T.C

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İNSAN VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DEKİ TARTIŞMALAR BAĞLAMINDA TEOMAN DURALI'NIN MEDENİYET ANLAYIŞININ YERİ

MERVE NUR ÇELİKEL
1178260102

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. NEBİ MEHDİYEV

EDİRNE, 2021

Tezin Adı: Türkiye'deki Tartışmalar Bağlamında Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışının Yeri

Hazırlayan: Merve Nur ÇELİKEL

ÖZET

'Türkiye'deki Tartışmalar Bağlamında Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışının Yeri' başlıklı bu çalışmada medeniyet kavramı; din, siyaset, kültür gibi konular ile harmanlanarak ele alınmaya çalışılmıştır. Teoman Duralı'nın eserlerinde ele aldığı medeniyet kavramı; Arnold J. Tonybee, Samuel P. Huntington, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Nurettin Topçu ve Cemil Meriç'in medeniyet kavramını ele alışlarının incelenmesi ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Birbirinden farklı alanlarda uzman olan bu düşünürlerin medeniyet anlayışı kendi ideolojik zeminlerinde bir araya getirilmeye çalışılmıştır. İktisat tarihçisi olan Tonybee'ye göre, medeniyet bir yolculuktur. Bilinen hiçbir medeniyet hayallerine kavuşamamıştır. Batı medeniyeti haricinde en medeni olarak bilinen medeniyetler dahi yıkılmıştır. Ancak Batı'nın da içinde bulunduğu sıkıntılar vardır. Siyaset bilimci olan Huntington'a göre ise Batı medeniyeti karşısında Batılı olmayan medeniyetler tehdit altındadır. Gökalp, Turhan ve Güngör; bilimin esası Batı medeniyetinde olduğuna göre doğal olarak bilimi almak ile yeni bir medeniyete yani Batı medeniyetine girmiş olacağımızı düşünür. Topçu ve Meriç ise Gökalp çizgisinden ayrılan fikir adamlarıdır. Topçu, Batı medeniyetinin karşısına Müslüman Doğu medeniyetini koymaktadır. Ancak Şark'ın çocuklarının Doğu medeniyetini oluşturamadığını ifade etmektedir. Meriç ise geleneği düzgün bir şekilde anlarsak özümüzde var olan medeniyete geri dönüş yapacağımıza inanır. Duralı'ya göre, medeniyet yapısı organik bir yapıdır. Batı medeniyeti yerine Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa ile küreselleştirilen Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyeti kavramlarını kullanır. Ona göre günümüzde medeniyetler olmadığı için medeniyetler arasında bir ittifaktan da bahsedilemez. Bugün varlığını sürdüren tek bir medeniyet vardır: O da İngiliz-Yahudi medeniyetidir.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet, Batı medeniyeti, Doğu medeniyeti, İngiliz-Yahudi medeniyeti, din, siyaset, kültür, ideoloji.

Title of the Thesis: The Place Of Teoman Duralı's Understanding Of Civilization In the Context Of Discussion In Turkey

Prepared By: Merve Nur ÇELİKEL

ABSTRACT

In this study titled “The Place Of Teoman Duralı's Understanding Of Civilization In the Context Of Discussion In Turkey”, it has been tried to be handled the concept of civilization by blending with subjects such as religion, politics and culture.This study on the concept of civilization that Teoman Duralı deals with in his works has been tried to be explained by the approaches to the concept of civilization by Arnold J. Tonybee, Samuel P. Huntington, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Nurettin Topçu and Cemil Meriç.

The civilization understanding of these thinkers, who are experts in different fields, has been tried to be brought together on their own ideological grounds. According to Arnold, an economic historian, civilization is a journey. No known civilization has ever achieved its dreams. Even the most civilized civilizations, except from Western civilization, were destroyed. However, there are some problems of the West. According to the political scientist Huntington, non-Western civilizations are under threat against Western civilization. Gökalp, Turhan and Güngör think that as the essence of science is in the Western civilization, we will have entered a new civilization, namely the Western civilization, by taking science, naturally.Topçu and Meriç are intellectuals who differ from the Gökalp line. Topçu defends the Muslim Eastern civilization against the Western civilization. However, he also states that the children of the Orient could not form the Eastern civilization. Meriç believes that if we understand the tradition properly, we will return to the civilization that exists in our essence. According to Durali, the civilization has an organic structure. He uses the concepts of Contemporary British Jewish civilization globalized with New Age Secular Western Europe instead of Western civilization. According to him, since there are no civilizations today, it is not possible to talk about an alliance between civilizations. There is only one civilization that still survives today: the British Jewish civilization.

Keywords: Civilization, Western civilization, Eastern civilization, British-Jewish civilization, religion, politics, culture, ideology

ÖNSÖZ

Tez yazım serüveni gerek konu seçimi, gerek yazım süreci itibariyle emek isteyen bir yolculuktur. Bu nedenle tez konusunun seçiminde bana tavsiyede bulunan, tez yazım aşamasında bilgisini ve sabrını benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Nebi MEHDİYEV'e teşekkürlerimi sunarım. Tez yazım kuralları noktasında desteğini gördüğüm Kübra DOĞAN'A, hayatımın her alanında bana her daim güvenen ve desteklerini daima gördüğüm sevgili annem Kadriye TÜFEKÇİ'ye ve sevgili babam Mustafa TÜFEKÇİ'ye, sevgili yol arkadaşım Furkan ÇELİKEL'e teşekkür ederim.

Merve Nur ÇELİKEL

Ocak, 2021

Edirne

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

ÖNSÖZ ..... **iv**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

GİRİŞ **1**

1.BÖLÜM: DURALI ÖNCESİ TÜRKİYE'DE MEDENİYET TARTIŞMALARI **15**

1.1. Ziya Gökalp'in Medeniyet Üzerine Düşünceleri 15

1.2. Mümtaz Turhan'ın Medeniyet Üzerine Düşünceleri 20

1.3. Erol Güngör'ün Medeniyet Üzerine Düşünceleri 25

1.4. Nurettin Topçu'nun Medeniyet Üzerine Düşünceleri 33

1.5. Cemil Meriç'in Medeniyet Üzerine Düşünceleri 38

2.BÖLÜM: ŞABAN TEOMAN DURALI'NIN MEDENİYET ANLAYIŞI **44**

2.1. Şaban Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışı 44

2.2. Teoman Duralı'ya Göre İngiliz-Yahudi Medeniyetinin Oluşum. 50

2.3. İngiliz-Yahudi Medeniyeti ve Hür Sermayecilik 57

2.4. Teoman Duralı'nın Perspektifinde Medeniyetlerin Çeşitliliği 62

2.5. Teoman Duralı'nın Yeni Çağ Dindışı Avrupa Medeniyeti Hakkında Düşünceleri 64

3.BÖLÜM: TÜRKİYE'DEKİ TARTIŞMALAR BAĞLAMINDA TEOMAN DURALI'NIN MEDENİYET ANLAYIŞININ YERİ **75**

3.1. Duralı Nezdinde Çağdaş Medeniyet 75

3.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesinde Medeniyet Tartışması Üzerine Duralı'nın Medeniyet Anlayışı. 78

SONUÇ **91**

KAYNAKÇA **94**

GİRİŞ

Günlük yaşamda medenî insan terimi, görgülü ve kibar tutumlara sahip olduğu kadar toplumdaki değer ve kaidelerin çizgisini muhafaza eden kişilere atfedilen modern bir ifadedir. Medenî bir insan eylemde bulunduğu işleri sert bir tutumla halletmediği gibi kendinden güçsüz birine de baskı yapmaz. Özetle medenî yapıya sahip bir insan nerede olursa olsun nasıl davranılması gerektiğini çok iyi bilen, başkalarının haklarını gözeten, kendi haklarına sahip çıkan insanlara verilen bir addır. Medeniyet, gelişmekte olan toplumların deneyimlerini ve ilerlemelerini temsil eder. Medeniyet terimi, insanlığın deneyimlerini yahut Batı toplumunun ileri düzeyini temsil için kullanıldığı vakit tekil anlamındadır. Medeniyet kavramı, çoğul anlamda kullanıldığında ise ortak özellikleri sahip sosyal grupları ifade etmektedir. İslâm medeniyeti, Hint medeniyeti, Grek ve Roma medeniyeti, Osmanlı medeniyeti, İngiliz medeniyeti, Fransız medeniyeti, Orta Çağ Hristiyan medeniyeti çoğul medeniyetlere verilecek örneklerdir (Görgün, 2003: 298). Medeniyet teriminin geçmişi tekil olsun çoğul olsun insanlığın doğuşu ile başlamaktadır. Medeniyetler canlı olan her varlık gibi zaman içinde değişime uğramaktadır. Ancak bir medeniyetin içinde yer alan her unsur aynı şekilde değişim göstermemektedir. Değişime karşı olan unsurlar da mevcuttur. Her canlı varlık gibi medeniyetler de ölüyor. Tarihe baktığımızda göçüp giden nice medeniyetler vardır. Bazı medeniyetler kısa bir yaşama sahipken bazı medeniyetler ise uzun bir yaşama sahip olmuştur (Tanilli, 2018: 18). **Civilisation** olarak söylenilen medeniyet kavramının mazisi birkaç yüzyıl öncesine dayanmaktadır. Saray göreneklerinin meydana gelişi ve alt kısımlara kadar inen moda gibi düşünülen saray hâllerinin **kibarlaşma** veya **medeniyet** ismini almasına (Elias, 2007: 195) vesile olurken çağımızda bilinen kavramdan daha farklıdır. Medeniyet kavramını maddi ve manevi olarak iki kısımda incelemek gerekir. Maddi kısım elbisenin şekli, binaların yapısı, ayinlerin ve ibadetlerin yapılış şekillerinden ibaretken; manevi kısım düşünce ve duyguları ifade ettiği için daha geniş bir sahaya sahiptir (Ağaoğlu, 2013: 20). Medeniyet kavramı, Batı dünyasında 18. yüzyıldan sonra kullanılmaya başlanmıştır. Daha öncesinde bu kavramın kullanılmamasının sebebi, toplum sözleşmesi gibi bir şeyin

olmaması ile alakalıdır. Ayrıca Batı Avrupa'da 18. yüzyıl tarihi Rönesans'ta yeni gelişimlerinde meydana geldiği bir süreç olduğu için medeniyet kavramına ihtiyaç duyulmuştur. Avrupa medeniyetleri, medeniyet kavramını daha modern anlamda kullanılmasını sağlamıştır (Tanilli, 2018: 12). 18. yüzyılda Marquis de Mirabeau, medeni duruma geçiş anlamındaki modern bir ifadeyi kitaplarında ilk kullanan kişidir. Bu ifade medeniyet kavramının ilk modern yorumu olmuştur (Braudel, 2014: 32).

Medeniyet geniş bir tabir ile maddi ve manevi işaretleri temsil eden bir hayat tarzıdır (Ağaoğlu, 2013: 19). Medeniyet kavramı ortaya çıktığı günden bugüne kadar birçok tarifi olan bir terimdir. Bilim adamları tarafından kesin olarak tanımlanamamış ve ortak bir paydada buluşulamayan bir kavramdır. Bunun sebebi ise insan bilimlerinin kelime haznesinin mutlak bir tanıma izin vermemesi ile alakalıdır (Braudel, 2014: 31).

Bugün medeniyetlere baktığımız vakit Batı medeniyeti en üst yerlerde gözükmektedir. Ancak şunu da unutmamak gerekir, medeniyetler devamlı bir gelişme ister. Avrupa'da medeniyet maddi ve manevi gelişimleri ifade eden bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Gelişimler Avrupa'da ortaya çıktığı için Batı medeniyetine atfedilmiştir. Buna karşılık Batı medeniyeti dışında bulunan ülkelerde yaşayan bireylerin medeni seviyesi de Doğu medeniyeti olarak ele alınmaktadır. Daha önceleri batı ile doğu arasındaki çizgiyi ifade eden din iken, bu süreçten sonra aradaki çizgiyi medeniyet temsil etmektedir (Karal, 2000: 251).

Arapça bir kökene sahip olan medeniyet, medine sözcüğünden türemektedir. Medine sözcüğü ise (m-d-n) kökeninden üretilmiş olup bir yerde sürekli olarak ikamet etmek anlamına gelir (Kutluer, 2003: 296). Medeni kavramı, şehir hayatına geçişi ve şehir hayatındaki yaşama alışmayı ifade etmektedir (Niyazi, 2000: 48). Bu kökten türemiş olan kelimelerde medeniyet kavramının gelişimi için önemlidir. Bu kökten türeyen, medeniyet kavramıyla bağlantılı olan diğer kelimeler ise şunlardır: Temdin: Bir alanda şehir inşa etmek, şehri medenîleştirmek; Temeddün: Medeni bir hayat yaşamak, ilimde ve ticarette medenî olmak, şehirli olmak (Pazarbaşı, 1996: 15).

İbn Haldun'a göre temeddün terimi ile umran terimi birbirinden farklı şeylerdir. Temeddün: Şehir medeniyeti. Umran ise hem göçebeliği hem de şehir hayatını içine alır (Meriç, 2006: 86). Göçebelik şehirlerin ve medeni yaşamın aslıdır. Tüm insanlar yerleşik hayata geçmeden önce göçebelik devresinden geçmiştir. İnsan sadece zaruri ihtiyacını elde ettikten sonra hayattaki mükemmelliği araştırır. Göçebeliğin hedefi medenileşmektir. Bunu başaracağına inanmasının sebebi ise şehir hayatında yaşayan bireylerin öncesinde göçebe bir yaşam sürmesi ile alakalıdır. Buradan yola çıkarak şunu söylebiliriz: Medeniyetin temelinde göçebelik varken umranın son noktası ise şehir hayatı olarak düşünülebilinir. Her toplum göçebelikten şehir hayatına doğru yol almaktadır (İbn Haldun, 1997: 307-309).

İbn Haldun, medeniyetlerin ömürlerini de insanların ömürlerine benzetmektedir. Bir yaşama sahip olan medeniyetin, tıpkı bir insanın yaşamında gözlemlenen büyüme, gelişme ve yok olma gibi devrelerden geçtiğini *Mukaddeme* eserinde uzun uzun anlatmıştır. Onun medeniyet tasavvuru organizmacı bir kavram olarak tanımlanabilir (Günay, 1986: 82-83). İbn Haldun'a göre de içtimai hayat bireyler için bir zorunluluktur. Filozoflar bunu "*İnsan tab'an medenidir*." yani doğuştan toplumsal bir hayata ihtiyaç duyar. Bir arada toplu olarak yaşamaya medine denir. Umranın anlamı da budur (İbn Haldun, 1997: 100). Bütün bu düşüncelerden sonra şunları söyleyebiliriz: Medine sözcüğü, Arapça'da bir barınma merkezi ve içinde yaşayan bireylerin, toplumsal, politik, hukuki, ekonomik düzenlemeleri içine alan şehir yaşamını ifade etmektedir. Medeni sözcüğü ise sosyal ve politik bir yapıya sahip olmayı ifade etmektedir (Şulul, 2011: 19).

Medeniyet kavramı, genel olarak kültür kavramı ile birlikte kullanılmaktadır. Medeniyet ve kültür üzerine yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, medeniyet ve kültür kavramlarının eş anlamlı veya birbirinden farklı manalarda kullanıldığı görülmektedir. Bu iki kavramın ayrı mı benzer mi olduğu ise henüz sonuçlanmamış bir tartışma konusudur. Kültür ve medeniyet terimlerini birbirinden ayrı olarak açıklayan fikre göre kültür manevi bir kazanımdır; sanat, din, hukuk, örf vs. gibi alanları ifade ederken, medeniyet ise maddi bir kazanımdır; yol, yapı, şehirleşme, teknik vs. gibi alanları tanımlar. Bu

düşünceye göre kültür, manevi bilgiyi özümlerken; medeniyet ise maddi bilgiyi özümlemektedir. Kültür ve medeniyetin birbirinden ayrı anlamlara sahip olduğunu ifade eden diğer bir görüşe göre ise kültür belirli bir toplumun maddi-manevi kazanımlarını ifade ederken, medeniyet ise manevi kazanımlarını ifade etmektedir. Kısaca medeniyet ve kültür tanımları ifade edilirken muğlaklığını sürdürmektedir (Canan, 1984: 28). Medeniyet kültürün bir kaderidir. Kültürler belli bir süre sonra medeniyetlere dönüşürler. Buna yakın bir düşünce Toynbee'de de vardır. Toynbee, medeniyeti kültürün belirli bir türü yahut evresi olarak görmektedir (Toynbee, 1975: I, 45). Medeniyet, dünya hayatında kültürlerin yaşam şekilleri ve dilleri etrafında ortaya çıkan bir düzendir. Kültür ise bu düzenin genişlemesinde önemli bir yere sahip olan ulusal ögeleri ifade etmektedir (Bahar, 2011: 114).

Elias açıklamış olduğu medeniyet kavramını, uluslararası ayrılıkları bir yere bırakması ve tüm insanların duygularını dile getirmesi bakımından kültürden ayrılması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü kültür kavramı, milletler arasındaki farklılıkları açık bir şekilde ifade etmektedir. Kültür, siyasi ve düşünsel manada hudutları koruma mecburiyeti hisseden öz bilinci aksettirmektedir. Kültürün bu yönü sınırları tayin etme, altını çizme ve yapısal ayrımları meydana getirme eğilimi göstermektedir (Elias, 2017: I, 76-77). Elias'ın kültür hakkındaki tanımı, Huntington'un medeniyet alanına uyarısıyla karşımıza çıkar. Huntington'un gözünde kültür, bir toplumu veya bir milleti ötekinden ayıran dil, din, gelenek gibi ögeleri birleştiren bir topluluktur. Medeniyet ise kültürün en geniş ve en yüksek biçimidir (Huntington, 2014: 25).

Toynbee, medeniyet tanımını yaparken insan bağlantılarının en küçük temsilcisi olan toplumdan başlamıştır. Toplum, bireyler arasındaki toplam ilişkiler bağını temsil eder. Toplumu ortaya çıkaran ögeler ise bireyler değil, bireylerin kendi aralarındaki bağlardır (Toynbee, 1975: I, 45). Medeniyetleri hissetmek ve diğer bir medeniyet ile uyum sağlayabilmesi için toplumları çözmek ve birbirleri arasındaki bağlantıyı iyi çözümlemek gerekir. Çünkü her medeniyet bir cemiyetin bağlantı kaynağında temellenir ve uygulamada bir medeniyetle cemiyeti birbirinden farklı olarak gözlemlemek mümkün değildir (Toynbee, 1975: I, 47).

Toynbee'ye göre medeniyetlerin her birisinin amacı beşeriyetin azim, ortak ve tek arzuların üzerine bilinen adımlar atmaktır. Tüm medeniyetlerin içinde bireyler ilkel bireylerin düzeyini aşmaya ve daha yüksek bir seviyeye çıkmaya çalışmışlardır. Ancak hiçbir cemiyet bu amaca ulaşamadı. İçlerinden ulaşan birkaç bilim adamı var fakat bu medeni bir topluma ulaşılmış olduğu anlamına gelmez. Medeniyet bir aksiyondur, bir yolculuktur. Bilinen hiçbir medeniyet hayallerine kavuşamamıştır. En medeni olan cemiyet dahi yıkılmıştır; yalnızca Batı medeniyeti varlığını sürdürmektedir (Toynbee, 1991: 51). Toynbee, medeniyet analizi yaparken, medeniyet öncesi toplumlar, medeniyet sırasında oluşan toplumlar ve medeniyet sonrası meydana gelen toplumlar olarak ele alır. Bütün toplumlar var oldukları sürece diğer bir toplumu etkiler. Her toplumsal hadise kültürün bir ağıdır. Toplum ile o topluma ait olan kültürü birbirinden ayırmak pek mümkün değildir (Toynbee, 1975: I, 46).

Toynbee, medeniyet kavramının özne ve nesne ikiliği üzerinden ele alınması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü toplum özne ve nesne üzerinde bir bağ kurmuştur. Tüm insanlığın zihninde bu iki kavram arasındaki doğru ilişkinin nasıl olması gerektiği yatmaktadır. Bir medeniyet, milletler, ulus devletler ve kastlar gibi unsurlarla karşılaştırıldığı müddetçe anlaşılabilir bir alan hâline gelmektedir Böylece küçük unsurlardan yola çıkarak büyük yapıları daha iyi anlamak mümkündür. Ancak bir medeniyet hiçbir vakit tam olarak anlaşılamaz. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın medeniyetler göreceli olarak anlaşılabilir bir alana sahiptir (Toynbee, 1975: I, 47).

Medeniyetler kapsamlı olarak araştırıldığında köken bilgisi de elde edilecektir. Bir medeniyet daha öncesinde bağlantılı olduğu diğer medeniyetlerle beraber incelenmelidir. Toynbee buna örnek olarak Batı'yı ele alır. Batı medeniyetinin kökenlerine baktığında eskiye dayanan bir yapısı olduğunu, Hristiyan kilisesi aracılığıyla Batı medeniyetiyle sıkı sıkıya bağlı olan Greko-Romen (Helen) medeniyetine rastladığını ifade eder. Bahsi geçen Helen medeniyetinin tarihine bakıldığında kendi içinde tamamlanmış bir modeldir. Tonybee aradığı medeniyet tarihi örneğini Helen medeniyetinde bulduğunu dile getirir (Toynbee, 1975: I, 55).

Toynbee'ye göre, bir medeniyetin meydana geldiğinde ırk ve çevre dışında gelişmesi için farklı hadiseler de etkili olmuştur. Elverişli olmayan coğrafi koşullar, bireylerin dayanma gücü göstermesine, hayat mücadelesi kazanmasına ve farklı geçim kaynakları bulmasına vesile olmuştur. Buna en iyi örnek Suriye medeniyetidir. Suriye medeniyeti üç büyük başarıya imza atmıştır: Atlas Okyanusunun keşfi, dünyaca kullanılan alfabetik yazı sisteminin keşfi ve tek Tanrı düşüncesine ulaşmak gibi. Buna muvaffak olan bireyler ne Şam'ın ne Orontes vadisinin işletilen tarlalarında ne de Gileaın zengin melislerinde bir yaşam sürmektedir. Bu medeniyetin içinde yer alan bireyler ilerleme gereksinimi duyunca sulak vadileri ele geçirmeye ve denize doğru genişleme yoluna gitmişlerdir. Medeniyetin meydana gelmesinde etkisi olan bir diğer vakıa ise, zulüm yahut ceza ile karşılaşan halkların veya ekiplerin yaşamlarını sürdürebilmek için verdikleri mücadeledir. Örneğin, İngiltere'de ortaya çıkan Protestan mezhebi, ana kiliseden çıktığı zaman şiddetli bir baskı ile karşı karşıya kalmıştır (Toynbee, 1975: I, 127-129).

Toynbee'ye göre, günümüze kadar varlığını devam ettiren medeniyetlerin sayısı beştir. Batı Hristiyanlığı ve onun kardeş medeniyeti olarak gördüğü Ortodoks Hristiyanlığı, üvey kardeş olarak gördüğü İslam dünyası, diğer iki medeniyet ise Hint ve Uzak Doğu. Ancak bu medeniyetlerin önemi uzun zamandır yaşayan bir medeniyet olmaları değil, yaşadıkları süre içinde elde ettikleri başarılar ve başarılı ruhlara sahip olmalarıdır (Toynbee, 1991: 141-142).

Toynbee'ye göre medeniyetler doğma, yetişme ve yok olma kademelerinden geçiyor olsa dahi her biri gelişen bir yapının parçasıdır. Yani birbirini takip eden hareketler mevcuttur. Ancak bu medeniyetlerin kendi dünyasında olup biteni değil, zaman diliminde daima, bir ileri bir geri gidip gelen nakış iğnesi gibi her an kaydedilen bir ilerlemedir (Toynbee, 1975: I, 173). Bir medeniyetin yaşamı sona erdiğinde farklı bir medeniyet dünyaya gelmektedir. Medeniyetler bu açıdan incelendiğinde determinist bir düzene sahiptir. Bütün medeniyetler tek veya birlikte bir medeniyet meydana getirmeye çalışan gönüllü cemiyetlerdir. Bu kontekste medeniyetler araç değil, amaç olarak görülür.

Medeniyetler güçlenip düşerken aslında bu düşüş kendi dünyalarından daha anlamlı gayeleri olan toplumlara yol açar. Medeniyetlerin ilerleyemeyişine sebep olan hadiseler güzel bir öğrenmenin ve ilerlemenin vesilesi olabilir (Toynbee, 1991: 18). Toynbee'ye göre medeniyetler dış tehditten ziyade iç merkezli tehditler yüzünden yıkılmaktadır. Dış tehditler yalnızca tahrip olmuş medeniyetlerin yok oluşunu hızlandırmaktadır. Örneğin, Helen medeniyetinin yıkılış sebebi, iç merkezli yaşanan hadiseler ile alakalıdır. Kısaca bir medeniyeti yönlendiren kişiler cemiyet içinde yer alan bireylerden destek göremediği sürece ilerleyemez (Toynbee, 1975: I, 176-177).

Toynbee'nin medeniyetlerin yıkımlarına sebep olan yöneticilere karşı düşüncesi, 14. yüzyılda yaşayan İbn Haldun'un şu düşüncelerine benzemektedir: İbn Haldun'a göre medeniyetler, cemiyetlerin gelebileceği son aşamadır ve beş mertebede meydana gelmektedir. İlk mertebe zafer kazanma, bu zafere karşı koyanları uzaklaştırma. Devletin başındaki yöneticiler, devletlerin etrafındaki sınırları koruma altına alarak bireylerin rahatlığına vesile olur. İkinci mertebede ise devletin başındaki yöneticiler kendilerine yardımcı olmaları için köleler edinir ve ayrıcalık sağladığı ahbaplarını da yanından uzaklaştırır. Üçüncü mertebede yönetici görkemli binalar, şehirler oluşturmaktadır. Bu evre artık yöneticilerin son çağıdır. Dördüncü mertebede yönetici artık kendinden önce gelen hükümdarları örnek alarak eylemde bulunur. Cemiyetin barış ve şeref ile yaşadıkları bir devirdir. Beşinci mertebede israf çok fazla artar. Yöneticiler halkın mallarını kendi arzuları için kullanırlar. Bunun sonucun devlet hastalanmaya başlar ve sonunda yıkılır. Devletlerin yıkılışı kendi medeniyetlerinin sonunu da getirir (İbn Haldun, 1997: 444-447).

Toynbee'ye göre medeniyetlerin sona ermesindeki diğer bir sebep, geçici bir kuruma putperestçe bağlanmak ile alakalıdır. Çünkü bir kurumu putlaştırmanın etkisi medeniyetlerin çöküşlerini hızlandırmaktadır. Buna verilecek en iyi örnek, Ortodoks Hristiyanlığının sona ermiş olan Roma İmparatorluğu'nun etkisinden kendini hiçbir vakit kurtaramamasıdır (Toynbee, 1975: I, 197). Medeniyetlerin yıkılışındaki en temel hususun iç nedenlerden kaynaklı olduğunu yukarıda

bahsetmiştik. İç sebeplerden kaynaklı hatalar tespit edildiği ve düzeltildiği takdirde medeniyetlerin varlığı uzun süreli olabilir.

Toynbee'ye göre medeniyetler bir yıkım sürecine girerler daha sonra bir çözülme evreleri meydana gelir. Çözülme ilerlerken içinde meydan okuma ve tepki unsurlarını barındırır. Aslında yıkılma ve çözülme sürecinde bir meydan okuma ve tepki verme süreklilik arz etmektedir. Büyümenin önünde bir mani olan kendini sınırlayamama durumu cemiyetlerde uyum bozukluğuna sebep olmaktadır (Toynbee, 1975: I, 243).

Her medeniyet ortak bir amacı olan ancak yaşantıları noktasında birbirinden farklı yollara sahip bir maratonun içinde yer almaktadır. Eğer yaşantılarının içinde ayağı takılır ve düşerse kendi rollerini yerine getirmedikleri için böyle bir durumla karşılaşmış olacaklardır. Toynbee'nin tarihteki medeniyetlerin sona ermelerini, çözülme aşamalarını ve çöküşü ertelemenin mümkünlüğünü inceleme sebebi, Batı medeniyetinin yolunu temizlemek içindir.

O halde medeniyetler geçici bir kuruma sahipken, yüksek inançların geçici olmadıkları düşünülür. Sona eren bir medeniyetin kurumları, içtimai yaşamı, iktisadi gelişmeyi, siyasal kuvveti yok olup tarihe karışmaktadır. Dinler bu yok oluşun arkasında kalan dinamik yapılardır. Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Dinler medeniyetlerin doğma, büyüme ve ölme gibi kademelerini paylaşmıyordur. Medeniyetlerin bu döngüsel yapıları dinleri daha üst yerlere taşımaktadır. Toynbee bunu şu şekilde ifade eder: Medeniyetler bir daire üzerinde çevrimsel hareketler yapıyor gibi algılanırken, dinler dolambaçsız bir düzlük üzerinde hareket ediyor gibi görünür. Dinlerin devamlı yükselişi, medeniyetlerin doğum, ölüm ve tekrardan doğum olan döngüleri sayesinde hızlanmaktadır (Toynbee, 1991: 207).

Medeniyet; bir toplumu uygarlık sürecine iten doğal yahut sosyal çevreden gelen bir **meydan okumanın kışkırttığı yaratıcı yanıt**la meydana gelmektedir. Bu **meydan okuma** ve **yaratıcı yanıt** kavramı ile her medeniyeti kendi coğrafi ve insani şartları bünyesinde tahlil eden Toynbee, medeniyetlerin; kişisel yapıların,

yerel ve politik özelliklerin, soy özelliklerinin ortak etkenleri sonucunda ortaya çıktığını düşünmektedir (Toynbee, 1975: I, 105).

Huntington'a göre, medeniyetler birbirinden gelenek, değer, tarih, dil ve din yoluyla ayrılmaktadır (Huntington, 2014: 26). Medeniyetlerin insanları birleştirici bir yapısı olduğu gibi bölücü bir yapısı da vardır (Huntington, 2014: 88). Ona göre, medeniyetler arası çekişmenin gerekçesi olarak altı farklı sebep bulunmaktadır. Bunlardan ilki, medeniyetler arasındaki farklılıklar özbeöz gerçek olmakla beraber esaslıdır. Medeniyetler birbirlerinden kültür, gelenek, dil, tarih ve en mühimi din yoluyla farklılaşmaktadır. İkincisi, dünya giderek küçülmeye başlamakta ve farklı medeniyetlerin bireyleri arasındaki mesafe yerine etkileşim giderek artmaktadır. Bu giderek artan etkileşimler medeniyet bilincini ve medeniyetlerin kendi yapılarındaki ortaklık ve ayrılıkların fark edilmesini güçlendiriyor. Üçüncü olarak, sosyal değişim ve ekonomik ilerleme, insanları eski hüviyetlerinden koparmakta ve kimlik kaynağı olarak ulusal devletleri güçsüzleştirmektedir. Bu durum sonucunda dünyada ortaya çıkan kimliksel boşluğu dinler doldurabilir diye varsayım vardır. Dördüncüsü, medeniyet şuuru Batı medeniyetinin yüklenmiş olduğu roller tarafından kuvvetlenmiştir. Batı, yapmış olduğu eylemler ile güçlenmekte ve Batılı olmadığı halde dünyaya yön vermek isteyen diğer ülkelerle yüz yüze gelmektedir. Zamanla mevcut durum farklılaşmaktadır. Batı kendi içindeki milletler ve Batılı olmayan medeniyetler tarafından benimsenmemektedir. Beşincisi, kültürel özellikler ve ayrımlar daha az değişim gösterdiğinden, siyasal ve ekonomik olanlara göre daha kolay ayrışım ve uzlaşma gösterirler. Son olarak, ekonomik bölgecilik giderek çoğalmaktadır. Başarılı olmuş olan ekonomik bölgeciliğin medeniyet bilinci de başarılı olacak ve müşterek bir medeniyet içinde kök bıraktığı vakit muvaffakiyet gösterecektir (Huntington, 2014: 26-29).

Huntington, ortaya koymuş olduğu düşünceleri din ve kimlik çizgisinde kümeleştirmiştir. O, bir medeniyetin kendine ait dil, gelenek, kültür, tarih ve din gibi ögelerin kendinden farklı bir medeniyet ile karşılaşma durumunda o medeniyetin dil ve tarihinden önce dinini öne çıkarmıştır. Buradan yola çıkarak şunu diyebiliriz: Medeniyetlerin hududunu çizmek için yoğun bir tarih bilgisine

ihtiyaç yoktur. Peki, medeniyet denen olgu kolaylıkla müşahede edilebilen bir yapı mıdır? Bu ise üzerinde tartışılması gereken bir durumdur.

Bu dönemde Batı medeniyetinin modern kimliğine yüz çevirmek pek mümkün değildir. Çünkü modern toplum niteliğine sahip olan toplumlar; hayat tarzlarına, düşünce tarzlarına, dünyayı algılama biçimlerine karşı Batı medeniyetini yakından takip eder. Dolayısıyla farklı kültürlere sahip toplumlar, birbirleri ile iletişim ve etkileşim halindedirler. Bu varsayımı şu şekilde örnekleyebiliriz: Huntington'a göre, Çin medeniyeti Budizm'i kendi gayesi için kabul etmiş, Batı'nın Hristiyanlaştırma çabasına karşı kendini bu zamana kadar muhafaza etmiştir. Müslümanlar ise, Hellenik mirasın teknik boyutuyla ve dış şekilleri ile ilgilenmişler, fayda sağlayacak olan şeyleri almışlar, değerlendirmişler ve Kuran'a ters düşen ögeleri temizlemişlerdir. Japonya da bu doğrultu da bir metot izlemiştir. 7. yüzyılda Çin kültürünü askeri ve ekonomik baskılardan arındırarak kendi kültürünü yüksek bir uygarlığa çıkarmıştır. Ödünç aldığı şeyleri değerlendirmiş, faydalı olanları toplumuna uyarlamıştır. Günümüzde Batılı olmayan medeniyetler Batı kültüründen seçilmiş bazı ögeleri almakta ve bunları kendi kültürlerini güçlendirmek için değerlendirmektedir (Huntington, 2014: 119).

Huntington başlangıçta Batı'nın global piramidin en tepesinde olduğunu ifade ederken, şimdi ise Batı karşısında Batılı olmayan medeniyetlerin tehdit altında olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, Batı medeniyeti kendi benliğinde bulunan sistem ile dünyayı şekillendirmek isteyen Batılı olmayan toplumlar ile karşı karşıya gelmektedir (Dallmayr, 2014: 300). Huntington medeniyet tanımlamasında daha çok dinî sınırları, iktidar ve coğrafî temelleri de ele almıştır. Bu sebepten dolayı bakış açısı daha gelenekseldir. Fukayama'ya göre, medeniyetler birbirleri ile iç içedir. Medeniyetler birbirlerine tesir eder ve birbirleriyle yakınlaşırlar (Fukayama, 2014: 206).

Ajami'nin ifade ettiği gibi Huntington, kendi medeniyetlerini eksiksiz ve bozulmamış, ezelî ve sonsuz bir gökyüzünün altında su geçirmez olarak bulduğunu düşünmektedir. Huntington geçmişi inceliyor, dünyanın çarpık ve dolambaçlı

geçitlerini düzleştiriyor. Huntington, bir medeniyetin bitiş yerini ve diğer bir medeniyetin başladığı yeri çizmiştir (Ajami, 2014: 52-53).

Yazar Oliver Mongine'e göre, medeniyetlerin meydana gelmesinde ve ilerlemesinde birbirleriyle olan alışverişlerin ve iletişimin önemli bir etkisi vardır. Örneğin, İslâm ve Batı gibi büyük medeniyetler etrafında bulunan medeniyetler ile alışveriş içinde olmasalardı var olamazlardı. İslâm medeniyeti, Pers, Bizans, Roma ve Türk-Moğol mirasından, Batı dünyasından bazı önemli alıntılar almıştır. Batı dünyası da Arap dünyasından bir sürü miras almıştır. Hiçbir şeyden korkmayan kültürel kimlik unsurları çoğunlukla başkalarından ödünç alınan miraslarla alakalıdır. Örneğin, naneli çay denilince akla Fas gelir. 19. yüzyılda İngiliz tacirler vesilesiyle yaygınlaşmıştır. Akdeniz beslenme kültürünün sembolü olan domates, Latin Amerika asıllıdır. Portekiz'in sembolü olan azulejos denen seramik zanaatı, Çin yolu ile Pers'ten öğrenilmiştir (Mongın, 2014: 359-360). Medeniyetler Stowasser'in de söylediği gibi din tarafından ayırt edilen mitsel yöntemler gibidir (Stowasser, 2014: 311).

Huntington'a göre ise medeniyetlerin dünya üzerinde her alanda sözlerinin geçtiği bir sürece girilmiştir. Devletlerarası gerçekleşen gruplaşmalar, ilişkiler ve çıkarlar; dil, gelenek ve en önemlisi de dine göre şekillenmektedir. İdeolojiler ve siyasî tasalar medeniyetlerin kimlik yapılarından dolayı geri kalmışlardır. Bundan dolayı ileride devletlerarasında ideoloji, siyaset ve ekonomik menfaatlere dayalı kavgalar yerine, kültüre ve dine dayalı kavgalar olacaktır. Dünya üzerinde küçük bir boyutta medeniyetler savaşı, Bosna'da yaşanmıştır. Bu savaşta, Katolik Hırvatlar, Ortodoks Sırplar ve Müslüman Bosnalılar kendilerini kültürel kimlikleri ile tarif etmişler ve din noktasında birbirlerinden farklı olduklarını vurgulamaya başlamışlardır. Huntington'a göre, savaşın temel nedeni bu bireylerin birbirinden farklı medeniyetlere bağlı olmalarıdır. Dünyaca ünlü siyaset bilimci Fukuyama'ya göre, Bosna'da yaşanan Katolik Hırvatlar, Ortodoks Sırplar ve Müslüman Bosnalılar arasında ortaya çıkan savaş medeniyetler çatışmasının ilk örneği olarak kabul edilir. Ancak yakından incelendiğimiz vakit durum farklıdır. Bu halklar, tarih ve gelenek açısından ortak bir paydaları olan Balkan kültürünü paylaşmaktadırlar. Bu birliktelik dini karşıtlıklardan daha kuvvetlidir. Savaşın temel nedeni

medeniyetler çatışması olamaz (Fukuyama, 2014: 206). Bu iki görüşte, dinin çatışmaya yol açan tarafı ile dinden daha mühim olabilecek tarih ve gelenek gibi ögelerin kültür üzerindeki tesirine değinilmiştir. Din, her vakit suhuleti sağlayan bir kuvvet olmasa da çatışmaları çıkaran bir kuvvette değildir. Ajami, Huntington'un medeniyetleri en önemli faktör olarak nitelendiren yaklaşımına karşıdır. Ona göre, medeniyetlerde şaşırtan bir süreklilik hâkimdir. Medeniyetler devletleri denetlemez, devletler medeniyetleri denetler (Ajami, 2014: 61-62).

Huntington'ın düşüncesine göre çatışmaların sebebi dinsel sorunlardır. Bu düşünüş tarzı doğru olmakla beraber eksik bir yana da sahiptir. Dünya üzerinde yaşayan bireyler aynı dine ve siyasi yapıya sahip olmamalarına rağmen Osmanlı Dönemi'nde uzun yıllar birlikte aynı çatı altında yaşamış ve birbirlerini sanat, beslenme alanında etkilemişlerdir. Tonybee'nin ifade ettiği gibi birbirinden farklı medeniyetlerin bir arada yaşayabilmesi için birbirlerini tanımaları ve geçmişlerini iyi analiz etmeleri gerekmektir. Bu sağlanabilirse ortaya çıkacak çatışmalar en aza inebilir.

Medeniyet kavramı üzerine ortaya atılan her fikir kültürden tamamen soyutlanamamıştır. Çünkü medeniyet, kültür ile ortaya çıkmış dinamik bir yapı üzerinde ilerler. Yeryüzünde var olan unsurlar, birbirinden farklı medeniyetlere ait olsalar dahi temelinde kültür vardır. Toplum içerisinde önemli noktalarda yer alan bu iki kavram, sosyal bilimlerin içerisindeki bölümlerin de konusu olmuştur. Her bilim adamı kendi uzmanlık alanına göre medeniyet kavramını tanımlamıştır.

Bu araştırmada Teoman Duralı'nın eserlerinde ele aldığı medeniyet kavramını, Arnold J. Tonybee, Samuel P. Huntington, Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör, Nurettin Topçu ve Cemil Meriç'in medeniyet kavramını ele alışlarının incelenmesi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Spengler, Elias ve Özakpınar'ın da bu hususta ki fikirleri incelenmiştir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde "Duralı Öncesinde Türkiye'de Medeniyet Tartışmaları" ana başlığında Ziya Gökalp'in medeniyet kavramına bakış açısından yola çıkılarak Mümtaz Turhan'ın ve Erol Güngör'ün bu kavrama yaklaşımı incelenmiştir. Bunun yanında Nurettin Topçu ve Cemil Meriç'in

medeniyet tanımlarına yer verilmiştir. Gökalp medeniyet meselesinin açıklarken muallak bir yapısı olduğundan bahseder. Bunun sebebini ise medeniyet ile medenilik kavramının birbirinin karıştırılması ile alakalıdır. Ona göre medeniyet, birtakım kurumların heyetidir. Turhan medeniyet kavramını açıklarken Batı medeniyetine atıfta bulunur. Turhan'ın gözünde bir milletin bağımsız olabilmesi için muhakkak, Batı medeniyetinde olduğu gibi bilimi toplumsal bir fonksiyon haline getirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında Turhan Batı medeniyetini, kendine özgü bir medeniyet olarak tanımlamaktadır. Güngör medeniyet kavramına Türk tarihinin bütünlüğü ve devamlılığı üzerine sahip bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Topçu, Gökalp'in medeniyetin içine dâhil ettiği özelliklerden olan bilimi kültür saymakta ve her cemiyetin kendi bünyesinde şekillendiğini ifade etmektedir. Topçu nezdinde, ruhunda İslâm inancına ve ahlâkına sahip milletlerce bir İslâm medeniyeti, dün inşa edildiği gibi günümüzde de tekrardan inşa edilebilir. Ona göre, eğer bizler ahlâki yapıya dayalı bir medeniyet inşa etmek istiyorsak yeniden İslam'ın içinde yer alan ahlâki yapıyı benimsememiz gerekmektedir. Meriç'e göre medeniyet tarihini kucaklamak için iki kavramı benimsemek gerekir. Medeniyet ve kültür. Bu kavramlar şüpheli iki dost gibidirler. 1800'lere kadar kültürün konuşmada yeri yok. İki kelime rekabet halindedirler. Bazen de medeniyet ve kültür kavramı karıştırılır yahut biri tercih edilir. Bundan dolayı medeniyet tarihi ile kültür tarihi aynı şey olarak görülür.

Tezin ikinci bölümü ise "Şaban Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışı" ana başlığı altında Duralı'nın eserlerinde yer alan medeniyet kavramı incelenmektedir. "Şaban Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışı", "Teoman Duralı'ya Göre İngiliz-Yahudi Medeniyetinin Oluşumu", "İngiliz-Yahudi Medeniyeti ve Hür Sermayecilik", "Teoman Duralı'nın Perspektifinde Medeniyetlerin Çeşitliliği" ve "Teoman Duralı'nın Yeni Çağ dindışı Avrupa Medeniyeti Hakkında Düşünceleri" alt başlıkları altında ortaya koyduğumuz bu çalışma öncelikli olarak Teoman Duralı'nın medeniyet kavramı üzerinden yürütülmektedir. Duralı, medeniyet kavramını organik bir yapı olarak görür ve medeniyetleri coğrafya, tarih ve yön olarak bir sıralama halinde açıklamaktadır. Çağdaş Türk düşüncesinin önemli isimlerinden olan Teoman Duralı'nın medeniyet anlayışı; Cumhuriyet Dönemi'nin

Türk düşüncesi tartışmalarına açıklık getirmesi ve ortaya koyduğu görüşlerin özgünlüğü dikkate alındığında üzerinde ayrıca durulması gereken bir isim olduğu için tezimizin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Tezin üçüncü bölümü ise "Türkiye'deki Tartışmalar Bağlamında Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışının Yeri" ana başlığı altında Duralı'nın eserlerinde yer alan medeniyet kavramı ile Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesinde yer alan medeniyet kavramları karşılaştırılmaktadır. "Duralı Nezdinde Çağdaş Medeniyet" ve "Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesinde Medeniyet Tartışması Üzerine Duralı'nın Medeniyet Anlayışı" alt başlıkları altında ortaya koyduğumuz bu çalışma öncelikli olarak Duralı'nın çağdaş medeniyet kavramı ve Türk düşüncesinde önemli yer tutan fikir adamlarının medeniyet kavramı üzerine bir tartışma yürütülmektedir.

1.BÖLÜM: DURALI ÖNCESİ TÜRKİYE'DE MEDENİYET TARTIŞMALARI

1.1. Ziya Gökalp'in Medeniyet Üzerine Düşünceleri Öncelikle

Medeniyet'e ait ifade edilen fikirler **kültür**den soyutlanmamıştır. Çünkü **kültür, medeniyet**in dinamik bir yapı olarak ilerlemesini sağlar. Batı dünyasında önemli bir yere sahip olan **medeniyet** kavramı Türkiye'deki düşünürler tarafından da ele alınmıştır. Tezin bu bölümünde yer alan kısım Türk düşünce tarihi açısından önem arz eden yazarların **medeniyet** kavramı üzerine eserlerinde beyan ettikleri fikirleri ele alınacaktır.

Geçmişe baktığımızda Türk toplumunda ilk medeniyet ve kültür ayrımını Ziya Gökalp *Türkçülüğün Esasları* eserinde yapmıştır. Kültürü, hars ve tehzib olarak ele alır. Gökalp'a göre, Hars ve medeniyet arasında hem bir ortaklık vardır hem de ayrılıklar bulunmaktadır. Hars ve medeniyet arasındaki ortaklık, bütün toplumsal hayatı bir arada tutan bir organizma olmasıdır. Toplumsal hayat dediğimiz yapının içinde, dini hayat, hukuki hayat, fenni hayat bulunmaktadır. Hars ve medeniyet arasındaki farklar; hars milli olan, medeniyet ise uluslararası olandır. Ona göre, medeniyet usül vasıtası ve ferdi iradelerle meydana gelmişken, hars ise bunlarla meydana gelmemiştir. Hars duygularla meydana gelirken, medeniyet tam tersi bilgi ve ilimle meydana gelmektedir. Medeniyette, usülle ve bir millet diğer millete taklit yoluyla özelliklerini alırken, hars hem usulle yapılamayan, hem de taklit yoluyla alınamayan duygulardır. Kısacası, hars ve medeniyeti birbirinden ayıran kaideler; hars duygularla, medeniyet ise bilgilerle vardır (Gökalp, 1968: 27-35).

Gökalp'a göre, medeniyet meselesinin muallak kalmasının sebebi medeniyet ile medenilik kavramının birbirinin karıştırılması ile alakalıdır. Ona göre medeniyet, birtakım kurumların heyetidir. Hars ise yalnızca bir milletin heyetidir. Medeniyet meselesinin muallak kalmasının diğer bir sebebi ise yalnız bir tür olarak

düşünülmesidir. Oysaki medeniyet bir çoktur. Örneğin, Amerika Hintlileri başka bir medeniyet, Okyanusya aşiretleri başka bir medeniyettir (Gökalp, 1968: 47-49).

Gökalp, kültür kelimesini Hars olarak açıklamaktadır. Bunun sebebi ise Fransızca **culture** kelimesinin iki anlamının olmasıdır. Gökalp bu anlamları içeren iki kavramı *Türkçülüğün Esasları* kitabında yer alan "Hars ve Tehzib" makalesinde uzun uzun anlatmaktadır. Ona göre, harsın yanlış anlaşılma sebebinin Fransızca'daki kültür kelimesinin iki anlamı olmasından dolayıdır. Gökalp, hars ve tehzibi birbirinden ayırmaktadır. Bu ayrım hars ve medeniyet ayrımına da benzemektedir. Ona göre hars demokratik, tehzib ise aristokratiktir. Diğer ayrımı ise harsı milli olarak açıklarken, tehzibi tıpkı medeniyeti tanımladığı gibi milletlerarası olarak açıklar. Bir insan harsın etkisi ile sadece kendi milletine ait olan harsa ehemmiyet verir. Tehzib ise başka bir milletin harslarını gördüğü vakit onlara da ilgi duyar ve onları da sever (Gökalp, 1968: 93-94).

Gökalp'a göre din gibi medeniyeti de dışarıdan değil, içeriden almak gerekir. Çünkü medeniyet de din gibidir, ona da ilk önce inanmak ve kalpten bağlanmak gerekir. Medeniyetlerin coğrafi çizgileri birbirinden farklı olduğu gibi, tarihi olgunlukları da birbirinden bağımsızdır. Tarihin olgunlaşmasının bir başlangıcı ve bir sonu vardır. Ancak medeniyet camiası, harsın camiasından daha yaygın olduğu için ömrü de harsın ömründen daha uzundur. Gökalp'a göre bundan dolayı, bir millet giderek olgunlaşmaya başlayınca medeniyetini de değiştirmek zorunda kalır. Örneğin, Japonlar Aksa-i Şark medeniyetine mensupken daha sonra Garp medeniyetine girdiler. Ona göre, bu hususta Türklerde de medeniyetler arası geçişleri görmek mümkündür. Gökalp'a göre Türkler, kavmi bir devlet hayatı yaşadıkları süreçte Aksa-i Şark medeniyetine mensuptular. Osmanlı devletine geçtikleri vakit Şark medeniyetine girdiler. Bugün ise milli devlet dönemine geçtikleri için Garp medeniyetine dâhil olduklarını görmek mümkündür (Gökalp, 1968: 49-50).

Mümtaz Turhan, Maclver'in kültür ve medeniyet düşüncesi ile Gökalp'in düşüncelerini birbirine benzetmektedir. Gökalp kültürü milli olarak, medeniyeti milletlerarası olarak açıklamaktadır. Kültür bir milletin dini, ahlaki, hukuki fikre

bağlı hayatların uyumunun tamamıdır. Medeniyet ise bahsedilen umranın, etrafına dâhil birçok milletin sosyal hayatlarının toplamıdır. Örneğin, Amerika ve Avrupa umranının etrafında ortak olan Batı medeniyeti vardır. Bahsi geçen medeniyetin içinde Alman kültürü, Fransız kültürü, İngiliz kültürü gibi birbirinden farklı kültürler bulunmaktadır (Özakpınar, 2015: 168).

Gökalp, Batı medeniyetine girmemiz gerektiğine inanmaktadır. Oysaki Osmanlı imparatorluğu ile Batı medeniyetleri arasında çok fazla farklılıklar vardır. Gökalp, farklı bir medeniyet ve kültür tasavvuru kurarak, toplumun yeniden yapılanmasını sağlayarak farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Toplum hayatını ve sosyal hayatı millete mahsus ve milletlerarası görerek, millete ait olanı hars yani kültür olarak, milletlerarası olanı da medeniyet olarak yorumlamaktadır. Kültürler ona göre daha sezgisel ve duyguları temsil eder, medeniyet ise tam tersi akıl ve bilgi ile şekillenir. Kısacası, Gökalp bir milletin duygularının taklit edilemeyeceğini ama akıl ve metotlarından ortaya çıkan bilgilerinin kullanılabileceğini söylüyor. Ona göre bir millet gerek gördüğü vakit medeniyetini değiştirebilir. Gökalp'a göre kültürümüz milli olarak kalacak ancak medeniyetimiz ise Batı medeniyeti olacaktır (Özakpınar, 2015: 188-189). Ancak bir medeniyeti duygulardan arındırıp akıl yoluyla şekillendirmek ne derece mümkündür? Bir medeniyetin ortaya koymuş olduğu bilim ve metot kendi duygu ve düşüncelerinden ne derece uzak olabilir? Ne yazık ki Gökalp'in bu düşünce yapısında doldurulamamış boşluklar vardır. Gökalp, Türklerin Müslüman olması ile birlikte Şark medeniyetine girdiğini söylemektedir. Bu durum üzerine, birçok insan Şark medeniyetini İslam medeniyeti olarak yorumlamaktadır, der. Ancak bu doğru olan bir yorumlama değildir, medeniyet ve din birbirinden ayrı şeylerdir. Dinleri birbirinden farklı güruhlar aynı medeniyete sahip olabilirler. Eğer aynı medeniyete sahip olamasalar birbiri ile ortak hiçbir şeyleri olmayacak ve ortak bir müessese kavramı da olmayacaktır. Özetle, hiçbir medeniyet bir dine atfettirilemez. Bir Hristiyan medeniyeti olmadığı gibi İslam medeniyetinden de söz etmek doğru değildir. Garp medeniyetini Hristiyan medeniyeti kabul etmek yanlış olduğu gibi Şark medeniyetini de İslam medeniyeti olarak kabul etmek yanlıştır. Gökalp'a göre medeniyetlerin kaynağını başka doğrultuda aramak gerekir (Gökalp, 1968: 51-52).

Akdeniz medeniyeti kurulduğu zamanda eski Mısırlıların, Sümerlilerin yardımı ile kurulmuştur. Akdeniz medeniyeti, eski Yunanlılarda en yüksek değere sahip oldu. Daha sonra bu medeniyet Romalıların eline geçti. Romalılar, bu medeniyeti uyrukları altında olan medeniyetlere benimsettikten sonra, Şarkî Roma ve Garbî Roma olarak iki farklı medeniyete ayırdılar. Avrupalılar, Garbî Romanın mirasçısı oldukları ve Garbî Roma medeniyetini kabullendikleri için Garp medeniyeti ortaya çıktı. Müslüman Araplar ise, Şarkî Romanın mirasçısı olduklarından dolayı, Şark medeniyetinin tarafını seçmiş oldular (Gökalp, 1968: 52). Gökalp bu medeniyetlerin ayrımını yaparken onun varmak istediği nokta, Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra medeniyet olarak Doğu Roma medeniyetine kısacası Doğu medeniyetine girdiğini söylemektir (Özakpınar, 2015: 193).

Gökalp'e göre din ve medeniyet ayrı şeyler olduğu için ayrı dine sahip olan insanlar aynı medeniyeti paylaşırlar ve bu kötü bir şey değildir. Örneğin, Japonlar dinlerini ve milletlerini muhafaza etmek kaydı ile Garp medeniyetine girip Avrupalılara yetiştiler. Üstelik böyle yapmakla dinlerinden ve kültürlerinden bir şey eksilmedi. Biz Türkler olarak neden tereddüt ediyoruz? Türklüğümüzü ve Müslümanlığımızı muhafaza ederek girebiliriz Garp medeniyetine (Gökalp, 1968: 59-60). Gökalp'in bu düşünce yapısını göz önünde bulundurduğumuzda açık kalan nokta Türkler Şark medeniyetinde neyi eksik buldular ki Garp medeniyetini örnek almak istediler? Türkler her bulunduğu noktada medeniyetlerini değiştirdiğini iddia ederken; Gökalp, bunları derinlemesine açıklamış olsaydı medeniyet kavramı biraz muğlaklığını yitirebilirdi. Başka bir husus ise Gökalp, 'Japonlar Garp medeniyetine girdiler.' iddiasında bulunurken, Uzak Doğu tanımını yapması gerekirdi. Batı'nın yalnızca teknoloji ve ilim noktasından yararlandığını söylediği vakitte bunu ispat etmesi gerekmez miydi? Gökalp, Batı medeniyeti ve Doğu medeniyetini anlatırken de medeniyetlerin bir dini olduğunu iddia etmenin doğru olmadığını savunmuştu. Hristiyan medeniyetine Garp medeniyeti demek, İslam medeniyetine de Şark medeniyeti demek yanlıştır. Gökalp'in düşüncelerine baktığımızda kavramlar birbirine girmiştir diyebiliriz. Gökalp'in ortaya atmış olduğu iddialar kendi

varsayımları ile açıklanmaya çalışıldığı takdirde doğru olabilir. Ancak Gökalp düşüncelerini tartışma konusu yapmamaktadır (Özakpınar, 2015: 197).

Yılmaz Özakpınar'a göre, Tanzimat'tan bu zamana kadar biz medeniyet değiştirmedik. Bin yıldır beslenmekte olduğumuz medeniyetimizi, Batı medeniyetinin şaşalı yapısına kapılarak eskimiş, çağdışı kalmış olarak gördük. Bu düşüncemizden dolayı İslam medeniyeti bilinci etkilendi. Batı medeniyetinin ne olduğu, neler yaptığı, neyi ifade ettiği tam olarak anlaşılmadı. Etkilenilen kültür ögeleri, uygun olup olmadığı düşünülmeden alındı. İslam medeniyet bilinci sarsıldı ve alınan kültürlere karşı koyamadığı için medeniyet içinde bir bunalımı getirdi. Kültür ve medeniyetin bilinmeyen ve alınan ögelerin neyi ifade ettiği, nerede kullanılması gerektiği muğlak kaldığı için sistemsiz bir medeniyetin oluşmasına sebep oldu (Özakpınar, 2015: 195-196).

Batı medeniyetinin bilim, teknoloji, askeri, ekonomi yapılarının çok gelişmiş olması bireylerin zihninde ideal bir medeniyet olabileceği düşüncesini ortaya çıkartmış olabilir. Ancak Batı medeniyetini ideal bir medeniyet olarak kabul etmek bu medeniyetin dışındaki medeniyetleri medenileşmiş olarak görmemeye neden olabilir. Günümüzde birçok aydın ve gazetecimizin Avrupa ülkelerini kastederek **medeni ülkeler** yahut **medeni milletler** deyimini kullanmaları da bu düşünce yapısından kaynaklı olabilir. Bütün dünyada yıllarca en yüksek medeniyete sahip olduğu bilinen Türkler, İslam medeniyetinin, Selçuklu devletinin, Osmanlı devletinin içinden çıkarak günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde Türklerin kendisini medeniyetin dışında görmesi üzerinde düşünülmesi gereken patolojik bir sorundur. Bu sorunun düzeltilmesi için, medeniyetin ne olduğu üzerine düşünülmesi ve tarihi belgelerin incelenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde tarihi bilim süsü verilen eserleri okumamız, bu patolojik sorunun çözülmesine vesile olmak yerine hastalığın giderek büyümesini sağlayacaktır (Özakpınar, 2015: 197-198).

Ziya Gökalp'in medeniyet tanımı, insanların doğuşundan günümüze kadar gelen büyük medeniyetler olarak tanımlanan hayatın ortak yönünü algılayamıyor. Gökalp, tüm medeniyetlerin Batı medeniyetine girmek istediğini, hiçbir medeniyetin Batı medeniyeti dışında kalmak istemeyeceğini söylemektedir. Çünkü

ona göre Batı medeniyeti ileri bir medeniyettir. Gökalp'a göre Batı medeniyetinin dışında kalmak çağ dışı kalmaktır. Gökalp'in nazarında Batı medeniyeti bilim ve teknik demektir. Bundan dolayı da Batı medeniyeti en sonunda tüm milletlerin ortak medeniyeti haline gelecektir (Özakpınar, 2015: 198).

Ülkemizde medeniyet ve kültürü sistemli bir şekilde ilk olarak açıklayan Ziya Gökalp'tir. Bugün sosyal antropolojide ve sosyolojide Gökalp'in fikirleri, bazı açıklamalar istisna edilerek hala tazeliğini korumaktadır. Ziya Gökalp'in yapmış olduğu hars ve medeniyet ayrımını genişlemesine incelediğimiz vakit Maclver'in ortaya koyduğu anlayışla benzerlik olduğunu görmek mümkündür. Ancak, son otuz sene zarfında Ziya Gökalp'in hars ve medeniyet kavramlarındaki ayrımları kabul etmeyen kesim de vardır. Bu kesime göre, medeniyet ve kültür arasında hiçbir fark yoktur. Medeniyet ve kültürü birbirinden ayırmak tamamen sun'idir. Bu tanımı neye göre yaptıkları ise meçhuldür. Bu iddianın temelinde Turhan'a göre Garp medeniyetinin tek bir millet tarafından temsil ediliyormuş gibi algılanması yatmaktadır (Turhan, 2018: 30).

1.2. Mümtaz Turhan'ın Medeniyet Üzerine Düşünceleri

Ziya Gökalp'in ardından Mümtaz Turhan, Türk sosyolojisinde ve sosyal psikolojide kültür ve medeniyet konusunda çalışmalar ortaya koymuştur. Turhan, Gökalp'in kültür ve medeniyet ayrımlarını bazen eleştirse de genel olarak Gökalp ile aynı düşünceye sahiptir. Mümtaz Turhan'a göre, Garp medeniyeti Yunan kültürü çerçevesinde ortaya çıkmış bir Hristiyan medeniyetidir. Bu medeniyetin esas unsurlarından birinin bu din tarafından belirlendiği düşünülmektedir. Fakat bizim bu medeniyete bağlı olabilmemiz için Hristiyan dinini benimseme yahut İslam'ın Garplılaşmamıza engel olduğu düşüncesi yanlıştır. Çünkü Hristiyanlık Garp medeniyetinin oluşumunda ne kadar önemli rol oynasa da tek başına bu medeniyeti ortaya çıkaramamıştır. Günümüzdeki Garp medeniyeti bizim onu rol model aldığımız dönemdeki medeniyet değildir. Önceki medeniyet artık tarihe karışmıştır. Dayanmış olduğu ilim yok olmuş, yerine farklı bir ilim ve prensipler ortaya çıkmıştır. Biz ise bundan habersiz olarak bizde bulunan esasları hayatımızdan

çıkarmaya çalışıyoruz. Biz bir medeniyete bağlanırken onun taklitçisi olmamak için bize ait olan kıymetleri muhafaza etmek zorundayız (Turhan, 2018b: 22-23).

Turhan, Batı medeniyetini sadece yüzeysel taklit yoluyla almaya kalkmanın toplum ahlakını ruhsal çöküntüye uğratacağı düşüncesindedir. Batı medeniyetini tüm işlevleri ile almaya kalkmayı da sosyolojik açıdan imkânsız bir fikir ve kabul edilmesi zor bir düşünce olarak görmektedir. Turhan bu iki batılılaşmayı da reddeder. Turhan'ın batılılaşma anlayışının üç ana ögesi vardır: İlk ögesi, batılılaşmanın amacı. Bu amaçtaki en temel husus toplumun her alanında seviyeyi yükseltmektir. İkincisi ise, batılılaşmanın dayanacağı temel nokta. Toplumun batılılaşma sürecinde kendi tarihinden, dini yapısından, geleneklerinden destek alması gerekir. Batılılaşmanın son ögesi, batılılaşmanın yolu. Batılılaşmak için bilimin zihniyetini ve metodunu almak gerekir. Ancak alınan bu işlevlerin toplum olarak sindirilmesi gerekir (Özakpınar, 2015: 148).

Garplılaşamamamızın en büyük sebepleri önceki zamanda ne ise şimdi de aynı hususlardır. Garp medeniyetini tam olarak anlamamak, bu medeniyetin ana unsurlarını kavrayamamak, yapılması gereken işe nereden başladığımızı bilememek bu sebepler Garplılaşmamıza mani olmuştur. Garplılaşma tarihinin her devrinde idare adamları ortaya koydukları fikirlere karşı hiçbir eleştiri ve münakaşaya müsaade etmemişlerdir (Turhan, 2018b: 45).

Neden Garplılaşmadığımızın sebeplerinden bahsettikten sonra, günümüzdeki Garp medeniyetinin temel unsurlarından bahsetmekte fayda var. İlim, hayata tatbik edilmiş olan teknik, insan haklarını güvence altına alan hukuki yapı da bir hürriyettir. Gerçek Garplılık ise bu ilkelere sadık olmaktır. Bu ögeler, Garp medeniyetini diğer medeniyetlerden ayırdığına dair fikir adamları tarafından birlik sağlayarak kabul edilmiştir. Aynı şekilde medeniyetlerin ilim ve tekniğe sahip olunduğu takdirde Garplılaşmış bir medeniyet olabileceğine dair fikir birliği de vardır. İngiliz filozof Whitehead Şark medeniyetine bağlı milletlerin Garp medeniyetinden alması gereken hususları şu şekilde ifade eder: Garbın Şarka verebileceği en yararlı şey ilimdir. İlim ve ilmi anlayış bir medeniyetten başka bir

medeniyete, bir milletten başka bir millete kolayca aktarılabilir; sadece orada ölçülü bir cemiyet bulabilsin (Turhan, 2018b: 46-47).

Kuşkusuz insan Garp medeniyetinde bir hayat olmadığını veya Garp medeniyetinin bağımsızlığını reddebilir. Onu beğenmeye bilir, içinde bulunduğu şeyleri kabul etmeyebilir. Ancak bu medeniyetin içinde var olmak istiyor ise Garp medeniyetinin dayandığı kuruluşları benimseyip kendisinin gibi sahip çıkmalı ve bu düzen içinde üretici olmalıdır. Aksi takdirde herhangi bir Garplılaşma taklitten öteye geçemez (Turhan, 2018b: 52).

Peki, biz Garplılaşmanın neresindeyiz? Garplılaşmadan kasıt eskisinden daha farklı olmak ise son otuz seneden beri değişmeler çok güzel olmuştur. Büyük şehirlerin görünümleri değişmiştir. Düşüncelerimiz, değer ölçülerimiz, değer sistemlerimiz, dini ve siyasi yapılarımız farklılaşmış, özellikle sosyal ve toplumsal hayatımız tamamıyla değişmiştir. Ancak bu değişimler, her ne kadar Garplılaşma amacı ile ortaya çıkmış olsalar da sonucu her daim iyi olmamıştır. Hiçbir sahada her zaman iyi netice alınamamış, sırf bize ait olan iyi şeyler korunamamıştır. Bize ait olan iyi şeylerin yerine kötü şeyler alınmıştır (Turhan, 2018b: 57-58).

Günümüzde bir dünya medeniyeti haline gelmiş olan Garp medeniyeti karşısında Garplılaşmaya bir gereksinim var mıdır yok mudur sualine karşı yaklaşık bir buçuk asır evvel Türk yöneticileri, Garplılaşmanın hayati bir önemi olduğunu düşünerek karar vermiş ve bunun zorunlu olması gerektiğine inanmışlardır. Küçük cemiyetler dahi Garp medeniyetinin bazı nimetlerinden yararlanmaktan kendilerini alamamaktadırlar. Şimdi önemli olan bu medeniyete nasıl bağlanılacağı? Garplılaşma tutumları Garplılaşmaya verilen anlama göre yönelerek yön değiştirdiklerinden bu yönde kolay anlaşılacak bir kanıya ihtiyaç vardır. Bundan 150 sene evvel kendimizi daha iyi koruyabilme, çağın gerekliliklerine göre daha iyi yönetebilme ve refah bir hayat sürmek için Garplılaşma hareketi başlamıştır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde belirginleşen Garplılaşma hareketlerini iki kısma ayırmak mümkündür (Turhan, 2018b: 61-62).

1. İslamcılar ve Türkçüler garbın yalnızca ilim ve tekniğini almak gerektiğini düşünmektedir.

2. Meşrutiyet devri Garpçıları ve Cumhuriyet devri inkılapçıları, Garp medeniyetinin mühim bir kısım kuruluşlarını yahut bütününü almak gerektiğini düşünmektedir.

Birinci kısma baktığımızda garbın ilim ve tekniğini almak, gerçekleştirilmesi bakımından zor olsa da imkânsız değildir. Ancak ilim ve tekniği almakla bir milletin Garplılaşıp Garplılaşmaması meselesi muallak kalmaktadır. Bu mesele de Garp medeniyetinden alınan meselenin esas ögeleri bakımından, bir cemiyet neler gerçekleştirebilir neler gerçekleştiremez buna bağlıdır (Turhan, 2018b: 62).

Bir cemiyet içtimai, iktisadi bakımdan Garp milletlerinden ne kadar ayrılırsa ayrılsın anlayış bakımından Garplı olabiliyor. Yaşayış tarzına ait bazı yüzeysel ögeleri alarak Garplı gözüküp Şarklı kalmakla, bunları almadan Şarklı gibi görünüp Garplı olmakta ilim ve tekniği almanın gösterişi vardır. Günümüzde Japonya, ilim ve tekniğe sahipken din ve demokrasi bakımından Garp milletlerinden ayrılmaktadır. Rusya demokrasi ve ideolojik yapısı ile onlara benzemektedir. Amerika'da dört esas öge bakımından Garpla tam bir ortak bir düşünme yapısına sahipken onu Garplı saymayan Avrupalı düşünce adamları bulunmaktadır. Japonya, Amerika ve Rusya'ya baktığımızda Garplılaştığını görmek mümkündür. Ancak yaşayış, duyuş gibi teferruatlı meselelerde Garplı olabilmek, ona benzemek farklı bir durum olduğu için bu konuyu tamamıyla farklı bir başlık altında incelemek gerekir (Turhan, 2018b: 62-63).

Turhan'a göre 150-200 yıl geçmiş olmasına rağmen Garp medeniyetini iyi anlayamadığımız için Garplılaşamadık. Garp medeniyetinin ilim ve tekniğini almadan, ilmini aşılamadan bir sürü baraj kurarak, otomobil yaparak, çok fazla caddeler açarak, parklar açarak Garplılaşmanın mümkün olacağını düşündük. 150 seneden beri de bu düşünce ile hareket etmekteyiz. Bunun en büyük örneği Abdülmecit döneminde görülmektedir. Şehzadeliği döneminden itibaren Türkiye'yi İngiltere gibi bir sanayi devleti haline getirmeyi düşünmektedir. Padişah olduğu vakit tüm yetkilerini kullanarak yaklaşık 150-160 tane imalathane ve fabrikalar yaptırır. Ancak günümüze kadar gelen yalnızca 3 tane fabrika vardır. Turhan'a göre

bu tam olarak insan unsurunun dışında kalan bir Garplılaşmadır (Turhan, 2018b: 66-67).

Turhan'a göre bir milletin bağımsız olabilmesi için muhakkak, Batı medeniyetinde olduğu gibi bilimi toplumsal bir fonksiyon haline getirilmesi gerekmektedir. Turhan Batı medeniyetini, kendine özgü bir medeniyet olarak tanımlamaktadır. Bu özgün oluşunda en etkin sebebi ise bilimin Batı medeniyetine özgü olmasıdır. Turhan'a göre bugünkü şartlarda toplum olarak bilimin alınması şarttır. Ona göre, bunun için bilimi hayatında toplumsal bir işlev olarak uygulayan Batı medeniyetine girmek gerekmektedir. Ancak **Batı medeniyetine girmek** denilince ortaya anlaşmazlıklar, eleştiriler çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, Turhan'ın bahsettiği medeniyet kavramında yer almaktadır. Maddi vasıtalara, Ziya Gökalp'in kullandığı terimler ile bir yönteme ve tekniğe bağlı olarak oluşturulan maddi ve manevi eserleri kapsayan bir medeniyet anlayışı oluşmaktadır. Fakat bu medeniyet anlayışı, birçok düşünür tarafından bilimi, yeni bir medeniyet esası olarak görmeye yöneltmiştir. Maddi vasıtalar ve teknik en güzel nerede işliyor ise onu benimsemek gerekir. Onları doğuran güç ise bilimdir. Bilimin esası Batı medeniyetinde olduğuna göre doğal olarak bilimi almak ile yeni bir medeniyete yani Batı medeniyetine girmiş olacağız. Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın ortak olarak benimsemiş olduğu medeniyet anlayışına göre bu yargılama gayet makuldür. Öyleyse Batı medeniyetine girmekten söz edilince anlaşmazlıklar, sorgulamalar, tereddütler nasıl oluyor da ortaya çıkıyor? Bir medeniyete girmek için ya medeni olmamak ya da eski medeniyeti terk etmek gerekir. Türklerin vahşi, barbar yahut ilkel olduğunu söyleyemeyeceğimize göre Batı medeniyetine girmek için şu anda mevcut bulunan medeniyet dairemizden çıkmamız gerekiyor. Özakpınar, *Bir Medeniyet Teorisi: Kültür ve Medeniyete Yeni Bir Bakış* adlı eserinde ortaya koyduğu kurama göre medeniyet, insanın biyolojik bencilliğinin ve bireysel heveslerinin üstüne çıkaran ruhsal ve toplumsal yükselişin bilincidir. Medeniyetin ruhsal temelinde inanç, toplumsal temelinde ise inançtan kaynaklanan ahlak nizamıdır. Her medeniyet, kendi inanç ve ahlak nizamı çerçevesinde kültür eserlerini oluşturmuştur (Özakpınar, 2015: 170-173) .

Bu düşünceye göre, medeniyet bir inanış biçimidir. Kültür eserlerini hem ortaya çıkaran hem de onları kuşatan ruh ve heyecandır. İnanç, yalnızca bir ruh ve heyecan vermez, insanlara ilişkilerinde ölçülü bir hayat tarzı sunar. Ölçülü bir hayat tarzı ve ahlaki nizam, insanlara güven verir. Bu güven ise insanların biyolojik ihtiyaçlarını ve bencilliklerini aşarak kültür eserleri ortaya koymalarını sağlar. Kısaca medeniyet, kültür eserlerinin ortaya çıkmasını teşvik eder. Meydana gelen kültür eserleri ile kendini kanıtlar ve ona inananları över. Medeniyet, kültür eserlerini belirleyen ilkedir. Avrupalı ve Amerikalı sosyolog ve antropologlar bahsi geçen medeniyet tasarımını, medeniyet ile kültür ilişkisini, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın yorumladığı medeniyet kavramından çok farklı bir zeminde açıklar. Onlar, medeniyet ve kültür ilişkisini iki ayrı kavram olarak şekillendirmektedirler. Medeniyet ve kültürü hem kavramsal olarak birbirinden ayırt ediyorlar hem de ikisi arasındaki bağın olduğunu söylüyorlar. Bir medeniyet, kendi inancının temelinde bulunmayan kültür eserlerini ortaya çıkartamaz, kendi inancı ile bağdaşmayan kültür eserlerini de tam olarak anlayamaz ve onu benimsemekte direnir. Özakpınar ortaya koymuş olduğu medeniyet teorisinde, medeniyeti maddi vasıtalar ve tekniğe, kültürü ise manevi değerlere dayandıran ayrımı geçersiz sayar. Teoriye göre, medeniyet rasyonel bir inanç ve ahlak düzeni üzerinde artar. Maddi ve manevi kültür eserleri ise o inanç ve ahlak düzeni doğrultusunda ortaya çıkarılır (Özakpınar, 2015: 173-174).

1.3. Erol Güngör'ün Medeniyet Üzerine Düşünceleri

Erol Güngör, Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ın düşünce çizgisini devam ettiren bir düşünce adamıdır. Güngör, Mümtaz Turhan'ın öğrencisidir. Ziya Gökalp döneminde ortaya çıkan kültür ve medeniyet tartışmaları Güngör döneminde de devam etmiştir. Ortaya koyduğu eserlerinde kültür, medeniyet ve milliyetçilik kavramları üzerinde çok durmuştur. Güngör'e göre Ziya Gökalp'i kültür ve medeniyet ayrımına götüren düşüncenin temelinde Türkiye'nin içinde bulunduğu endişe yer almaktadır. Bütün medeniyetlerde, bu tür medeniyet-kültür ilişkisini görebiliriz. Bahsi geçen ilişkide medeniyet, insanın biyolojik ihtiyaçlarını aşarak ahlaki nizam içinde toplum hayatında yaşamasını sağlayan rasyonel inanç temelini

oluştururken, kültür ise maddi ve manevi ayrım yapmaksızın medeniyet çerçevesinde meydana gelmiş her türlü eserdir. Geçmişten günümüze kadar bütün medeniyetleri incelediğimizde hepsinin birbirinden farklı inanç paydaları olduğunu görürüz. Ancak bütün medeniyetlerin insanlarının biyolojik ihtiyaçlarından ve bencilliklerinden kurtaran rasyonel bir inanç ve ahlaki bir nizama sahip olduğunu düşünebiliriz. İnsanlar, böyle bir inanç sisteminde belli kurallar çerçevesinde toplum hayatını sürdürmek için bireysel yetersizliklerini iş birliği ile ortadan kaldırarak, düşünme ve hayal gücü gibi zihinsel yetilerini kullanarak kültürü oluşturmuştur. Tüm medeniyetler, kendisi ile uyumlu olan yahut uyumlu olmayan kültür ögeleri arasındaki sınırı hassasiyetle korumaya çalışmıştır.

Özakpınar'ın açıklamakta olduğu medeniyet tasarımına göre; medeniyet, insanı yabani ve ilkellikten kurtaran değerler yöntemiyle yaşamaktadır. Medeniyetler değerler sistemini ortaya koyan bir mekanizmadır. Medeniyet ilkellikten kurtulma, yabanilikten ve vahşetten kurtulma ise, bu vahşetten kurtulmayı başaran medeniyetlerin kurtuluşu, İslam medeniyeti ile başardığını kabul etmemiz gerekir. Çünkü insanı vahşetten uzaklaştıran, adalet, şefkat, merhamet, yoksulun hakkını gözetme, yetimlerin hakkını koruma ve onlara yardımda bulunma, edep ve terbiye gibi kavramlar İslamiyet ile mükemmelliğe erişmiştir. Farklı medeniyetlerde soy, sop ve sınıf farklılıklarından oluşan adaletsizlikler İslam medeniyeti ile ortadan kaldırılmıştır. İslam medeniyeti yeni bir toplum yapısını ve yeni siyasi oluşumları meydana getirmiştir (Özakpınar, 2015: 174-175).

Erol Güngör'ün düşünce ve fikir üzerine ortaya koymuş olduğu çalışmaları iki döneme ayırabiliriz. Birinci dönemi, Osmanlı'dan Türk modernleşmesine doğru uzanan kültürel devamlılık üzerine milliyetçilik esaslarını temellendirdiği bir süreçken; ikinci dönemi ise İslam ve tasavvufun Türk toplumunun sosyal yapısındaki yeri ve tarihsel konumunun, kültürel değişmelerin üzerindeki etkileri incelediği bir süreçtir. Erol Güngör'de Mümtaz Turhan'ın ve Ziya Gökalp'in etkilerini görmek mümkün olduğu gibi onlardan ayrıldığı birçok husus da vardır. Bu mesele ile alakalı verilecek en güzel örnek, Güngör'ün Gökalp için eserinde kullandı şu ibaredir: *"Türk kültürünü yanlış anlayanların en kaliteli örneği"*

(Güngör, 1986: 82). Güngör'ün eserinde ortaya koymuş olduğu bu anekdot aslında Gökalp'in kültürü, milli kültür ve halk kültürü olarak ayırmasından kaynaklıdır (Gürel, 2016: 173-174). Güngör'ün, bu ayrım üzerine yapmış olduğu açıklamanın temeline baktığımız vakit Gökalp'in *"Bugün Türk milleti Ural-Altay ailesine, İslâm ümmetine, Avrupa beynelmileliyetine mensup bir cemiyetten ibarettir."* (Gökalp, 2014: 20) sözü Güngör'e göre tehlikeli ve doğru olmadığı gözükmektedir. Çünkü ona göre, Türk kültürünün temellerini incelediğimiz zaman Batı medeniyetine mensup olmak yahut onun fikir dünyasına dâhil olmak kültür yapımıza her daim uyabilecek bir şey değildir. Batı medeniyetinin Hristiyan dininin değerlerinin bir özü olarak meydana gelmediği ve Yunan kaynaklarından yararlandığı bilinmektedir. Türk milli kültür değerlerini oluşturan medeniyetinin Batı dünyasından yararlanmaması gerektiği Güngör'ün düşünce yapısının özünü oluşturmaktadır (Gürel, 2016: 174).

Ziya Gökalp'ten sonra Türkiye'de milliyetçi bir düşünüş alanında önemli eserleri ortaya çıkaran kişi Erol Güngör'dür. Güngör milliyet ve medeniyet meselelerine Türk tarihinin bütünlüğü ve devamlılığı üzerine sahip bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bulunduğu yaklaşımla, Osmanlı medeniyetine karşı yapılan eleştirileri düzeltir. Osmanlı Devleti'ni Türk tarihinin bir zirvesi olarak tarif eder. Cumhuriyet döneminde yaşanan gerilimler neticesinde İslam geleneğini tanımamaya varan uygulamalar hakkında eleştirel bir tavır takınan Güngör, Türkiye'nin yeniden Türk ve İslâm âlemine lider olacak bir yapıya sahip olduğu düşüncesindeydi (Öz, 2018: 355).

Erol Güngör Batı'yı yakından bilen ve kendi kültürel kökenlerimizle bağlantısı sağlam bir düşünce adamıydı. Güngör'ün *Türk Kültürü ve Milliyetçilik* (1975) kitabının girişinde önemli notlar var: 1971 yılının son aylarında ve 1972 yılının ilk aylarında Türkiye'de dikkat çekici hâdiseler oldu. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Kültür Bakanı [Talat Halman], Türk kültürüne ait klâsikleri tesis etmek ve bunların işlenmesi için zemin oluşturmak istemesi yüzünden bazı kişilerin saldırısına uğradı, kendisiyle birlikte bakanlık koltuğu da hükümet bünyesinden çıkarıldı. Bir vakit Türkiye'ye gelen Fransız Cumhurbaşkanı De Gaulle Türk medeniyetinin ve kültürünün dünya çapında önemli bir kıymete sahip olduğunu

söylemişti; şu sıralarda Fransa'yı ziyaret eden Türk Başbakanı [Nihat Erim] ise Türklerin bütün ilerleme girişimlerinde Fransa'yı örnek alarak ilerlediklerinden bahsetti. Türkiye Cumhuriyeti'nin eski cumhurbaşkanlarından biri olan İsmet İnönü ise Türk milliyetçiliğinin aslında Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtuluş hareketi olduğunu söyledi (Güngör, 1986: 13). Bu hadiseden sonra Güngör, kendi kültürünü ve Batıyı tanımaya başlayan yeni nesillerin, birbirinden farklı ideoloji ve düşünceden gelmiş olsalar dahi memleketin istikbali konusunda yeni bir millî kültür ve tarihsel bir millî görüş istikametinde, *"Türk millî kültürünü dış güçler karşısında varlığını ortaya çıkarmak ve geliştirmek iddiasında"* olduklarını söylemektedir. Bu yeni oluşumun içinde farklı kişi ve grupların var olduğunu söyleyen Güngör bu düşüncesini şöyle ifade eder: *Yeni oluşumun fikir öncüleri Türk milletinin başka bir milleti rol model almayacak kadar özgün bir medeniyete sahip olduğunu düşünmektedirler. Bu medeniyetin güzelliklerini bazısı roman, bazısı sinema eseri, bazısı da ilmî araştırmalar yaparak önemli eserler ortaya çıkarmaktadırlar* (Güngör, 1986: 15). Güngör'e göre Milliyetçiliği Osmanlı İmparatorluğu'ndan kurtuluş olarak düşünmenin doğru yanlarının olduğu gibi yanlış yanları da vardır. Zira Türk olmayan kavimlerde milliyetçilik başkaldırıdan bağımsızlığa doğru gittiğini söyleyen Güngör, bu kavimler için milliyetçilik Osmanlı'da bir kurtuluş yolu olabilir ancak Türk milleti için bunun çok da mümkün olamayacağını söyler. Güngör'ün *Türk Kültürü ve Milliyetçilik* kitabında önemli makalelerden biri "Milliyetçilik ve Medeniyetçilik" başlığını taşır (Öz, 2018: 356).

Erol Güngör'ün düşünce yapısında Türk milletinin tarihî kazanımlarına karşı Türk-İslam medeniyetine bağlılığı yatar. Güngör'e göre İslam coğrafyası üzerinde Türk egemenliği inşa edildikten sonra İslam medeniyetini Türkler temsil etmiş, öteki İslam kavimleri İslam medeniyetine bir yardımda bulunmamıştır. Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Ortada yalnızca Türk medeniyeti ve onun en gelişmiş temsili olan Osmanlı medeniyeti vardır (Öz, 2018: 357). *"Dünyada Türkler gibi eski bir tarihe sahip olan çok az millet vardır"* diyen Güngör'e göre, insanlığın ortak değerleri sayılacak güzel hasletleri Türk kültürü kadar geliştirmeye çalışmış başka bir kültür de yoktur. Batı ile bizim kadar mücadele etmiş, bizim kadar ona direnmiş ve bu direnişi devam ettirmek için uğraşan başka bir millet

gösterilemez. Bu direnmenin sebebi Türk milletinin uyumsuz olmasından kaynaklı değildir. Bilakis Türk kültürünün çok dayanıklı ve temel yapısının hala bozulmamış olması, hatta insani ve ahlâkî değerler bakımından Batı medeniyetinden üstün olması ile açıklamak daha uygun olur (Güngör, 1986: 78). Güngör'ün gözünde Türk tarihinin tepe noktası Osmanlı medeniyetidir. Bunu eserinde şu şekilde açıklamıştır:

"*Türk milleti uzun yıllar içinde vermiş olduğu mücadele neticesinde kazandığı tüm gücünü ve deneyimlerini birleştirerek Osmanlı imparatorluğunu kurdu. Tarihimizin bütün evresi bu önemli eserin ortaya çıkarılması için hazırlanmış bir provadır. Eksiksiz olarak inşa ettiğimiz bütün devletler Beethoven'in ilk sekiz senfonisi gibi göze ve kulağa hoş gelen eserler olmuştur; nasıl ki 'Dokuzuncu Senfoni'yi dinleyen bir birey diğer senfonilerin müzik tarihindeki en büyük eserine hazırlık olduğu izlenimini alırsa, Osmanlı medeniyetinin varlığını idrak eden bir insan da bütün devletlerimizin bu medeniyet ve imparatorluk doğrultusunda hareket ettiğini görecektir*" (Güngör, 1986: 78-79).

Güngör Osmanlı tarihini Türk tarihinin gelişmesinde önemli bir yere koyar. Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* eserinde Osmanlı medeniyetini acem taklitçiliği ile suçlarken Güngör bunun tersine birçok medeniyetin Osmanlı medeniyetinden etkilendiğini düşünür. Osmanlı'da halk ile zenginlerin birbirlerinden farklı kıymetlere malik olduğu düşüncesine de karşı çıkan Güngör, Gökalp'i bazı noktalarda takdir ettiği gibi Osmanlı medeniyetinin taklitçi olduğuna dair düşüncelerini eleştirmekten de geri durmamıştır. Güngör, Osmanlı-Türk medeniyeti ile halk kültürünün benzer kaynaklara dayandığını, halkın da zenginler ile benzer görüşe sahip olduğunu, aynı lisanı konuştuğunu, eğitim kuruluşlarından olan medrese ve tekkelerin tüm halka açık olduğunu, halkın çocuklarının da medreselerde eğitim gördüğünü söyler. Hem halk hem de idarecilerin dostları ve düşmanları da aynıdır (Güngör, 1986: 83-84). Kısaca Güngör'e göre, *"Aslı Türk olmayanları bile Türkleştiren Osmanlı kültürünü Türklere yabancı saymak kolay anlaşılır şey değildir"* (Güngör, 1986: 84).

Özakpınar'ın medeniyet düşüncesi Güngör'ün düşüncelerine ışık tutacak niteliktedir. Ona göre, medeniyet bir inanç olduğu için kültürün oluşmasını sağlayan ruh ve enerjinin de kaynağıdır. Ancak medeniyet kendi kaynağından beslenen kültürle gelişir. İslam medeniyetinin gelişmesi de şu anda bulunan kültüre bilim ve teknolojinin dâhil olmasıyla gerçekleşemez. Medeniyetin gelişmesi, her şeyden evvel hayata yansıyan yolunu bulması ile mümkündür. İslam medeniyetinin bir

inanç ve ahlaki düzen olarak eksik bir yapısı yoktur. Yani bir eksiği var da bilim ve teknoloji ile giderilebilir gibi bir düşünceye varmak İslam medeniyetinin davasını yanlış anlamak olur. Yapılması gereken şey, medeniyetimize yani inancımıza ve ahlaki nizamı olan İslamiyet'e sıkı sıkıya sarılmaktır. İslamiyet yalnızca ibadetten oluşmamaktadır. İslamiyet, kültüre yol veren, çalışma azmi kazandıran bir ruhtur. Önemli olan o ruha sahip çıkmaktır. Medeniyet bilinci canlanırsa, o bilince sahip olan ruh da harekete geçerek bütün hayatımız olan kültürü şekillendiren merci olacaktır. O vakit bilim ve teknoloji de en üst seviyede gelişecektir. Medeniyetin oluşması da varlığının kültüre yansıma yolunun açılmasıyla olacaktır (Özakpınar, 2014: 202).

Müslüman medeniyetlerin canlı olması, Müslümanların imanlarının sarsılmaz olması ile alakalıdır. Eğer bir sarsılma varsa bu da medeniyet bilincinden kaynaklıdır. Medeniyeti oluşturma davası, Müslümanların gözünde medeniyet bilincini uyandırma davasıdır. Müslümanlar için bir ahlak ve inanç sistemi olan İslamiyet'in zihinsel, ruhsal ve sosyal yönden içerdiği tüm sonuçları manevi bir değer şeklinde kavramak ve toplumun bütün hayatını temsil eden kültürü, medeniyetin ruhuna göre tasarlama davasıdır (Özakpınar, 2014: 202).

Her insan topluluğunun bir kültürü vardır. İnsanın genetik yollar ile almış olduğu refleksler, içgüdüler insan hayatı için yeterli donanımlar değildir. Sembolik düşünce yapısıyla deneyimleri üzerine düşünen insan, eserler meydana getirir. İnsanların meydana getirdiği eserler toplumun kültürüdür. Her toplumun bir kültürü ve hayat tarzı bulunmaktadır. Kültürün istikrarını ve bütünlüğünü sağlayan kurallar vardır. Kuralların temeli ise bir inanca ve ahlaki nizama bağlıdır. Medeniyetleri kuran da bir inanç ve ahlaki nizamdır. Medeniyetten oluşan kültürler, değişmeye açıktır. Medeniyet akıl dışı bir nedensellikle oluşmaz. Medeniyet muhakeme ederek sonuçlar çıkaran bağımsız bir tasarımdır. Bundan dolayı kültürü ilerleten, genişleten bir kaynaktır. Bir medeniyet çerçevesinde ortaya çıkan eserler ve eserlerin tarzları bulundukları toplumun coğrafyasından ve tarihinden esinlenerek oluşmaktadır (Özakpınar, 2014: 221-222).

Kuram ışığında, kültür ve medeniyet ile alakalı olgulardaki düzeni görmek mümkündür. Batı medeniyetinin evrensel bir medeniyet olduğuna dair iddialar, teori açısından nasıl görünmektedir? İlk olarak teori, Batı medeniyetinin bilim ve teknolojiye dayandığına dair görüşün yanılgı olduğunu düşünmektedir. Eğer bir medeniyet ahlak nizamı ve inanç ise Batı medeniyetinin temelinde de teknoloji ve bilim vardır denilemez. Çünkü teknoloji ve bilim Batı medeniyeti kültürlerinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte yine de bir kültür ögesidir. Ahlak nizamı ve bir inanca sahip olan medeniyet, kültürü meydana getiren bir kaynak olduğu için, Batı medeniyetinin temelini kavramak ve Batı medeniyeti kültürlerinin zenginleştirmesini sağlayan ahlak nizamının ve inancın ne olduğunu tayin etmek gerekir. Bilim doğa olayları üzerine gözlem yapar ve oluşan olayları muhakeme ederek nasıl bir süreçten geçtiklerini tasarlar. Bilimin en ayırt edici özelliği ise elde ettiği tasarımları yeni bir muhakeme ile tecrübe etmesidir. Kısaca bilim, gözlenilebilen olayların tecrübe edilmiş bilgisidir. Bilimin mantığına göre bilginin gelişme evresinde tecrübe edilen olaylar kesin bilgi vermez. Çünkü bilim doğa olaylarında ortaya çıkan süreçleri, somut olarak gözlemler üzerine muhakeme ederek bağlantı kurar. Doğada olan gözlemler de tüketilemez. Bundan dolayı bilim kesinliği olmayan bilgi verir. Bilimde bilgi, olguların ne olduğunu bilmekten ziyade gözlenilebilen olguların oluşumunu izah edebilmektir. Bilimin bu davranışından dolayı her bilimsel olan bilgi sorgulanabilir ve yeni yargılara göre yapılan deneyler ile sınanır. Bilimin bulunduğu yerde kalmaması ve sürekli ilerlemesi ise bundan kaynaklıdır. Bilim varsayımsal bilgileri tamamladığı ve eksiklerini düzelttiği takdirde ilerler. Bilimin bu şekilde ilerleyişi, bilimin ortaya koyduğu bilgilerin kesin olmadığını da gösterir. Bilimsel bilginin olasılık ile doğru olduğunu kabul etmek, bilimsel araştırmaların daha sağlıklı olmasını ve bilimin daha fazla ilerlemesini sağlar (Özakpınar, 2014: 223-224).

Eğer bilim bu nitelikle ilerliyor ise Batı toplumlarının düzen ve istikrarı, olasılıklar ile ilerleyen ve sürekli değişmeye uğrayan bilime dayanır. Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: Anlaşıldığı üzere bilim Batı medeniyetinin esası olamaz. Medeniyet, toplumun temelinde var olan ahlak ve inanç kavramını sosyolojik bir yapı olarak tasarımlamadığı için bilimin görkemli teknolojisi somut

olarak anlaşıldığından dolayı insanlığın ilerlemesi olarak değerlendirilmektedir. Teknolojik ilerlemenin Taş Devrinden beri var olduğu bilinmektedir. Ancak Türk medeniyetinin, Çin medeniyetinin, Mısır medeniyetinin, Mezopotamya medeniyetinin, Roma medeniyetinin, bahsi geçen medeniyetlerin teknolojik düzeye dayandığını hiçbir bilim adamı savunmamıştır. Bu medeniyetlerin hepsi ayrı bir inanç ve ahlak nizamına bağlı olan dünyagörüşüne dayanmışlardır. Medeniyetin, ahlak nizamı ve inanç düzeyinde teorik olarak kavramsallaştırılması bilimsel bir kıymet taşıyacaksa Batı medeniyetinin de bir inanç ve ahlaki nizama dayandırıldığı gösterilmelidir (Özakpınar, 2014: 224-225).

Roma medeniyetinin zulmüne ilaç gibi gelen Batı medeniyeti, Hristiyanlık inancına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak hiyerarşik bir yapılanmaya sahip olan kilisenin baskısına dayanamayan Rönesans düşüncesi, hümanizmi meydana getirmiştir. Hümanizm vahye dayalı din yerine, insan aklının tek bilgi kaynağı olduğunu ifade eder. Allah'ın emir ve yasaklarını kabul etmeyerek, tek yetki kaynağının insan iradesi olduğunu savunur. Hümanizmin bir uzantısı olan bireycilik insanların hayatını, ruhunu sardı. Hümanizm, insan iradesinin tek otorite olduğunu savunarak, her bireyin kendisi için neyin doğru neyin yanlış olduğunu en iyi kendisinin vereceği düşüncesini ortaya çıkararak, bireyin özgürlüğünü en yüksek mertebeye ulaştırmıştır. Hristiyan medeniyeti, hukuk ve devlet yönetimi noktasında Roma medeniyetinden etkilenmiştir. Batı medeniyetinin ruhunda yer alan eşitsizlik, ayrımcılık ve şiddete meyilli olmasının kökü Roma'ya dayanmaktadır. Rönesans da Yunan ve Roma medeniyetinin eserleri ile tekrardan temas etmiştir. Bu temasın neticesinde dikkatler ahiret hayatından bu dünyadaki yaşama çevrilmişken diğer taraftan güce tapma bir inanç haline dönüşmeye başlamıştır. Güce tapma ve başarma tutkusu Roma ve Batı medeniyetinden süzülerek, insanın aklı ve iradesini hayatı düzenleyen tek kaynak olarak düşünen hümanizm ve onun en büyük dayanağı olan bireycilik ile bir bütün haline gelmiştir. Bin yıldan fazla bir süre içinde topluma nizam vermiş ve sayısız ruhlara hükmetmiş olan Hristiyanlık, sosyal, siyasi ve dinsel mücadeleler neticesinde bir vicdan meselesi olarak kabul edildi ve sosyal hayatta geri plana itildi. Ancak geniş kitlelerin ruhunda duygusal bakımdan varlığını sürdürmeye devam etti. Bireysel özgürlük ve insan aklının

kutsal olduğuna inanma, güce tapma, başarma tutkusu, sosyal hayatta çok önemli ruhsal kuvvet olarak var oldu. Batı medeniyetinin temelini oluşturan inanç da tarihsel mücadele içinde çeşitli kaynaklardan beslenerek oluşmuştur. Batı medeniyeti artık Hristiyan medeniyeti değildir. Fakat Hristiyan medeniyetinden de tam olarak soyutlanamamıştır. Bu süreçte Hristiyan medeniyetinin bireylerin ruhsal hayatında oynadığı rol merak edilmektedir. Lakin bu rolün oynadığı nitelik ne olursa olsun, sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde hâkim olan ögeler, Yunan ve Roma medeniyetinden kaynaklanan başarı tutkusu, güce tapmayı kutsallaştıran hümanist inancın var olan ögeleridir. Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kültürlerini de yönlendiren inanç sistemi budur. Bu inanç ve inanca bağlı olan ahlak nizamı dahi Batı medeniyetinin temel esasıdır (Özakpınar, 2014: 225-226).

1.4. Nurettin Topçu'nun Medeniyet Üzerine Düşünceleri

Topçu hem milliyetçiliği hem de İslâmcı bir çizgiye sahip olmasından dolayı kültür ve medeniyet kavramlarını, Gökalp çizgisinden farklı bir şekilde yorumlar. Bunun en önemli sebebi ise milliyetçi ve İslami çizgiyi birlikte temsil etmesinden kaynaklıdır. Topçu'nun milliyetçi, İslamcı yapısının yanında bilgiyi seven, araştıran filozof kimliği de vardır. Bu hususlar ona sorunları bütün bir şekilde ele alma ve açıklama kabiliyeti sağlamaktadır. Topçu ortaya koymuş olduğu eserlerinde ülkemizin uzun yıllardan beri en büyük derdinin medeniyet olduğunu ve bu kavramın Batılılaşma sorunu ile iç içe olduğunu ifade eder. Topçu bu meselenin dindar bir topluluk ile reformcular arasında devamlı bir çatışma halinde olduğunu söyler. Bağnazlıkla yaklaşan tutucular için hadisenin özü Batı'yı hiçbir şekilde andırmamaktı. Millî mevcudiyetimiz hakkında ise zerre miktarı bir fikirleri yoktu. Reformcu inkılâpçılar ise kıyafetimizi ve örflerimizi değiştirdiğimiz vakit, kurtuluşa ereceğimiz gibi komik bir düşünceye kendilerini kaptırdılar. Her iki cenahın bilmesi gereken şey kendi milli kültürümüzü doğru anlamak ve onunla yoğrulmuş olmak gerekir. Öz yurdumuzda bin yıllık tarihimiz içinde meydana gelmiş Anadolu'nun Müslüman Türk kültürüne ait folklorunu, edebiyatını, örflerini, İslam'ın özü olan tasavvuf ile beraber yoğurmak, davanın temelini oluşturuyordu. Bu esasları yok sayıp Garplılaşma isteğine kapılan adi ruhlar, milletimize önderlik yapmak için

âdeta birbirleri ile yarış halindedirler (Topçu, 2018: 13-14). Buradan yola çıkarak medeniyet meselesinin, millî kültüre biçim veren ve yıkıcı olaylar karşısında milli olanı muhafaza eden içgüdüye sahip olduğunu görmek mümkündür.

Gözleri Avrupa medeniyetinin yöntem parlaklığı ile kamaşan, Batı'nın teknik hayranlığından kendini alamayan, aşağılık kompleksinden henüz kurtulamamış Şark'ın çocukları kendi millî kültürlerinin en temel mihengi olacak Doğu medeniyetini elbirliği ile oluşturacak durumda değildirler (Topçu, 2018: 13-14). Topçu'nun bu düşüncesinden yola çıkarak şunları söylemek mümkündür: Hristiyan Batı medeniyetinin karşısına Müslüman Doğu medeniyetini koymaktadır. Ancak Şark'ın çocuklarının Doğu medeniyetini oluşturamadığını ifade etmektedir. Bu düşünce Topçu'da bir yakınma haline gelmiştir. Şöyle ki: *"Avrupa'dan sonra bugün Amerika'nın barbar teknik gücü de üstümüze bir leş gibi yığılırken, halâ içimizde Garplılaşmanın sırrını ve sanatını arayanlara milliyetçi adı verilmektedir"* (Topçu, 2018: 14). Bu cümleyi dikkatlice okuduğunuz vakit Topçu bu düşüncesinde Gökalp ve ekolünü kastetmektedir. Gökalp ekolünden gelen Mümtaz Turhan'ın ortaya koymuş olduğu bir eserinin adı *Garplılaşmanın Neresindeyiz?* dir. Aslında Turhan bu eserinde milli kültürümüzü muhafaza ederek Batı'nın bilim ve teknolojisini hayatımıza geçirmemiz gerektiğini ifade etmiş olsa dahi Gökalp'in mekanik Batıcılık çizgisinden gitmişti. Topçu başka bir eserinde şu sert ifadeleri kullanarak konuyu farklı bir yöne çevirmiştir: Batılılaşma davranışında bulunmanın altında aslında Haçlılaşma barınıyor (Topçu, 2018b: 157). Topçu'nun ortaya koymuş olduğu milli kültür ile medeniyet ilişkisi, Gökalp'in kültür ve medeniyet ayrımına biraz benziyor gibi gözükse de içerik bakımından bir benzerliği yoktur. Bu ayrımı anlayabilmek için Topçu'nun *Kültür ve Teknik* yazısını dikkatlice okumak gerekir. Topçu bu makalesinde iki kavramı birbirinden farklı nitelikleri ile açıklamaktadır. Ona göre teknik, ilimlerin uygulaması demektir. Amacı değil, sadece uygulaması; biliyoruz ki ilmin amacı esas olan hakikati tanımak ve bilmektir. İlim hareketi, bilme ve tanımaya olan aşkın uygulamasıdır. Teknik beklenmeyen bir sonuç, bir ödül gibidir (Topçu, 2018: 19). Bugün teknoloji denilen şey Gökalp'in öngördüğü Batı medeniyetinden almamız gerektiğini söylediği fendir. Topçu'nun gözünde kültür ise şöyledir: Bir milletin, toplumun kültürü, tüm fertlerinin sahip olduğu özellikleriyle, olayları duyuş şekilleriyle tarih içinde

meydana gelen paha biçilemez değer hükümleridir. Bu kıymetli hükümler ise, ilim, din, felsefe ve sanat ile şekillenmektedir. İnsanı kâinatın en önemli unsuru yapan bütün hâdiseler ilim, din ve felsefe her cemiyetin, her ferdin ruh kabiliyeti ile yoğrulmuş ve cemiyetin içinde yerini almıştır. Buradan yola çıkarak şunu diyebiliriz: Kültür onu yaratan milletin malıdır (Topçu, 2018: 20).

Topçu, Gökalp'in medeniyete dâhil ettiği hususlardan olan **bilimi** kültür saymakta ve her toplumun kendisi tarafından şekillendiğini ifade etmektedir. Bu düşüncesini anlatmak için Leon Bronschvig'e ait olan bir sözü söylemektedir: *"İlim aynı ilim, lâkin insanlık aynı insanlık değil."* Çünkü Topçu'ya göre büyüyen ve değişen bir dünyada yaşıyoruz. İlim metotları ve var olan ilim zihniyeti her toplumda farklıdır. Bu farklılık milletlerin ilim dehasındaki özelliklerinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. İlim araştırmalarında yer alan özellikler şöyledir: Almanlar akılcı, İngilizler tecrübeci, Fransızlar ise tenkitçi bir zihniyete sahiptirler. İşte bu yüzden Topçu'ya göre ilim, kültür konusudur, medeniyet değildir. Bundan dolayı din ve felsefe gibi alanların insanların dünyagörüşü kazanmasında önemli rol oynadığı kabul edilmektedir (Topçu, 2018: 20).

Topçu'nun dini, millî kültürün içinde saymasıyla Gökalp ile bir benzerlik gösterdiği düşünülebilinir. Topçu'nun nezdinde din, milletin kurulmasında en temel kaynak olmuştur, hak dinler milletin kuruluşundan önce de vardı. Toplumlara, milletlere, ruhun temelinde yer alan ahlâk ve inanışları, ideallerinin membaını verdiler. Günümüzde Katolik inancını Fransız ve İtalyan milliyetinden, Müslümanlığı ise Türk milletinden ayırmak mümkün değildir. Bu ayırma ise yapay bir düşünce olur (Topçu, 2018: 22). Bu metinden yola çıkarak şunu diyebiliriz ki: Topçu'nun görüşleri bu konuda da Gökalp'ten farklıdır. Çünkü Topçu'ya göre din, milletlerin ortaya çıkmasındaki rolü sebebiyle kültürden sayılmaktadır. Ayrıca aynı zamanda milletin ahlâk ve ideallerinin de membaı olmakla beraber temele alınmakta ve milletler arasında paylaşılmaktadır. Bizce bu anlamı taşıyan kültür değerlerinin özetle dinin, milli ruhların ve ahlâkın kaynağı olarak milletlerarası özelliğe sahip olmasıyla Topçu'daki karşılığı farklı algılanmaktadır. O yüzden, yukarıda bahsettiğimiz üzere Nurettin Topçu, ele aldığı birçok eserinde Doğulu Müslümanları kendi kültürlerinden meydana gelecek müşterek Doğu medeniyetini

harekete geçirmeleri için çağrıda bulunuyordu. Topçu nezdinde, ruhunda İslâm inancına ve ahlâkına sahip milletlerce bir İslâm medeniyeti, dün inşa edildiği gibi bugün de yeniden inşa edilebilir. Ona göre, eğer bizler ahlâka dayalı bir medeniyet inşa etmek istiyorsak yeniden İslâm ahlâkını benimsememiz gerekmektedir (Topçu, 2018b: 173-176).

Kültür ve Medeniyet kitabında yer alan üçüncü makale *Garbın İlim Zihniyeti ve Ahlâk Görüşü* başlığında yazılmıştır. Bu makaleden yola çıkarak şöyle diyebiliriz ki, Topçu nezdinde Batı medeniyetinin membaı ilim, zihniyet ve aşka bağlı bir din olan Hristiyanlıktır. Daha sonrasında Rönesans'la birlikte özgür düşünce ve benmerkezcilik bu medeniyete yerleşmiştir. İlim zihniyetinin temel ögeleri, bilime dayanmak ve evrim fikrine mukavemet etmektir. Ahlâkın özellikleri ise insanlara hürmet, birlik olmak düşüncesine inanmak, maneviyat iradesine angaje olmaktır. Oysa Topçu'ya göre bizde Batı ahlâkını onun zayıf yanlarına bakarak tanımaya çalışmışız. Bu durum üzerine Topçu, Batı'nın iki yüzünü temsil eden ilmini ve ahlakını yanlış anladık ve yorumladık, der. Batılılaşma sürecinde biz ahlakını almadan ilmini almanın yeterli olduğuna karar verdik. Oysaki ilim ve ahlâkın aynı kökten geldiğini bilemedik. İlmini alırken bile cemiyetten bağlantısız bir müze malı gibi veya alâkası olmayan bir antika eşyası hâlinde aldık (Topçu, 2018: 37). Çünkü Topçu'ya göre Avrupa'yı ortaya çıkarmış ve yaşatmış olan güçlerde, biri ruha, benliğe bağlıyken diğeri maddeye bağlı olan iki faktör bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Orta Çağda zengin edebiyatıyla kuvvetli metafiziğini hazırlamış olan Hristiyan ruhçuluğu **(spiritüalizm),** diğeri 17. yüzyılda başlamış olan ve günümüzde de kısım kısım devam eden sömürgeci sanayidir. Avrupa'nın son üç yüzyılına baktığımızda gördüğümüz manzara bu iki kuvvetin çarpışması ve sonucunda sömürgeci büyük sanayinin galip geldiği tarihi yapıdır. Bu çarpışma aslında, Hristiyan ruhçuluğunun Yeni Çağdaki temsilcileri olarak gördüğü Kant, Rousseau, Pascal ve Goethe'nin eseri olan **romantizm** ile A. Comte'ların eseri olan **pozitivizm** ve onu en güzel şekilde sarf eden müspet bilimciliğin tartışmasıdır (Topçu, 2018b: 180). Topçu'nun ele almış olduğu eserlerden anladığımız üzere yukarıda Batılılaşmanın temel nedeni münevver tabakada oluşan kendini aşağıda görme duygusudur. Bir buçuk asır süren bu facia nedeniyle kendi benliğimizden

büsbütün uzaklaştık. Ruh sahasında ise sömürge toplumları arasında yer alabildik. Batılılaşma hadisesinde ise bazı aydınlar davayı öğretileştirip madem Batının medeniyetini aldık kültürünü de birlikte alacağız, çünkü medeniyetle kültür bir bütün halindedir. Ne medeniyet kültürden ne kültür medeniyetten ayrılır. Topçu'ya göre bir millet kendi kültürünü ne kadar fazla yoğurursa o denli birlik ve beraberliğe sahip bir medeniyet inşa edebilir. Ona göre, günümüzde Batı medeniyeti içerisine iki tür millet vardır: Bunlardan ilki benliğine uygun bir şekilde kendi kültürlerini kendi oluşturan ev sâhipleri; ikincisi ise bir şölene konmak isteyen, kültürlerini oluşturamamış taklitçi olmaya çalışan misafirler, sömürge ruha sahip olan milletlerdir. Acaba Batı'nın ruh ve düşüncesine sahip olmayan milletler, Batı medeniyetine dâhil olmuşlar mıdır? Tabii ki hayır. Bir medeniyete emeği karışmayan milletin, bulunduğu cenaha dâhil olması da mümkün değildir (Topçu, 2018b: 170).

Bu hadisede Topçu'ya göre mühim bir nedensellik yanılgısı olan sebep ile sonuç birbirine karıştırılmaktadır. Bütüne mal olan medeniyet, aslında bireysel olan kültürün pasif sonucudur. Sonuçtan hareket etmek anlamsız olduğu gibi, kültürü bir yana atarak medeniyetten hareket etmek de çok anlamlı bir sonuç olmayacaktır. Bu tıpkı buğday yetiştirmeden ekmek yapacağını düşünen insanı andıracaktır (Topçu, 2018b: 171). Aslında sonuç niteliğinde olan medeniyeti başa almaya çalışmamızın son 150-200 yıl içinde yapmış olduğumuz inkılapların başarısız olarak sonuçlanmasıyla da bağlantısı vardır. Topçu'ya göre kendi geçmişimizi, bize ait kaynaklarımızdan çıkan kültürü Garb'ın ve bütün insanlığın eseri olan tekniklerle yoğuracağız. Buğdayı, ekini kendi bahçemizde büyütüp, yetiştireceğiz. Bu ortaya çıkan eser bizim olacaktır (Topçu, 2018b: 172). Biz Garb'ın değerini artıran yöntemleri kullanarak, kendi ilim dünyamızı oluşturacağız. Ancak şunu da hiçbir zaman aklımızdan çıkarmayacağız. Düşünmeye, öğrenmeye başlarken Descartes'ten başlamak yerine, kendi tarihimizden olmasa dahi düşünce tarihimizin en önemli bir şahsiyeti olan Gazali'nin eserlerinden işe başlamalıyız; daha sonra Descartes'a veya Bacon'a ait düşünce tarihinden yararlanmalıyız. Kendi değerlerimizi bu şekilde koruyabilir ve bize ait olan dehâmızı da bu vesileyle ortaya koyabiliriz (Topçu, 2018b: 172).

1.5. Cemil Meriç'in Medeniyet Üzerine Düşünceleri

Zihinsel anlamda ilerlemeye geçmek, geleneklerin korunmasına ve yabancılara karşı ise önemli bir toplumsal yapı olarak düşünülüp mücadele edilmesine katkı sağlar. Yabancılar karşısında Meriç için en önemli toplumsal aygıt medeniyettir. Meriç'in Doğu ve Batı medeniyeti arasında yapmış olduğu ayrımlar medeniyet nezdinde önemli bir yere sahiptir (Keskin & Palabıyık, 2014: 92).

Meriç geleneği yeniden canlı tuttuğumuz vakit öze dönüşümüzün de mümkün olacağını düşünmekteydi. Bu düşüncesiyle Meriç tutucu bir fikrin ortasında yer almış gibi görünmektedir. Ancak Meriç'in tutucu bir fikrin içinde yer alması onun medeniyet düşüncesinden kaynaklıdır. Meriç, hayatı boyunca yemek yeme, su içme kadar önem verdiği, adeta bir yaşam kaynağı olarak tercih ettiği yazma ve okuma üzerindeki fikir işçiliğinin sonucunda Doğu ve Batı medeniyetlerini güzel bir şekilde mukayese etme olanağı bulmuştur. Meriç ortaya koymuş olduğu çalışmalarında Batı medeniyetinin menfi çıkarlarından bahsetmiştir. Meriç, Batılılaşma düşüncesi altında yapılan işlerin yanlışlarına karşı, *"Işık doğudan gelir."* ifadesini kullanmıştır. Cemil Meriç'in medeniyet kavramını tetkik ederken en çok yararlandığı kişi tarihçi Toynbee olmuştur. Meriç medeniyetin ilerlemesi konusunda da genelde Toynbee'ye müracaat eder. Bir medeniyet nasıl gelişir? Ülkeleri fethetmek gelişimde önemli midir? Tabii ki hayır. Medeniyetin büyümesi ne teknolojinin ilerlemesi ne de ülkelerin kazanılmasıyla mümkündür. Medeniyetin büyümesi; toplumun kendisini geliştirmesi, geleneklerine bağlı kalması, kendisini biçimlendirecek güce sahip olması, değerlerini manevileştirmesi, toplumsal aygıtların sadeleştirmesi demektir. Gelişen bir medeniyette etkileyici azınlık, çevrenin her türlü baskısına başarılı yanıtlar verir. Sürekli kendisini yeniler. Bunun neticesinde toplum farklılıktan birliğe, birlikten farklılığa geçer. Büyüyen medeniyet bir birliktir, birleşmiş bir birlik. Bu birlik giderek öteki medeniyetlerden farklılaşır ve onları etkiler (Çetin, 2007: 66). Meriç'in eserlerine baktığımızda kültür ve irfan karşılaştırmaları vardır. İrfan, insanların has bahçesi, insanları birbirinden ayırmaz bilakis insanların bir ve beraber olmalarına vesile olur. Zekâyı kanatlandıran, uzun meşakkatleri olan önemli bir nefis terbiyesidir. Olgunluğa

açılan kapı, amelle taçlanmamızı sağlayan ilimdir. Kültür topluma ve insana inanıştır. Günümüzü mazimizle zenginleştirmektir. İnsanın kendi kendisini fethedişidir (Meriç, 2016: 14). Bu ifadelerden de yola çıkarak şunu söyleyebiliriz: İrfan kelimesi Meriç'in sosyolojisinde önemli bir yere sahiptir. Ona göre kültür Batı'nın vatanı, irfan ise Doğu'nun vatanı. İrfan ayrıştırmaz birleştirici bir has bahçe. Kültür, irfana göre daha katı ve soğuk. Meriç'e göre, biz ne Doğu medeniyetini ne de Batı medeniyetini tanıyoruz. Aslında en az tanıdığımız kendimiziz. Bundan dolayı yabancılaşıyoruz geçmişimize ve tarihimize (Meriç, 2016: 33-34).

Türkiye, Tanzimat'tan beri başka bir kültürel yapıya sahip ülke olarak inandırılmak istenmiştir. Genç kesim, Avrupalı olamayacağını anladığı vakit başka bir ideoloji olan sosyalizmi buldular. O zamana kadar tek bir düşünce dahi Türklere verilmemişti. Marksizm bunu verdi ve insanlar buna sığındı. Ancak bu verişin kanlı bir mazisi oldu. Türk insanının beşer düşüncesi üzerinde alacağı dersler bulunmaktadır. Tabii ki Batı'yı yakından tanımamız gerekir. Lakin önce düşman olarak, sonra kendi benliğimizi tanımak için. Batı'yı bütünüyle doğru kabul etmek yanlıştır. Aslında hiçbir düşünce düşman değildir. Bizler dünyanın en büyük medeniyetini kurmuş bir ülkenin çocuklarıyız. Karşımızda bizimle husumeti olan bir Batı medeniyeti vardır. Onu tanımadan ondan kurtulamayız. Onun hakikatlerini idrak etmemiz gerekir (Meriç, 1999: 293). Avrupa bizi de kendi içine almak için bu kelimeleri ortaya çıkarıyor. Büyük sözlüklerde, meselâ Webster'de kültür=medeniyet olarak geçer. İtalyan Ansiklopedisi'ne yazdığı medeniyet maddesinde Braudel iki kelimenin aynılığı üzerinde durur. Kültür, bir milletin millet olmasındaki en önemli şeydir. Kısaca dünyagörüşüdür. Medeniyet ise tabiatı buyruğuna almak için kullandığı araçtır (Meriç, 1999: 304-305).

Meriç'in üzerinde durduğu medeniyet (**civilization**) kavramı, Batı irfanının iki yüz yıldır net bir şekilde tarif edemediği, içeriği ülkeden ülkeye, filozoftan filozofa, yazardan yazara değişen bu kelamın hayat hikâyesi şöyledir: Avrupa'nın lisanında medeniliği anlatan kelime **police** idi. 17. asırdan itibaren police güvenliği temsil eden zaptiye olarak kullanılmaya başlanmıştır. Artık police kavramının yerine civilisation kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram aydınlık çağının ümidi

olan, ilerleme inancının simgeleştiren ilk kelime olmuştur. **Civilisation** yani medenileşme dünyaya yayıldıkça savaşlar sona erecek, kölelik ve sefalet yok olacaktır. **Civilisation**, bir gerçekten ziyade bir amaçtır (Meriç, 2006: 81-82). Medeniyet tarihini kucaklamak için iki kavramı benimsemek gerekir. Medeniyet ve kültür. Bu kelime şüpheli iki dost gibidirler. 1800'lere kadar kültürün konuşmada yeri yok. İki kelime rekabet halindedirler. Bazen de medeniyet ve kültür kavramı karıştırılır yahut biri tercih edilir. Bundan dolayı medeniyet tarihi ile kültür tarihi aynı şey olarak görülür. Kültür ve medeniyet Fransa'da aynı dönemde ortaya çıkmıştır. Kültürün uzun bir geçmişi vardır ama 18. yüzyılın ortalarında bugünkü adını alır. **Civilisation** ilk defa 1766'da basılan bir kitapta arz-ı endam eder. **Civilisé** sıfatı da **civiliser** fiili de daha önce varmış, **Civililisation**unu da uyduruvermişler. Kelime ortaya çıkar çıkmaz, din dışı bir yol, fikri ve teknik anlamlarda kullanılmış (Meriç, 2006: 81-82). Medeniyet kavramı da, kültür gibi milletten millete, ülkeden ülkeye değişen bir kavramdır. Her topluluğun kendine göre bir medeniyet tanımı vardır. Almanlar, **civilisation** kavramını **kultur**la mefhumu ile karşılar. Kelimeyi Amerikanca'ya sokan Tylor'a (1871) göre kültür veya medeniyet: İnançları, ölçüleri, ilimleri, yasaları, zanaatları, hakları, insanın toplum içinde öğrendiği yetenekleri kuşatan girift bir bütündür. Amerikan **culture**u Almanca **kultur**a evrensellik sağlar. Avrupa'nın bütün Batı dilleri kendinden bir parça olarak görür **culture** kelimesini. Sadece Fransızca 1930'lara kadar bu yeni çıkan kültürü dikkate almaz, kendi **culture** ve **civilisation**ununa bağlılığını sürdürür. Bir bakarsınız kültürle medeniyet aynı kavram içinde iki ayrı ifade; bir bakarsınız aralarında dünyalar kadar fark var. Birilerine göre kültür, insanın kemale ermek için sarf ettiği çaba; medeniyet ise, dünyayı değiştirmek için yapmaya çalıştığı hareketler; biri amaç, ötekiyse araç. Birilerine göre iki kavram arasında sadece bir hacim farkı var (Meriç, 2006: 82-83).

Bizim için kültür, yakın bir vakte kadar hars olarak kullanılırdı. Antropologlarımız Amerikan irfanını ülkemize çok rahat bir şekilde soktukları için kültür kelimesinden ne anlamamız gerektiğini bilemedik. Bu kültür irfan da değil, medeniyet de değildir. Sahi nedir bu medeniyet ve kültür? Ama her şeyden önce **civilisation** kelimesini tanımamız gerekir. **Civilization** kelimesi Mustafa Reşit Paşa'nında (1834) Paris'ten yazdığı mektup ile karşımıza çıkar. Bu kelimeyi

insanları terbiye eden ve toplumu düzene sokacak bir kavram olarak tarif eder. Daha sonra Osmanlıca kelime haznemize aynı şekilde geçirilir: Medeniyet. Namık Kemal üstün konuşma yeteneğiyle Türkçe'ye **civilization** kelimesinin anlamı olan medeniyeti katmaya çalışmıştır. Namık Kemal, medeniyet üzerine daha fazla durulması gerektiğini vurgular. Ona göre, medeniyet istikbalin ve hürriyetin kalesidir. Medeni olmayan milletler uygarlaşmış milletlerin tahakkümü altında olmaya mecburdurlar. Avrupa'nın nice hataları vardır. Biz Avrupa'nın medeniyet üzerine bütün düşüncelerini almak zorunda değiliz. Allah Resul'ünün kaideleri ve halkımızın yüksek kabiliyeti ile dünyayı kendimize hayran bırakacak medeniyetler niye kuramayalım? Namık Kemal'in bu düşüncesi medeniyeti millileştirmek isteyen bir anlayış. İlerleme kutsallarımızdan vazgeçmekle olmaz. Batı'nın gereksiz şeylerini değil, insanlık için yapmış olduğu keşifleri de alıntılayacağız. Maziyi ayıklayarak muhafaza edeceğiz. Yeniyi ise seçerek kabul edeceğiz. İlerleyen zamanlarda Gökalp'in hars ve medeniyet tanımının ilk taslağı da olacaktır bu düşünce. Medeniyet kavramı bu parlak açıklamalara rağmen halk tarafından kabul edilmez. Avrupa'dan gelen her kavram gibi şüpheyle karşılanır. Tanzimat aydınlarından Ahmed Cevdet Paşa'ya göre medeniyet, toplumlar için ileri bir basamaktır. İlk önce devlet kurulur, insanlar düşman korkusundan uzaklaştırılır. Sonra insanların ihtiyaçları tahsil edilir ve medenileşir. Buradan yola çıkarak Cemil Meriç şöyle bir ifade kullanır: Medeniyetin iki unsuru bulunmakta. Bunlardan ilki insanların maddi ihtiyaçlarının giderilmesi. İkincisi ise bireylerin ahlak ve zekâ bakımından olgunlaşması. Medeniyet ne bir ülkenin ne de bir kavmin ayrıcalığıdır (Meriç, 2006: 83-85). Meriç'in Cevdet Paşa'nın medeniyet kavramına itibarı, çağdaş dünyanın aydınlar üzerindeki bir yankısı olmasından kaynaklıydı. Cevdet Paşa'nın sesine kendi sesimizdir, der. Paşa İbn Haldun'dan öğrenmişti beşeri ilimlerin ilmini ancak bir hatası vardı. Umran gibi kucaklayıcı olan bir kelimenin yerine medeniyet gibi tarihi ve tam olarak açıklanamayan kavramı kullandı. Çünkü umran, tarihi ve insanı tam olarak ifade eden bir kavram (Meriç, 2006: 86). Meriç'e göre kültür ve medeniyet aynı bütünün iki cephesidir. Tek bir kelime ile umrandır (Meriç, 2016: 37).

Kültür ve medeniyet arasında bazı sosyologlar kesin bir ayrım olduğunu söylerken bazı bilim adamları, tarih uzmanları aynı anlamda olduğunu, aynı şeyi ifade ettiğini söyler. Bu şekilde yapılan ayrımların arkasında yatan şey aslında ayrı nedenlerin olmasından kaynaklıdır. İngilizce'de ve Fransızca'da kullanılan **culture** kelimesi ile Almanca'daki **kultur** kelimesi bazen örtüşse de çoğu zaman Almanca'daki anlamın kısmen **civilization** kelimesini karşıladığı söylenmektedir. Meriç, kültür ve medeniyet ayrımı konusundaki müphemliği bazı düşünürlerin açıklamalarına yer vererek anlatmaya çalışmıştır. Lester Ward'a göre: Almanca'da kültür ve medeniyet kelimeleri birbirinden çok farklı kullanılan kavramlardır. İngilizce'de ise böyle bir ayrım yoktur. Bazı kültür bilim uzmanları bu ayrımı oluşturmaya çalışmışlar ancak okuyucular nezdinde pek anlaşılmamışlardır. Almanca **Kulturgeschichte** yaklaşık olarak İngilizce'de medeniyet tarihiyle eş anlamlı olsa da ayrımlar bulunmaktadır. Almanca'da kültür, maddi şartları temsil manasında kullanılır. İngilizce'de ise kültür, hem fizik hem moral hem de ruhun huzura kavuşması olarak tarif edilir. Almanca'dan kültürü İngilizce'ye çevirirken **maddi medeniyet** terimini kullanmamız gerekir. Çünkü İngilizce'de yer alan **kültür,** tamamen farklı bir kavramı ifade eder: **Humanities** (Meriç, 2016: 37).

Kültür ve medeniyet kavramlarına ait ögelerin birbirine tesir etmesinden dolayı çoğu vakit kültür kelimesi medeniyet kelimesi yerine kullanılsa da aslında bu iki kavramın farklı olduğunu savunan diğer bir yazar da Albion Small'dur. Kültür kelimesini tanımlarken teknik bir anlamının olduğunu, kültürün toplumun sahip olduğu olanakları ve başarıyı temsil ettiğini söylemiştir. Mesela İngilizce'de **kültürlü bir kişi** deriz. Almanca'da böyle bir cümle kurulmaz. Almanlar **gebildet** kelimesini kullanır. Almanca'da **culture** ve **civilization** (medeniyet) birbirinden farklı iki kavramdır. Medeniyet, gelişememiş insani davranışların cemiyet tarafından denetim altında tutulmasını temsil ederken, kültür ise doğanın ilimler ve sanatlar tarafından denetim altına alınmasını temsil eder. Başka bir deyişle medeniyet, politika dediğimiz şeyin bir yüzüdür. Kültür ise teknik donanımın bütünü (Meriç, 2016: 48-49). Doğu'nun kültürünü tanıdıktan ve Batı'nın her geçen gün bünyesine katılan bilgilerden sonra çehresini Yunan medeniyetine çeviren Batı, kültür kavramını **Yunan-merkezci** dünyanın resmiyle kullanmıyoruz, daha genel bir

anlamda kullanıyoruz, der. Kültür kavramının antropolojik ve hümanist anlamlarını kıyasladığımızda; hümanistik anlam, kişinin etkin olma isteğinin ideali olarak ifade edilirken, antropolojik anlam ise hayat tarzını ve milletlerin karakterini ifade eder (Meriç, 2016: 59).

Alman tarihçilerinin dilinde kültür kavramıyla medeniyet kavramı birbirine çok yakın anlamlarda kullandığı yazılan metinlerde görülür. Bunun neticesinde birtakım öneriler tavsiye edilir. Kültür, insanoğlunun fizik dünyasına söz geçirmek için kullandığı ortak araçlarının tamamını ifade ederken, medeniyet ise insanın kendini, benliğini kontrol altına alması, ruhen ve ahlaken yükselmesi için lazım olan araçların tamamını ifade etmektedir. Kısaca kültür ilim ve tekniğin uygulanması yani maddi bir uygulamayken, medeniyet ise refah bir şekilde felsefe, din ve güzel sanatların uygulanması yani manevi bir uygulamadır. Ancak bunun aksini düşünenler de var. Bahsedilenin tam tersine kültür manevi bir kavram olarak görülürken medeniyet maddi bir kavram olarak algılanmaktadır. Durum böyleyken, Meriç her iki tarafın düşüncesi sayıca birbirine eşit olduğu için bu düşünlerden hangi anlayışın benimsenmesi konusunda bir anlaşmanın olmadığını söylemiştir (Meriç, 2016: 65-66).

Sonuç olarak baktığımızda gerek kültür gerek medeniyet kavramlarının tanımlanması konusunda tarih boyunca hep bir muallaklık söz konusu olmuştur. Tarihe baktığımızda medeniyet kavramı ve kültür kavramı düşünürler tarafından sürekli farklı bir anlamda yorumlanmıştır. Meriç, Pierre Emmanuel'in yaptığı kültür tanımını kelimenin anlam haysiyetini koruma olarak algılamış, Emmanuel'in, 'insanın, kendini insanlığın kaderinden sorumlu tutması, kültürün bir sevgi aynı zamanda insanın kendini fethi' tanımı, Meriç'i çok etkilemiş ve yaşadığı toplumda irfan kavramını kullanmasına vesile olmuştur.

2.BÖLÜM: ŞABAN TEOMAN DURALI'NIN MEDENİYET ANLAYIŞI

2.1. Şaban Teoman Duralı'nın Medeniyet Anlayışı

Tezin bu bölümünde yer alan kısım Türk düşünce tarihi açısından önem arz eden Duralı'nın **medeniyet** kavramı üzerine beyan ettiği fikirleri ele alınacaktır. Duralı, medeniyet kavramını organik bir yapı olarak görür ve medeniyetleri coğrafya, tarih ve yön olarak bir sıralama halinde açıklamaktadır. Çağdaş Türk düşüncesinin önemli isimlerinden olan Teoman Duralı'nın medeniyet anlayışı; Cumhuriyet Dönemi'nin Türk düşüncesi tartışmalarına açıklık getirmesi ve ortaya koyduğu görüşlerin özgünlüğü dikkate alındığında üzerinde ayrıca durulması gereken bir isim olduğu için tezimizin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Her toplum meydana geldiği süreçte bir kültüre bağlıdır. İnsanın hayatını devam ettirebilmesi için doğanın ona sunduğu ürünleri işleyip dönüştürmesi gerekir. İnsan bu dönüştürmeyi kültür ile yapar. Aklımıza gelen her şey kültürün şartlarına göre şekillenir. Birbiriyle benzerlik gösteren kültürler, aynı çatı altında toplanır. Bu benzer kültürlerin toplandığı çatı medeniyettir. Bulunduğumuz medeniyeti değiştirirken o medeniyetin çatısında bulunan kültürü de değiştirmiş oluruz. Türkler, İslamiyet'ten önce farklı bir medeniyete sahiplerdi. Daha öncesinde ise bir medeniyetleri yoktu. Kültür toplumun varlığı için şarttır. Bir toplumun kültürü olmazsa medeniyeti de olamaz. Ancak medeniyeti olmayan bir kültürün varlığı mümkündür. Medeniyetin dünyaya gelmesinde en önemli husus o topluluğun devlet kurma isteğidir. Medeniyet seviyesine erişmiş kültürler diğerlerine nazaran daha çabuk değişir. Bir kültürün değişimi doğadan kopuşuyla ölçülür. Toplumun kültür seviyesi arttıkça doğadan uzaklaşması da o derece hızlı olur. Ancak bu hız suni ihtiyaçların üretilme gereksinimini de ortaya çıkarır. İngiliz-Yahudi medeniyeti suni ihtiyaçları en fazla üretmiş olan medeniyettir (Uslu, 2012: 21).

Tarih boyunca din ile kültür, anlam olarak birbirleriyle uyum içindedir. Sonuç olarak Arapçada kültür yahut medeniyet manasına gelen temeddün, dinle aynı söz kökünden gelir. Şehir devleti, kent anlamına gelen Medine ile ondan meydana gelmiş medeniyet aynı kök yapılarına sahiptir. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin önceki yahut çağdaşı medeniyetler ile kültürlerden farklılığı, içerisinde bulunan din ile kültürün tümüyle farklılaşmasından kaynaklıdır. Din artık kültürü oluşturan derecelerden biri hâline gelmiştir (Duralı, 2017: 88-89).

Duralı'ya göre bir diğer anlamda kültür, belli bir insan topluluğunun yerleşik hayata geçmesiyle beraber oradaki imkânları kullanarak bir yaşam sürdürmeleridir. Bunun daha üst noktası ise, medeniyettir. *"Şehirleşmişlik, giderek devletleşmişlik halini ifade eden medeniyettir"* (Duralı, 2014: 48). Felsefenin ve bilimin ortaya çıkabilmesi için medeniyetin varlığı gereklidir.

"Felsefenin kendinden türemiş olduğu 'bilgelik'se, medeniyetten önceki kültür seviyelerinde bitip ortaya çıkmıştır. Şu var ki, felsefe, kendisinden kaynaklandığı bilgeliğin öngördüğü yoldan farklı birine sapıp değişik bir biçim almıştır. Bilgelik, kişinin öncelik ve özellikle ***kendi benliği*** *hakkındaki bilincini bileme çabasının ürünüdür. Felsefedeyse, benlik hakkındaki bilinçlenme çabası önceliğini yitirip zamanla bilginin hangi yollardan, nasıl elde edileceğine ve araştırıcılığına bırakılmıştır. Böylelikle felsefe, Aristoteles'in sisteminde bilim üretebilir hale gelmiştir"* (Duralı, 2014: 48).

Çokta önemli olmayan işlerin yapılması, ürünlerin azar azar ortaya konulması bazı kültürleri diğer kültürlerin önüne geçirdiği görülmektedir. Ancak bunun neticesinde fuzulilikler artmış, ihtiyaçlar görmezden gelinmiştir. Üreten kültüre bağlı bireyler, doğadan giderek uzaklaşmaya başlamışlardır. Bu kültürlerin bir arada olmalarını sağlayan yapı, samimiyet yerine yapay ilişkilere dönüşmüştür. Belirli bir kara parçasında bulunan ülkelerin aracılığıyla bireylerin oluşturduğu örgütlenmeye devlet denir. Devlet şeklinde teşkilatlanmış, siyaset ve iktisat kuruluşlarıyla donanan toplumlar gerektiği vakit medeniyeti meydana getirmişlerdir. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Nerede insan varsa orada bir kültür de vardır, toplum ve dil de vardır. Kültürün evrensel olarak yayıldığını, medeniyetin ise sınırlı bir şekilde yayıldığını söylemek mümkündür. Tarihe baktığımızda sadece belli başlı kültürlerin medeniyet seviyesine çıktığı görülmektedir. Bugün ise durum, eskiye benzemektedir. Dünya çapında bakıldığında tek bir medeniyetin gündemde

olduğu söylenmektedir. Bahsi geçen medeniyet, felsefileşmiş bir medeniyettir. Yöntemi ise ideolojiye dayanır. Önceki dönemdeki kültür ve medeniyet totemcilikten, çok tanrıcılıktan ve tek tanrıcılıktan dünyaya gelmiştir (Duralı, 2018: 30).

Tarihe baktığımızda yeryüzünün dört bir yanını belirleyen medeniyet anlayışı ile ilk defa karşı karşıyayız; daha ilerisi iç içeyiz, demek yerinde olacaktır. Bu medeniyeti dünya çapında öncelikli olaraktan Türkiye'de anlamlandırmamamızın sebebi, medeniyete ilişkin açık bir fikrimizin oluşmamasından kaynaklıdır. Bu medeniyete bazen Batı bazen Avrupa zaman zaman da çağdaş diyoruz. Bunlardan Batı, yönü belirtir; Avrupa, coğrafyaya ilişkin hali gösterir; çağdaş ise tarihle bağlantılı sözlerdir (Duralı, 2017: 17).

Avrasya anakarası, tarihte önde gelen medeniyetlerin arasında yer almıştır. Afrika ile Amerika'nın iki ayrı kıta olmasına rağmen, Asya ile Avrupa, coğrafî bakımdan birbirinden ayrı kıtalar değildir. Birbirlerinden sadece zihinlerinde oluşan derin farklılıklardan dolayı ayrılmışlardır. Asya'nın en doğusu ile güney doğusunda başlayan pirinç tarımı, Doğu medeniyetlerinin beşiği olmuştur. Asya'nın güney batısında buğday ile arpa ekiminin ortaya çıkmasıyla Batı medeniyetlerinin öncüsü olan Sümer kültürüne şekil verdiğini görüyoruz. Bu şekillenme ile birlikte, Mezopotamya, Mısır, Doğu Akdeniz Fenike, Filistin ile İsrail, Hristiyan ile İslâm ve nihayet Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetleri ortaya çıkmışlardır. 1400'lerin sonlarında Hristiyan medeniyetinden türeyen, 1600'lerin ikinci yarısından sonra ise Hristiyan medeniyetine karşı çıkarak şekillenen Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti, kendi devamı olacak birini yahut bir yapıyı tasavvurunda taşımaktaydı (Duralı, 2017: 17). Avrasya'nın doğu yakasında bulunan Doğu medeniyetleri uzun soluklu olmuşlardır. Batı'da bulunan medeniyetler ise, Doğululara nazaran daha kısa ömürlü olmuşlardır. İlkçağ Mezopotamya, Mısır ile Doğu Akdeniz medeniyetlerindeki çeşitlilik fazlaca artmıştır. Birbirlerinin ardı sıra oluşan medeniyetler benzerlik göstermek yerine zıtlıkları göstermektedir (Duralı, 2017: 17-18).

İnsan, tarihin ilk zamanlarından beri varlığını sürdürmek için bir kaygıda bulunmuş, karşılaştığı olayların kimisini yararlı bulmuş kimisinden de zararlı olduğu düşüncesiyle uzak durmaya çalışmıştır. Beslenmek için yemek yemiş, kendini savunmak için avlanmayı öğrenmeye çalışarak çevresinde olan biteni gözlemlemeyi de ihmal etmemiş. Kendisi için bazı hayvanları evcilleştirerek bazı denemeler yapmıştır. Kısacası insan Eski Çağdan bu zamana değin birçok görevi üstlenmiş ve bunlar üzerine de kafa yormuştur. İnsan bir tür olarak bazı canlıları kendine yakın bulmuş yahut o canlılarda kendini bulmuştur. Bu yakın buluş Eski Çağlar'dan günümüze değin aynı durumdadır. Peki, bu yakınlaşma, kendinde onu buluş nedir? Doğmaktır, gelişip büyümek ve ölmektir. İnsanın kendinde olduğu özellikleri fark etmesi, başkalarında da aynı özellikleri görmeye çalışmasının sebebi ise, var olanlar ile onlardan ayrılanlar arasında bir sınırın çekilmiş olmasıdır. Bu sınırın çekilmiş olması, bilincin gelişmesiyle mi alakalı yoksa farklı sebeplerle mi alakalı olduğu biraz muallak kalmıştır. Fakat açıkça bilinen bir şey varsa, Akdeniz etrafında meydana gelen Batı medeniyetleri, insan zihninin canlı ve cansız olarak bir ikiliğe eğilimli olduğunu düşünmektedir (Duralı, 2018: 43-44).

Canlı denilen varlık, tamamıyla molekülü hücre olarak izah edilmeye çalışılmaktadır. Şimdilik kurgu ile pozitif bilim arasında kayganlaşmış bir yapı olduğunu görmek mümkündür. Sözü edilen iki sistem arasında bir sınırın çizilip çizilmemesi tartışılacak bir durumdur. Bu iki sisteme baktığımızda şekillenmesinin medeniyet ve eğitim geleneği ile alakalı olduğu görülür (Duralı, 2018: 74). Duralı'ya göre medeniyet kavramı canlı ve cansız olarak ele alınmaktır.

Batı medeniyetleri, Tektanrılı vahiy dini ile felsefe-bilim sisteminin gelişmesine vesile olan bir zemin olduğundan dolayı tarihte eşsiz yerlere sahip olmuştur. Bu sahip oluşu Sâmî kavimlerine ve Arîlere borçlular. Tektanrılı vahiy dinlerinin ilki Yahudiliktir; temel örneğiyse İslâm'ı oluşturur. İslam'ın temsil ettiği Tektanrılı vahiy dini ile Eski Çağ Ege medeniyetinde şekillenmiş olan felsefe-bilim sistem geleneği, ardı sıra gelen medeniyetler üzerinde çeşitli etkiler oluşturmuşlardır (Duralı, 2017: 18).

İslam medeniyeti, iki medeniyetin doğrudan etki alanına girmiştir. İlki; İran ve İran üzerinden gelen Hint medeniyeti, ikincisi Yunan medeniyetidir (Sifil, Alp, Kaya, 2010: 99). Hristiyan Orta Çağ Avrupa medeniyeti, yapısal özelliklerinden dolayı Katolikliğe yaslanmaktadır. Toplumsal ile siyasal bünyesinde benzersiz çalkantılar kendi içinde çatışmalara sahne olmaktadır. Çatışmaların en şiddetlisi, ruhban sınıflar ile ruhban olmayan sınıflar arasında yaşandığı bilinmektedir. 19.yy'dan itibaren Orta Çağın erken dönemlerinde yaşayan dindışı dünyevî grupların kendisi de hükümdar ile asilzadeler, derebeyi ve toprak sahipleri arasında çıkar çatışmalarına tanık olmaktadır. Bu durum ise, sınıf farklılaşmasının kaynağı olmaktadır. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti, Hristiyan Orta Çağ medeniyetinin devamı yahut türevi değildir. Ruhban olan veya ruhban olmayan arasındaki çatışmalara binaen tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Elbette medeniyetlerin içinde bulunan değerler birbirini etkilemiştir. Ancak, Orta Çağdan Yeni Çağa etki olumsuz anlamda olmuştur. Fransa hariç, Germen dillerini konuşan Yeni Çağ'ın Batı ile Orta Avrupası, Latin dillerini kullanan Orta Çağ Roman Güney Avrupa'sının din esaslı değerler dizgesini alaşağı ederek, Tanrı merkezli dini gündem dışı bırakmış olup, yerine insan zihninin ürünü olan felsefî temeller üzerinde varlığını inşa etmektedir (Duralı, 2017: 18).

Duralı, F. Brandel ve H. Priene'den farklı olarak kapitalizmin felsefi bir arka planının varlığından bahseder. Bu tespit çarpıcı olduğu kadar günümüzde küreselleşmenin de bir açıklamasıdır. Duralı'ya göre kapitalizmin meydana gelişinin kronolojik kökenleri, Haçlı Seferlerinden sonra kurulan Kudüs krallığında yer alan yarı rahip lonca üyelerinin Fransa'ya ardından İngiltere'ye göçleriyle Avrupa'nın farklı yerlerinden dışlanarak İngiltere'ye sığınan Yahudi cemaatinin izdivacına dayanır. Fakat bu izdivaç insanı insanın kurdu yapan ve insanı maneviyattan koparıp din dışı düşünceye yönelten bir anlayıştır. Kapitalizmin tüm benliği bu anlayıştadır. Bu medeniyet yeryüzünde önemli bir yere sahip olan dine arkasını döner. Felsefi bir yapıya sahip olan bu medeniyet, 17. yy dan sonra felsefenin ana ögesi olan metafiziğe dayanmayı reddeden bir anlayışa sahiptir. Böylesi bir gaye üzerine kurulan Batı medeniyeti için artık her şey mubahtır. Ve kapitalizmin sonucu olarak, Batı kazanabilmek için sömürgeciliği hayatına

geçirerek bir fetih hareketi başlatacaktır. Bu fetihte, başta Amerika olmak üzere, Uzak Asya, Çin, Hint, Orta Doğu ve bütün dünya onun için kazanılması gereken bir alandır. Ve bu alanda, Batı medeniyeti için kendisinden farklı medeniyetlere, farklı dinlere, farklı insanlara yer bulunmamaktadır. Tartışılmayacak tek medeniyet Batı medeniyetidir (Cihangir, 1998: 13-15). Kısaca Yeni Çağ Batı Avrupa medeniyeti, dini tam manası ile reddederek dünyaya gelmiş bir medeniyettir (Cihangir, 1998: 13).

İngiliz-Yahudi medeniyeti aslında dinden uzak olmalarına rağmen insanları etkileyebilmek için dinsel sembollere başvurmuşlardır. Buna en iyi örnek Protestanlıktır. Dünyanın gündemine baktığımızda Almanya'nın durumu vahim. Napolyon dönemine kadar dışarıdan ve içeriden Slav meseleleri ile uğraşıyor. 1600'lere kadar bir değerlendirme yapabilecek durumda değildir. İngilizlere göre Almanlar bu sebepten dolayı dünyaya açılamamışlardır. Osmanlı medeniyeti gibi cihan ülküsüne sahip değillerdir. Aslında İslam medeniyeti cihanşümul bir medeniyet ortaya çıkarmıştır. Bir toprak alındı ise bu devletindir, metropol-koloni yoktur. İngiliz medeniyetinde metropol-koloni ilişkisi vardır. Almanya koloni bile elde edememiştir. Napolyon harpleri sırasında Alman dünyası İngiliz-Fransız çizgisinde gelişen ülkelere karşı antipatik bir yaklaşım sergilemektedir. Almanlık tam olarak bu tepkinin üzerine inşa edilir. Ancak Yeni Çağ din dışı Avrupa medeniyeti böyle bir durum ile karşılaşacağını hiç düşünmemiştir. Yeni Çağ İngiliz-Yahudi medeniyeti kendisine bir rakip olabileceğini hesaplayamadı. Tek rakip olarak Fransa'yı görüyordu. 1789 Fransız İhtilali ile rakibi de son bulmuştur. Bu medeniyet günümüzde dahi her şeyin kendi elinde olduğunu düşünmektedir (Cihangir, 1998: 15).

Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetinin derin devleti, en başta Osmanlı olmak üzere, yıkıp bozmaya çalıştığı imparatorluk devletlerine ırkçı bir millet fikrini aşılamıştır (Duralı, 2018: 444-445). 1930'larda bahsedilen felsefe, düzenini yitirmiş bir dünyanın sunduğu tehditle ve bu gözdağından kurtulmayı sunan bir davranış ile karşı karşıyadır. Bu davranış, bozguncu Amerikancılık kadar tahrip edici Bolşevikliğe bir ayaklanmadır. Kendi tabirimiz ile açıklayacak olursak, Çağdaş

küresel İngiliz-Yahudi medeniyetine karşı meydan okuyuş, ondan kurtulmanın yolunu hazırlamaktır (Duralı, 2018: 461).

2.2. Teoman Duralı'ya Göre İngiliz-Yahudi Medeniyetinin Oluşumu

Kant'ın ortaya koyduğu felsefe sistemi, yeni bir oluşumun kaynağı niteliğindedir. Bu yeni yapı, Alman transendental idealizm: Yeni başlangıçların alt yapısını hazırlayacaktır. Bu yeni başlangıçların ideolojik yansımasında, İngiliz kültürü ile felsefi bir yapıdan çıkan Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetine uygun bir tasarı bulunmaktadır. Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyeti, karşısına yeni bir rakip medeniyet tasarısı oluşmasın diye 1945'ten beri başta eğitim olmak üzere birçok kurumu tekeli altına almakla meşguldür (Duralı, 2004: 12). David Hume, medeniyet inşa filozofudur. İngiliz-Yahudi diye adlandırdığımız çağdaş medeniyetin ideolojisini temsil eden felsefenin tasarımcısıdır (Duralı, 2006: 42).

Kültürlerin meydana getirdiği en yüksek basamak medeniyettir. Medeniyetlerin ise ulaşacağı en üst nokta felsefileşmiş medeniyet evresidir. Felsefileşmiş medeniyetler ile kültürlerin kimliklerini ortaya çıkaran filozoflar bulunmaktadır. Bu filozoflar; Eski Çağ Ege medeniyetinde Herodotos ile Aristoteles; Orta Çağ Hristiyan medeniyetinde Aziz Augustinus ile Akinolu Thomas; İslam medeniyetinde Gazali ile İbn Haldun; Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinde Galileo Galilei ile Isaac Newton; Yeni Çağın İtalyan kültüründe Niccolo Machiavelli, Fransız kültüründe Rene Descartes, Jean-Jacques Rousseau ile François Marie Voltaire, İngiliz kültüründe William Shakespeare, Thomas Hobbes, John Locke ile David Hume, Alman kültüründe Martin Luther, Immanuel Kant, Johann Wolfgang von Goethe ile Georg Wilhelm Friedrich Hegel; Çağdaş cihanşümul İngiliz-Yahudi medeniyetinde de Adam Smith, Charles Darwin ile Karl Heinrich Marx'tır (Duralı, 1999: 125). Felsefileşmiş medeniyette yaşam, bütün yönleriyle bir düzen halindedir. Nizamlı bir medeniyetin felsefe yapıları gündemden düştükleri zaman nizam yerini karışıklığa bırakır (Duralı, 2006: 43).

Günümüzde medeniyetler ittifakından bahsetmemiz mümkün değil. Bugün bahsedilen tek bir medeniyet var: İngiliz-Yahudi medeniyetidir. Çin, Hint gibi medeniyetlerin varlığından artık söz edemeyiz. İslam medeniyetine ise hasretiz. Medeniyetler ittifakı günümüzde emperyalizmin yeni adıdır. Küreselcilik dediğimiz kavramda aynı merkezde yer alıyor. İslam göstergesine sahip bir medeniyeti ortaya çıkaracak güce sahip Müslüman felsefeciler yok. Bu güce sahip filozoflar olsa dahi onların ortaya çıkardığı icraatları hayata geçirecek siyasi zümreler bulunmamaktadır. Siyasi zümreleri olması için, öğretim sisteminin olması gerekir. Birkaç teşebbüste bulunuldu; İslam üniversiteleri, Pakistan'da medreseler, Mısır'da El Ezher, bizde İmam Hatip okulları kuruldu. Ancak kurulan bu eğitim yerlerinin tutarlı bir fikri hamleleri olmadığından dolayı bir bütünlük oluşturamadılar (Uslu, 2012: 22).

İngiliz-Yahudi medeniyetini, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin türevi ve devamı olarak görebiliriz. İngiliz-Yahudi medeniyeti denilince zihinlerde oluşan bir olgu da sermayecilik anlayışıdır. Yeni Çağ'da ortaya çıkmış olan Islahat, İnsancılık ile Aydınlanma Devrimi, İngiliz-Yahudi medeniyeti etrafında temellenmiş ve kurumlaşmıştır. Başlangıçta siyasi, toplumsal ve dinî hareketler olarak ortaya çıkan İnsancılık, İngiliz-Yahudi medeniyetinde ise felsefeden çıkmış ideolojiye dayalı iktisadi siyasi kurumlar hâline gelmiştir. Gerek Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetleri gerekse ondan türemiş ve çok daha keskin biçimlenmiş olan Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetleri, insanın biçimselci düşünme özelliğini esas almışlardır. Öteki kültürler ile medeniyetlerin kabul etmiş oldukları Tanrıcı anlayış yerine insancı ve dünyacı dayanağı gündeme sokmuşlardır. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa'nın kurumlaşmış olan felsefesi, René Descartes'in çığır açıcı **res extensa** kavrayışını esas almış ve bu kavrayışın gerekli olduğunu, bilimi aklî klasik mekaniğine dayandırarak dünyadaki her şeye karşı izah etmeye kalkmıştır. Buradan da maddeci-mekanistik dünya tasavvurunu üretmiş ve bir ideoloji olarak insancılık dünyacılığını inşa etmiştir. İngiliz-Yahudi medeniyeti ise ideolojik bir vasıf olan insancılık, dünyagörüşü hâline gelmiştir. Bu dünyagörüşünün içi ise, insanın maddî ilişkileriyle doldurulmuştur. Başka bir şekilde anlatacak olursak yalnızca dünyaya yönelmiş biçimde yaşayan insanın oluşturduğu doku, maddî

ilişkiler ağından başka bir şey değildir. Böylece insanlığın simgesi olan fert beşere indirgenmiştir. Bu durumda insanın mücadele gücü de ortadan kalkmış ve sömürüye ayak uyduran bir beşer haline gelmiştir (Duralı, 2017: 18-19).

İngiliz-Yahudi medeniyetinin kurumlaşmış felsefesi, insancı-dünyacı dünyagörüşünün içerisini maddî ilişkiler ağıyla doldurmuş olup daha sonra bu ilişkileri açıklığa kavuşturmuştur. İngiliz-Yahudi medeniyetinin içerisinde oluşan maddî ilişkiler ağı, üretim tüketim arasındaki dengelerle örülmüştür. Üretim tüketim arasındaki dengeleri işleyen zanaat ve iktisat olduğu için sözü edilen medeniyetin de maddî ilişkiler ağı, iktisadidir. Lakin bu bildiğimiz iktisat değildir. Alışagelmediğimiz iktisat modelidir, devrimci bir yapıya sahiptir. Alıştığımız, bildiğimiz iktisat modelinde temel ihtiyaçlara göre üretim yapılırken, bu iktisat modelinde ise ilkin, ihtiyaçlar üretilmektedir; başka bir tabirle, tüketim teşvik edilir. Teşvik edildikçe tüketim artar. Tüketim büyüdükçe üretilenlerin çeşitleri de nitelikleri de sürekli artış gösterecektir. Kısaca üretim, tüketimin talepleri neyse o doğrultuda hareket edecektir. Böylelikle karşılaştığımız manzara, sürekli artan üretim tüketim ile tüketim üretimin sarmal bir şekilde gidişidir. Bu gidişin hedefi ise, sürekli artan kâr oranlarıdır. Üretim tüketim bağıntısıyla elde edilen kâr oranını dalgalanmalardan, sallantılardan korumak için sağlam bir kazığa bağlamak gerekmektedir. Sağlam kazık ise kurmaca değer olan paradır. Sermaye ise üretim için zorunlu olan para miktarıdır. Üretim için lazım olan parayı üreten ben isem, tüketilecek olanlar da ancak benim elimden aranılacaktır. Başka bir ifadeyle, üretimin kaynağı ve tekeli artık benim elimdedir. Üretimin anahtarı olan parayı toplayıp elde tutmak ve kârını durmadan artırmayı temsil eden ideolojinin adıysa, sermayeciliktir (Duralı, 2017: 19-20). Yeni düzeni temsil eden medeniyetin en önemli taşı, tüketen sermayecilik.

1300'lerin sonu ile 1400'lerin başlarında **Yenidendiriliş** hareketiyle başlatılan Yeni Çağ Batı Avrupa medeniyeti, insanı ve doğayı aşkın ögeler yerine, Tanrısal bir yapıdan koparılan aklı merkeze almış ve bu doğrultuda yükselmeye çalışmıştır. Barındırdığı kültürleriyle, girişimciliğiyle seçilen ve tarihî şartları da beraberinde getiren Yahudi sermayesini bile kendine çeken İngilizlik, 1700'lerin ortalarından medeniyet boyutunu kazanmıştır. Medeniyet olma vasıflarını kazanan

bu kültür süreci ana hatlarından dolayı, İngiliz-Yahudi şeklinde adlandırılmaktadır. Bu medeniyet, insancılık ile ıslahatçılık türünden devrimci akımlardan etkilenmiştir. **Hür sermayecilik,** ideolojilerin ilki olup günümüzde insanlığın tamamını şekillendiren, iktisada dayalı bir felsefenin verisi olarak ortaya çıkmıştır. **Hür sermayecilik,** toplumculuk ile ortakmülkçülük düşüncesinden doğmuştur. Paranın ortaya çıkışıyla birlikte devletleşme hareketi de başlamıştır. **Faşizm** ile millî toplumculuk ise hür sermayecilik ve dayandığı maddecilik-mekanikçilik dünya tasavvuruna karşı ortaya çıkmıştır. Avrupa'daki burjuvazi yeni bir sınıf kurmuştur. Bu sınıf ise tüm Avrupa'ya yayılmıştır. İngiliz-Yahudi medeniyetinin siyasi, kültürel, iktisadi yapısını, toplumsal ve eğitim birliğini ve bütünlüğünü sağlayan, 1700'lerin başında yeryüzünün tüm köşesine yayılan, merkezi teşkilat olan **farmasonluktur.** Farmasonluk, hür sermayeciliğin başlamasını sağlayan bir teşkilattır. Fransa'dan tüm Avrupa'ya geçiş sağlamıştır (Duralı, 2017: 21).

Müslümanlık, İngiliz-Yahudi medeniyeti ile hiçbir şekilde uzlaşmaz. Çünkü İngiliz-Yahudi medeniyetinin içinde bulunan çağdaşlık bir ideolojidir. Bu ideolojinin adı ise **sermayecilik** ve **kapitalizmdir**. Müslümanlığın içinde yer aldığı medeniyetin temel ideolojisi sermayecilik değildir. Bu sebeple İngiliz-Yahudi medeniyeti ile Müslümanlığın bir arada yaşaması mümkün değildir (Sifil, Alp, Kaya, 2010: 109-110)

İngiliz - Yahudi medeniyetinin dayandığı düşünce sistemi, sermayeciliktir. Sermayecilik, ihtiyaç üretme istikametine göre ilerler. Bu ise tüketim ihtiyacını hızlandırır. Bundan dolayı İngiliz-Yahudi medeniyeti 'eşsiz' bir medeniyettir. Daha öncesinde var olan medeniyetler ihtiyaca göre üretim yaparlardı. Bugün tam tersine tüketim ihtiyacına teşvik edilip, talep oluşturuluyor. İslam medeniyetinde yönlendirilen hedef, çok fazla üretim yapıp iyi bir kazanç elde etmek değildir. İslam dünyasında önemli olan husus ödevini düzgün bir şekilde yerine getirmektir. Bu sebepten dolayı İslam'la sermayecilik birbiriyle bağdaşmaz. "Medeniyetler İttifakı, emperyalizmin yeni adıdır" (Uslu, 2012: 21-22).

İngiliz-Yahudi medeniyeti ile onun temel ideolojisini temsil eden hür sermayeciliğin, iki yüz elli yıllık tarihi geçmişi içerisinde, zihnen de benimsenmiş

olup, maddi olarak ortaya çıkan Sanayi Devrimiyle de gelen yeni şartlara da ayak uydurduğunu görmek mümkündür. Bu medeniyet, kendisini biçimlendirmiş bulunan felsefî sistem bağdaşımını askerlik zanaatından başlayıp eğitime kadar birçok alanda kendini gösterir. İngiliz-Yahudi medeniyeti, şekillendirdiği mantık çerçevesinde düşünme yapısını en üst seviyeye ulaştırmıştır. Bu bağlamda, karşılaşılan ve karşılaşılabilecek olan tüm maddî sorunları, nefsi ve toplumsal sorunları dahi ilahiyatla çözmek yerine tamamıyla sekülerleştirilmiş felsefi sistem ile çözeceklerini düşünmektedirler. Yapılan çözümler, genel olarak insanlığın yararı için tasarlanmaz. Faydalı bir tasarlama, maddeci-mekanist, dinden uzak hür sermayeciliğin şartlarına da uygun değildir. Birbirleriyle rakip olan herkes, kendi kazançlarına uygun çarenin bulunmasını bekler. Birbiriyle rakip olan gruplar aynı zamanda birbirlerinin hasmıdır. Rakiplik ile hasımlık, İngiliz-Yahudi medeniyetini oluşturan, İngilizlik ile Yahudilik arasında belirmiştir. Şüphesiz hala devam etmektedir. Ancak söylenilen "Kol kırılır, yen içerisinde kalır." sözü gibi olan husumetler kendi aralarında kalır ve çevre tarafından bilinmez. Uzakta ne vakit tehlike beliriverirse en başta İngilizlik ile Yahudilik olmak üzere, birbirlerinin kuyusunu kazmak için uğraşan tüm rakipler kurt sürüsü gibi zorluğu atlatıncaya kadar güçlerini birleştirirler. Bu birleşme İngiliz-Yahudi medeniyetinin günümüze kadar yenilmemesinin sebebi olmuştur (Duralı, 2017: 21-22). Çünkü Batı, Doğu medeniyeti karşısında hep ittifak halinde.

Bir diğer sebep ise: Tarihe baktığımızda hiçbir medeniyet, İngiliz-Yahudi Çağdaş medeniyeti gibi insanlığı sarmalamak gibi bir eylemde bulunmamıştır. Bu boyunduruk altına girmekten kurtulmak pek mümkün değil. Çünkü bu medeniyet, seçenek koymayı daha yolun en başında engellemektedir. Hepimiz bu yeryüzünde İngiliz-Yahudi medeniyetinin belirlediği yaşam tarzının içinde yer alıyoruz. İslam medeniyetinin hâkim olduğu süreci düşündüğümüzde, Hint medeniyeti, Hristiyan Avrupa medeniyeti, Çin medeniyetleri İslam medeniyetinin yanında yer alıyordu, bu medeniyetler o zaman vardı. Bir medeniyetin içinde bulunan insanlar, diğer medeniyetlere bakarak kıyaslama yapma imkânına sahipti. Günümüzde ise İngiliz-Yahudi cihanşümul medeniyetini dışarıdan izleyen, kıyaslama yapabilecek ikinci

bir medeniyet yoktur. Herkes İngiliz-Yahudi medeniyetinin içinde bir yaşam sürüyor (Cihangir, 1998: 14).

Geçmişten başlayıp bugüne kadar hala devam eden İngiliz-Yahudi medeniyetinin tek rakibi ve hasmı İslâm medeniyetidir. Klasik İslâm medeniyeti ve onun kaynağı olan Tektanrılı vahiy dinini, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa ile çağımızı küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetlerinin çıkış noktası olarak düşünmemiz ve kabul etmemiz gerekir (Duralı, 2017: 22-23).

Tarihi, kadim zamanlar ile yeni zamanlar olarak iki kısma ayırabiliriz. Yeni zamanlar, Tektanrılı vahiy dini ile felsefe-bilim geleneklerinin Doğu Akdeniz ile Ege havzalarında tayin edilmeleriyle başlamıştır. Bahsedilen havzalar, Batı medeniyetleri toplumunda gelişmeye başlamıştır. Ayrıca, yeni zamanların başlangıcı Eski Çağ Ege medeniyetinin Atina kültürüne, tarih sahnesindeki varlığıysa M.Ö. 6. yüzyıla rastlayan Klasik dönemine kadar uzanır (Duralı, 2017: 24).

17. yüzyıldan itibaren Batı Avrupa'da din ve iman, toplum hayatının dışına çıkarılmış, tıpkı bir ayraç içine alınmış olup felsefe-bilimden yararlanarak geçmişte olmayan bir dünya tasavvuru ortaya konulmuştur. 18. yüzyıla kadar felsefe teolojik bir bilim olarak düşünülmekteydi. Zamanla felsefe, dini bir obje olmaktan çıkmıştır. Hatta din de yavaş yavaş hayatın merkezi olma durumunu akla bırakmıştır. Akıl, Tanrı'nın sözlerini benimsemek yerine kendini dini mevkiden soyutlaştırarak bireylerin güvenliğini tek kaynak haline getirmiştir. "Friedrich Nietzsche, "Tanrı öldü" derken, kastettiği, ideolojileştirilmiş Hristiyanlığın baş ilkesidir" (Duralı, 2017: 69). Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözü bu hususlarda önemlidir. Çünkü Hristiyan âleminde bireyler sorgusuz ve sualsiz kilise ne söylüyorsa onu kabul etmişler ve sonunda ise insanlar yıllarca kayıtsız şartsız kilisenin söylediklerine inanmışlardır ve yukarıda dile getirilen durumlar neticesinde arayacakları bir hakikat de yoktur. Tanrı'nın ölümünün ilan edilmesiyle birlikte Tanrı olarak görülen şeyler değerini yitirmiştir. Değerlerin yitirilmesi insanları bir çöküşe (nihilizme) yönlendirerek medeniyetin içinde aklın önemi artmıştır. Akabinde Tanrı'ya olan inancın yanında ölüm ötesine olan inanç da yok olmuş, bu inançların

yıkılmasıyla birlikte geriye bu dünya kalmıştır. “Nietzsche'de Tanrı'nın ölmesi, nihilistin hakiki dünya olarak gördüğü duyu-üstü dünyanın etki gücünü yitirmesi, inançların inanılmaz olması, gerçeğin duyular üstü anlamının ve zeminin Tanrı fikriyle birlikte kaybolması anlamına gelir” (Dikmen, 2011; 38). Kısaca, Nietzsche'nin de ifade ettiği gibi aklı önemseyen bir yapı vardır. Bu yeni düşünce yapısı, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetini şekillendirmiştir. Bahsi geçen dünya tasavvuru, iktisada ve sanayi düşüncesine dayalı bir dünyagörüşünü içinde barındırmasını sağlayan ve sermayecilik ideolojisini devreye sokan İngiliz kültürü, 18. yüzyılın sonlarına doğru çağdaşlığı da başlatmıştır. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin içinden çıkıp büyüyen İngiliz kültürü, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra dünyada kabul gören bir medeniyet hâline gelmiştir (Duralı, 2017: 24).

Duralı medeniyet tanımı yaparken, medeniyetlerin çeşitlerinden bahsederken bunları bir sıra ve nizam ile yapmaktadır. Ona göre, medeniyetlerin ortaya çıkışında bazen din vardır bazen de sermayecilik kendisini göstermektedir. Medeniyet seviyesine çıkmış olan kültürlerde gelenekleşmiş örfler, düzenli bir hale getirilmiş, bunun neticesinde de hukuk ve kanunlar oluşturulmuştur. Hukukun esas aldığı konu ahlâktır. Geçmiş geleneklerdeki ve göreneklerdeki ahlâk, yaptırım gücü bulunmayan hayat tarzıdır. Bu durumundan dolayı ahlâk, hareketli ve seyyaldir. Yazının belirlenmesinden sonra hukuk, sabitleştirilmiş bir sistem haline gelmiştir. Hukukun bir sistem halinde olmadığı dönemlerde kişiler, gelenekler tarafından aktarılmış iradesiz göreneklerle yaşarlardı. Hukukun hâkim olduğu vakit, görenekler kanun şekline dönüştürülmüştür. Bunun neticesinde kişiler, disiplinli ölçülerin gölgesinde yaşamaya başlamışlardı. Gölgenin durumu artık apaçıktır. Onun kapsamında, yaşamanın mükâfatı artık var olmamızın bir ruhsatıdır. Bu ruhsata ise meşruluk denir. Meşruluk sınırlarında kaldığımız zaman serbestçe davranabilir, hak verilmiş seçenekler arasında tercihte bulunulabiliriz. Sınırları ihlal ettiğiniz vakit ceza durumu ile karşılaşılması söz konusudur. Bu durumda da serbestlik ortadan kalkmış olur (Duralı, 2017: 29).

Tektanrılı vahiy dinine ve onun açıkça temsili olan İslâm’a ait meşruluk, açık, insanüstü ve doğaötesi bir yapıya sahip olmadığından, değişkenlik ve izafete

açıktır. Her kültür ve medeniyetin kendisine özgü meşruluk düşünce sistemleri vardır. Ahlak ve hukuk bağlamında, evrensellik göreliliği aşan meşruluk Allah'ın varlığına ilişkin düşünce çerçevesinde ortaya çıkmış ve bağlantılı olarak varlığını sürdürmüştür. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti, bu düşünce yapısından hareketle dinin hayatımızın her alanını yönlendirdiğini kabul etmeyerek göreliliği aşan evrensel bağlamdaki meşruluktan mahrum kalmıştır (Duralı, 2017: 29).

2.3. İngiliz-Yahudi Medeniyeti ve Hür Sermayecilik

Duralı, bireylerin nesnel tarafını temsil eden bilim algısının ahlaktan uzak maddeci bir insan ve medeniyeti meydana getirdiğini ifade etmiştir. Duralı, insanların makineleştiği medeniyeti mali sermayeci Çağdaş küresel İngiliz-Yahudi medeniyeti olarak adlandırmıştır (Dağ, 2016: 260).

Yeni Çağın klasik döneminde atılan tohumlar tutarak 1780 yılında başak vermeye başlamıştır. 1700-1790 tarihi geç devir Yeni Çağa rasgelir. Bu tarihte İngiliz kültürü, Yeni Çağ medeniyeti içinde giderek yükselmiş ve medeniyetin vazgeçilmez noktalarına ulaşmıştır. 1789 tarihinde gerçekleşen Fransız Devrimi, Yeni Çağ Avrupa medeniyetinin zirveye ulaşmasını sağlamıştır. Bu devrim bir zirve kadar toplumsal kırılma ve ayrımların da çizgisini belirtmektedir. 1789 tarihinden sonra yeni bir medeniyet olan Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyeti biçim kazanmıştır. Bahsi geçen yeni medeniyet Yeni Çağ Avrupa medeniyetinin dünyagörüşü olan maddeci-pozitivci-dindışı çerçevesinde gelişen hür sermayecilik ideolojisini geliştirerek sömürgecilik çatısı altında toplayacaktır (Duralı, 2003: 26).

Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi Medeniyeti, temel ideolojisi olan Hür Sermayeciliğe alternatif olarak ortakmülkçülüğü oluşturmaya çalışmış ya da oluşmasına yardımcı olmuştur. Bu alternatif yolla hür sermayecilik için farklı bir yöntemin oluşması engellenmek istenmiştir. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin dışından kaynaklı bozuk bir hamlenin geleceği sanılırken, içerisinden gelen bozuk bir ses duyulmuştur: Faşizm. Hür sermayecilik gibi ortakmülkçülük de Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin temelinde bulunan dünya tasavvurunu temsil eden maddecilik, mekanizmden etkilenerek şekillenmiştir. Muhafazakârlığa

karşı olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı ilerici hamleci olarak yorumlanır. Sermayecilik gibi iktisadı önemser ve onu ilahlaştırır. Sermayeciliğin ve onun uzantısı olan ortakmülkçülüğün ortak özelliklerinin bulunduğu gibi birbirlerinden ayrıldıkları özellikleri var. Ayrım olmazsa ortakmülkçülük nasıl bir seçenek olurdu? İnsanın bireysel benliğine çakılıp kalmayı öngören Sermayeciliğin tersine, ortakmülkçülük, toplumsal benliğe sıçramayı hedefleyerek üretim ve tüketim arasındaki ilişkilerin hızlanmasını ve şartlarının değiştirilmesi gerektiğini öngörür: Devrim. Tavsiye edilen öngörü ile İngiliz-Yahudi medeniyeti, hürriyetçilik-sermayecilikten mutlu değilseniz ve onu olumsuzluyorsanız buyurun size tavsiye edilen seçenek **ideoloji, toplumculuk** ya da **ortakmülkçülük** demek istemiştir (Duralı, 2017: 113). İngiliz-Yahudi medeniyeti toplumu zorunlu olarak sermayeciliğe doğru yöneltmiştir. Alternatif olarak sunduğu ideoloji ise yine sermayeciliğin içinde yer alan ortakmülkçülüktür.

Çağdaş medeniyetin temel düşünce yapısı **mali sermayecilik**tir. Bu düşünceyi aklımızdan çıkarmamamız gerekir. Çünkü medeniyet, düşünce yapısının bütün kapılarını açacak olan anahtar bir kavramdır. Bu, yaklaşık olarak 1600'lerin ortalarından başlayıp günümüze kadar gelen bir süreçtir. Bu süreçte sermayenin bağımsızlığından da söz etmek mümkündür. Başka bir deyişle sermaye sahibinin atılımlarını kontrol edecek bir mekanizmanın olmamasıdır. O dönemlerde sermayeciliğe bir sınır koyabilecek merci din olabilecekken bunun istenmemesi üzerine din gündemden çıkarılmıştır. Bu eylem ilk önce Fransa'da gerçekleşmiştir. İngiltere'de ise daha farklı bir yol izlenmiş ve dini gündemden çıkarmak yerine kendi istedikleri doğrultuda değiştirmeye karar vermişlerdir. Daha sonra Anglikan Kilisesi'nin kurulduğunu görüyoruz. Kilise, devletin ve devleti yöneten kişilerin menfaatlerini göz önünde bulundurarak hareket eden bir merci konumundaydı. Hristiyanlık, Katoliklik devletinin üstünde ve devlete hâkim olma derdindeyken bu ortadan tamamen kaldırılmış; din, devletin çıkarlarına göre hareket etmeye başlamıştır. Fransa'da ise 1789 İhtilaliyle devlet ve din tamamen birbirinden ayrılmış ve din kendi haline bırakılarak köşeye itilmiştir. Aynen Orta Çağ'da Yahudilerin küçük mahallelere sıkıştırılması gibi bir durum olmuştur (Altınoluk, 2002: 9). İngiliz-Yahudi medeniyetinin dini dışarıda bırakmalarının en büyük

sebebi, sermayeciliği kendi çıkarları için rahatça kullanabilmek. Çünkü dinin tam olarak uygulandığı vakit toplum, çıkarlardan uzak olacak ve emperyalizm de sarsıntıya uğrayacaktır.

Sermayeciliğin temelinde dünya hayatı vardır. Bu dünya hayatı ise rahatlığa dayanır. Sermayeciliğin temel anlayışında, ben kazandıktan sonra başka hiçbir şeye ihtiyacım yoktur, düşüncesi vardır. Bu gelişmelerin altında olan görüş **pozitivizm**dir. Pozitivizme göre, fizik yasaları açıktır ve evrendeki her parça fizik yasalarına göre çalışır. Örneğin, makine çalıştırmanın gizli bir tarafı yoktur, esrarengiz değildir. Sebep ve sonuç bağlantısına göre hareket eder. Sermayecilik, pozitivizmin bu anlayışından yola çıkarak yaşadığı hayatın dışında başka bir hayatın olup olmadığıyla ilgilenmez. Buna da **bilinmemezlik** (**agnostisizm**) deniyor. Sermayecilik açık bir şekilde ben Tanrı'yı tanıyorum da demiyor tanımıyorum da demiyor. Bu beni ilgilendirmez, tanımak isteyen Tanrı'yı tanıyabilir, istemeyen tanımaz. Ancak benim çıktığım yolda Tanrı'dan ziyade kazanç vardır, der (Altınoluk, 2002: 9).

Maliyeti olabildiği kadar düşürüp karı yükseltmek gerekir. Sermayecilikte temel hedef budur. Maliyeti düşürmenin yolu ise malı ucuza almaktan geçer. Burada maddeyi ortaya koyacak insanlar vardır. Bu insanlar sana yakın değil ise onun alacağı malın fiyatı yüksek olur. Eğer memleketiniz aynı ise onlara malın satışı daha asgari olmalıdır. Kültürel olarak bana benzemeyen insanlara işlerimi yaptırabilirim. Çünkü baktığım bakış açısıyla onları insan gibi görmüyorum. Onlar bir çeşit insan ile hayvan arasında kalan bir bölgededir. Pozitivizm gibi sermayeciliğin de işine yarayacak olan **evrimcilik** kavramının tam da bu düşünce yapısı ile devreye girdiğini görürüz. Düşündüğümüz türlerin birbirine dönüşüp dönüşmediği bilimsel olarak baktığımızda başka bir şeydir. Ancak onun ideoloji olarak algılanıp sermayeciliğe eklenmesi başka bir olaydır. Ortaya çıkan ideoloji şu şekilde ilerler: Malın alınması için toplumda o mala ihtiyaç uyandırılması gerekir. Bu bir kültür işidir. Örneğin, elektriği olmayan biri ampule de ihtiyaç duymaz. Bu sebepten dolayı bireylere bir öğretim ve alt yapı sunmak gerekir. Birey, öğretimi arttıkça kendi bulunduğu durumu sorgulayacaktır. 1800'lerin başında İngiltere'nin ve Amerika'nın kuzey eyaletinde köleliğin kaldırılmasındaki en önemli husus,

insanların bir şeyleri öğrendikçe başkaldırmasıdır. Sermayeciliğin temel taşı olan emperyalizmin en önemli unsuru eğitim-öğretimdir. Bir ülkeyi savaş ile istila etmek kalıcı bir çözüm değildir. Savaş yerine istilanın çeşitli boyutları geliştirilmiştir ve bu boyutların en önemlisi eğitimdir. Okul açıyorum, dilimi öğretiyorum, bireyleri dininin ve geleneklerinin çağın gerisinde kaldığına, değer yargılarının çağdışı ilkel olduğuna inandırmaya başlıyorum. Öyle ki bu yeni sömürgecilik yöntemi ile insanlar kendilerine sunulan hayat tarzının bir yaşama şekli olduğuna inanmaya ve bu yeni değerlerinin savunucusu olmaya başlıyorlar. Bunun neticesinde sömürgecilik emperyalizmi doğuruyor, emperyalizm de hâkim olan gücün kültürünü büyük bir sahaya yaymaya başlıyor. Kısacası küreselleşme dediğimiz olay yeni bir şey değildir. Çağdaş medeniyetin ortaya çıkmasıyla başlayan ve günümüze gelen bir süreçtir. Sermayecilik, sömürgecilik, emperyalizm ve küreselleşme bir daire gibi iç içe olup birbirlerini takip eden bir sistem halindedirler (Altınoluk, 2002: 9-10). Şayet bu sistemin bir taşı eksik olsa Çağdaş medeniyet dünyaya bu kadar hâkim olamayabilirdi.

Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyeti insanı bahsettiği noktaya çıkarmıştır. İnsanı bu raddeye çıkarması iki çeşit sefilliği de ortaya çıkarmıştır: Fenci ABD ile toplum bilimci SSCB. İki yapı da farklı yollardan insana özünü yitirterek şerefini yerle bir etmektedir. Bu mesele ile alakalı çağdaş felsefenin önemli ismi olan Martin Heidegger müthiş bir tespitte bulunur. Tedavi: İnsanın uğramış olduğu felaketin kurtuluşu, milli toplumcu ideolojidir (Duralı, 2018: 341).

Millî toplumculuk, sermayeci ile toplumcu ideolojiler temeline oturtulmuş Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetine karşı olarak yeni bir medeniyet örneği ortaya çıkarmaya çalışmış ve bunun için savaşmış, ancak yenik düşen taraf olmuştur. Çağdaş küresel İngiliz-Yahudi medeniyeti serbest sermayecilik ile sahte toplumculuğa yardım etme kabiliyeti göstermişse de milli toplumculuk da karşı bir medeniyet akımına uygun alan hazırlayacak ideolojiler olarak varlığını sürdürmüştür (Duralı, 2018: 358).

Çağdaşlığın ölçüsünü bildirme savındaki İngiliz-Yahudi medeniyeti, kendisine karşı meydan okuyan milli toplumculuğu gerici olarak etiketlemiştir.

İkilinin yapmış olduğu kavganın galibi serbest sermayeci İngiliz-Yahudi medeniyeti olmuş, milli toplumcu yapı arkalı medeni düşüncesiyle neticesiz kalmıştır. Milli toplum ideolojisi geri çekilince **dirimcilik** düşüncesi de varlığını kaybetmiştir (Duralı, 2018: 359).

Kitabı Mukaddeste çok anlamlı bir deyiş vardır: *"İnsan yalnızca ekmekle yaşamaz."* Hâkim olan medeniyet insanın yalnızca ekmekle, ihtiyaçlarının karşılanmasıyla yaşayamayacağını görmek istemedi. İnsan, yalnızca biyolojik varlık halindeyken onu yönlendirebilirsiniz. Ne zaman salt biyolojik varlık olan beşer, insana dönüşür: orada bir direnme meydana gelir. Bu direniş karşısında sömürünün de frekansı düşer. Kimseyi istediği gibi sömüremezsiniz, çünkü insan bir mukavemet vermektedir. Her ne kadar sömürü gelince hayat seviyesi yükseldi diye bir algı olsa da bu çok küçük bir azınlık için öyledir, geriye kalan kitle için bir yükseliş söz konusu değildir. Hâkim medeniyetin etrafında dünya çapında ticari, siyasi, kültüre yönelik olağanüstü savaş propagandası yaşanıyor. Bu propaganda altında insanlar kendilerine dayatılan bu hayattan başka bir hayatın olmadığını düşünmeye başlıyorlar. İşte bu zihniyete sahip olanlar aldatıcı olan bu propagandayı kabul etmiş oluyorlar. Hâkim medeniyetin en korktuğu şey zokayı yutmayan, başkaldıran insanların adaletsizliği bertaraf etmeye yönelik bir kavram olan İslâm dinindeki **cihat** anlayışını uygulamaya koymalarıdır. Bugün için bir İslâm medeniyeti yok. Geçmişte vardı. Onu canlandırmak mümkün değil. O öldü. Ancak onun miras bıraktığı bazı değerleri ele alıp, oradan yeni durumları da görerek bir medeniyet inşa etmek gerekir. Alternatif medeniyet peşinde koşmak bir inşayı oluşturmuyorsa galip çıkması olası bir şey değildir. Çünkü hiçbir zaman küçük gruplar birleşmiş olan orduları yenememiştir. Küçük gruplar ne zaman birleşir bir ordu haline gelirse o zaman karşı çıkabilir. Bu tıpkı Muhammed Ali Clay ile verem hastası birinin boks maçı yapmasına benzer. Hasta olan adam, Muhammet Ali'nin kaldırdığı yumruğun rüzgârında bile yıkılır (Altınoluk, 2002: 11-13).

Sanayileşmeye dayalı olan medeniyet dünyanın geldiği bir diğer nokta. İnsanı olağanüstü bir hâle götürüyor. Çıkmak isteseniz bile bu hâlden çıkamıyorsunuz. Mesela yeşili savunan gruplar atom ile alakalı çalışmalara karşı çıkarlar. Bu durumda ne yapacağız, elektrikten vazgeçip kandile dönebilecek

miyiz? Bu medeniyete karşı bir başka medeniyet modeli üretilmesi gerekmektedir. İkilemden çıkamadığımız müddetçe inşa edeceğimiz medeniyetin geçerliliği de olmaz, havada kalır. Mesela artık insanlık için dünyadan çıkma kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir. Güneş sistemine gitmeyi düşünmek, oraya yerleşmeyi istemek ve bunun için projeler üretmek gerekir. Eğer bunu inşa etmek istiyorsak yüksek derecede fenne ve bilime ihtiyacımız vardır. Dünya batıyor ve yeni bir medeniyet inşa etmek gerekir diyorsak bu yattığımız yerden olabilecek bir şey değil. Oluşturulacak medeniyetin diğer medeniyetin hâlihazır söylediklerine alternatif olması gerekir, ek olarak da kendi içinde dahi bir uyuma sahip olması lazım (Altınoluk, 2002: 13). Sermayeciliğin yahut hür sermayeciliğin bize sunduğu medeniyet alternatif bir medeniyet olmasa dahi varlığını kendi içinde başarılı olarak sürdürmektedir. Çünkü kendisini bir alternatif olarak sunmuş, kendisi dışında oluşabilecek seçeneklerin de önüne set çekmiştir.

2.4. Teoman Duralı'nın Perspektifinde Medeniyetlerin Çeşitliliği

Geçmişin en eski dönemlerinden bu zamana kadar istisnasız her toplum, kültür dediğimiz düzene sahip olmuştur. Ancak, tarihe baktığımızda hepsi medeniyet kuramamıştır. Medeniyetleri de vardıkları siyasi ile iktisadi seviye, hâkim oldukları bilgileri açıklama gücü ve zanaatlardaki bilgi seviyesi ile iki grup şeklinde ayırabiliriz: Yüksek gelişmişlik seviyesine erişmiş olan ile yüksek gelişmişlik seviyesine erişmiş olmayan medeniyetler. Tarihe baktığımızda yüksek gelişmişlik seviyesine erişmiş olan medeniyetleri, Avrasya denilen bölgede görüyoruz. Buradaki medeniyetleriyse, iki ana grup şeklinde öbeklendirebiliriz: Sulu pirinç tarımına geçen Doğu ile Güneydoğu Asya medeniyet beşiğinden çıkmış Doğu medeniyetleri zümresi ve Mezopotamya'nın güneyinde Zağros dağlarının güneybatı etekleri ile Basra körfezi arasında kalan dar şeridin ve onun yanında dümdüz uzanan Şattülarabın mümbit arazilerinde buğday ile arpa eken Güneybatı Asya medeniyet beşiğinden çıkıp Mezopotamya'nın tamamına, Mısır'a, Anadolu'ya, Arabistan'a, Akdeniz ile Adalar denizi (Ege) havzalarına ve bütün Avrupa'ya yayılmış Batı medeniyetleri zümresi. Bahsi geçen medeniyetlerin

oluşturdukları zümrelerde kendine has biçim ile yön verici olanlara yıldız, bunları örnek alıp şekillenenlereyse uydu medeniyetler yahut uydu kültürler diyoruz. Bu cümleden yola çıkarak, Doğu medeniyetleri camiasında merkezi olan üç yıldız medeniyeti bulunmaktadır. Bunlar, İlkçağ Çin, Hint (Vedanta) ile İslâm öncesi İran (Akhamenit) medeniyetleridir. Bunların yörüngesinde bulunanlarsa, Japon ile Kore gibi, Doğu Asya; Moğol, Tibet ile İslâm öncesi Türk (Göktürk Uygur) örneklerinde gördüğümüz Orta Asya; Vietnam, Kimer (Khmer), Siyam (Thay), Miyanmar (Burma) ile İslâm öncesi Malay çeşidinden Güney doğu Asya ile Sirilanka (Seylan) gibi, Güney Asya kültürleri yahut medeniyetleridir. Batı medeniyetleri camiasında ise on bir tane medeniyet vardır: 1) İlkçağ Mezopotamya, Sümer, Babil, Akat, Asur; 2) Doğu Akdeniz Filistin, Fenike Kartaca, İsrail-Yahudî-İbrân, Girit Miken; 3) Mısır; 4) Anadolu Çatalhöyük, Hatti, Hitit, Urartu, Lidya, Frigya... ; 5) Doğu'nun yanı sıra, Batı'nın da parçası olan İran (Pehlevî Sasanî); 6) Eski Çağ Ege Atina, Isparta, İyonya, Güney İtalya, Sicilya, Makedonya, Helenistik (Efes, Bergama, İskenderiye, Urfa-Harran); 7) Roma; 8) Hristiyan Ortodoks Bizans, Gregoryenlik, Gnostiklik, Nasturîlik, Süryânîlik... ile Orta Çağ Hristiyan Avrupa Katoliklik; 9) İslâm Arap (Dört Halîfe Devri, Emevîler, Abbasîler), İran (Acem), Türk (Karahanlı Selçuklu Osmanlı), Hint (Mogul), Mağrip (Kuzeybatı Afrika), Endülüs (İspanya), Malay aralı (Açe, Cava) ; 10) Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa Yenidendoğuş İtalyası, Aydınlanmacı Pozitivcilik Fransası, Ticaretçi Felemenk ile İngiltere, dinî ıslahatçı Almanya ve Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetleri. Bu medeniyetler arasında derin görüş farklılıkları bulunmasına rağmen onları özel kılan, ortak özellik olan Yahudilik, Hristiyanlık ile Müslümanlığın dile getirdikleri Tektanrılı vahiy dini ile felsefe-bilim kurumlarının dünyaya gelmesidir. Bu kurumlar, eski zamanlara özgü doğa güçleri ile örf, âdet yapısına göre şekillenen toplum hayatını arkada bırakmıştır. Felsefe-bilimin giriştiği açıklamalar yeni zamanları oluşturmuş ve bu oluşum Batı medeniyetleri camiasında baş göstermiştir. Yaptığımız tetkiklerin odağını oluşturan Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyeti, gördüğümüz üzere, Batı medeniyetleri camiasının bir üyesi ve şimdi son halkası olarak kabul edilmektedir (Duralı, 2017: 33-34). Bu paragrafta Duralı'nın, medeniyetleri bölgelere ayırırken tarihi bir perspektif ile baktığını söylemek mümkündür. Karahanlı, Osmanlı'yı Batı medeniyeti içinde almıştır. Ancak Duralı'nın burada

kastettiği günümüz Batı medeniyeti değil. Şayet öyle olmuş olsaydı diğer eserlerinde Doğu ve Batı ayrımı yapmazdı.

2.5. Teoman Duralı'nın Yeni Çağ Dindışı Avrupa Medeniyeti Hakkında Düşünceleri

Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti, insanın ilk olarak başvurması gereken en sağlam ve güvenilir müracaat yeri olarak aklı göstermiştir. Akıl, biricik ve tektir. Dünyadaki bütün insanların hâl ve hareketlerini o kararlaştırır. Kendisinden başka hiçbir güç ve kudret belirlemez. Bu durumu izah eden aklın keşfine **Yenidendiriliş** denmiştir. Akıl, insanda vardır ve ondan bağımsız bir merci değildir. Mademki akıl insana özgü bir yetidir; öyleyse insan, aklından dolayı en güvenilir olarak başvurduğu mevkide kendisini bulur. Bu düşünceye de insancılık denilir. Bahsedilen konu ile alakalı dinin iki ana mezhebi vardır: Ya birey olarak kişi kendisine tapıyor ya da tümden insanlığa. Yapılan ayrım aslında, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa ile Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetlerinin ana farkına işaret eder. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinde akıl, bütünüyle insanlığa mahsustur. Mantık ve matematik mekanizması, Sırâtımüstakîmdir. Yani aklın gösterdiği şaşmaz doğru yoldur. Bu yolun doğruluğu ise bizlerin yorumuyla değişip zigzaglaşmaz. Kesindir, değişmez (Duralı, 2017: 56).

Yeni Çağ dindışı Avrupa medeniyetini ve diğer medeniyetlerin kültürleri ve bunlardan ortaya çıkan medeniyetlerin ana teması dindir. Zihinleri de bulundukları kültürün inanç düzenleriyle süslenmiştir. Yeni Çağ dindışı Avrupa medeniyetinde kültürü ve bu kültür yapısına göre şekillenen medeniyetinin zihniyetini din belirlerken, 19. yüzyılla birlikte felsefe-bilim belirleyici rol oynamıştır (Duralı, 2018: 396).

Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti, geçmiş zaman dininin izini, belli belirsiz dahi olsa da hala içinde taşır. Akıl, mantık ve matematik mekanizması yoluyla belirlediği şaşmazlığın yansımasını ahlâkta bile görmek mümkündür. Artık bahsi geçen konu mantıklaştırılmış, matematikleştirilmiş, mekanikleştirilmiş ahlâktır. İnsanın tüm hâl ve hareketleri, icra ettiği sanatlar kısacası tüm yaşamı

mantıklaştırılmış, matematikleştirilmiş, mekanikleştirilmiştir. Buradan yola çıkarak maddecilik-mekanikçilik yapısının hayatımızdaki idamesini görmek mümkündür. 1500'lerin sonu ile 1600'lerin başında Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin aklı, kudreti tam olarak kabul edilmekteydi. Onu doğru kullanan, doğayı da çok iyi kavrayıp açıklayabilirdi. Çünkü doğa dahi, aklın temel kurallarına karşılık göstermeyen dev bir mekanizma olarak kabul edilmekteydi. **Gerekircilik** de bu düşünce yapısından dünyaya gelmiştir. 1700'lerin ikinci yarısından itibaren 'Doğa, aklın kurallarına uygun tarzda hareket etmiş gibi görülür mü?' yahut 'Doğa, aklın kurallarına uygun şekilde işler mi?' soruları sorulmuştur. **Eleştiricilik** kavramı da sorulan bu soruların neticesiyle ortaya çıkmıştır. 1800'lerin başlangıcıyla birlikte aklın kaideleri, yalnızca insanoğlunun hal ve hareketlerini araştırmaları ve incelemeleri söz konusudur. Bu incelemeler doğayı bağlamadığı için onun hakkında kesinlemelerde bulunmak absürt olacaktır. 1800'lerin sonuna geldiğimiz vakit, içerisinde bulunduğu duruma göre, kendi çıkarına göre herkes aklı farklı şekilde kullanabilir düşüncesi boy göstermiştir. Bu da akabinde **görececilikler** kavramını ortaya çıkarmıştır. Nitekim eleştiricilikten görececiliklere geçiş, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin, Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetine geçişine de denk gelmiştir. İlkinin aklı mantık, matematik, mekanik hatlar üzerine çalışırken, sonrakisi kâr oranı üzerine kurulmuş iktisadi niteliklere sahiptir. Doğrusu, Yeni Çağ Batı Avrupa medeniyetinin mantık, matematik, mekanik gerekirciliğinden Çağdaş İngiliz-Yahudi'ninkinin görececiliğine geçildiği zaman bilinçte özgürlük alanının genişlediği inancı ortaya çıkar. Bu düşünce, hem doğru hem yanlıştır. Doğrudur: Kâr elde etmem için sahayı belirlemem gerek ve oraya nasıl, ne çeşit bir çalışma durumu kazandıracağım konusunda aklımı kullanmakta özgürüm. Bunun neticesinde, çalışmalarımı, faaliyetlerimi, kâr yahut kazanç amacı doğrultusunda yönlendirmekten kaçınamam! Kısacası, bütün yapılacak işler kâr yahut kazanç üzerinden açıklanmaktadır (Duralı, 2017: 57). Modern dünyanın getirdiği medeniyet kâr merkezli ilerlemektedir.

Yeni Zamanlar Batı medeniyetleri camiasının ortak müracaat noktasını oluşturan Eski Çağ Ege diğer adı Yunan medeniyeti olan, Ege medeniyetinden fazlasıyla etkilenmiş gözüken Eski Çağ Latin-Roma medeniyeti, özellikle Yeni Çağ

dindışı Batı Avrupa ile Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetlerinin ilham aldığı bir kaynak olmuştur. Orta Çağ Hristiyan ile Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetleri, Eski Çağ Ege'nin tesirini Roma üzerinden alırlarken, İslâm medeniyeti ise bu tesiri, kısmen İran yani Sasanî yoluyla kısmen de doğrudan doğruya kendisi bilgi edinmiştir. M.S. 900'lerden itibaren hem Orta Çağ Hristiyan hem de Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetlerinin merkez kültürü olma niteliğini kazanan Fransızlık, kendisini ilk olarak yazı dili özellikleri ve üslubuyla, hukuk ile devlet anlayışı bakımından Eski Çağ Latin-Roma'sının mirasçısı olarak kabul etmiştir (Duralı, 2017: 65).

Diğer kıtalarda yer alan medeniyetleri karşılaştırdığımızda en hareketli ve heyecanlı gelişmelere sahip olan Eski Çağ Ege medeniyetidir. 1500 ile 1950 arası Yeni Çağ Avrupa'sında önemli bir yer aldığı görülmektedir. Eski Çağ Ege medeniyetinin başında Yunanlılar varken, Yeni Çağ Avrupa önderliğinde ise Fransız, İngiliz ile Almanlar vardır. İlk ikisinin, özellikle de İngiliz'in önderliğinde akılcı, maddeci ve mekanikçi felsefe-bilim geleneği ve onun etrafında oluşan fen ile sanayi varken, Alman'ın cephesinde kurgusal idealist, romantik ve metafizik karşı akım belirmiştir (Duralı, 2018: 310). Eski Çağ Ege medeniyeti içinde yer alan felsefe-bilim geleneği, teolojik ve mekanik yapıyı besleyen nedensellik tohumlarını atarak yeni yöntemsel bir yapının oluşmasını sağlamıştır (Duralı, 2018: 233). Felsefe-bilim üzerine yirminci yüzyılın başlarında yapılan incelemelerin sonucunda ortaya çıkan tutumlar, birey ve evren üzerine yeni bir görüşün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu görüş, önceki dönemin farklı bir versiyonu olarak ortaya çıkmamıştır. Bambaşka temeller üzerine inşa edilen bir medeniyeti oluşturmaktadır. Bu medeniyetin oluşturduğu zihinsel yapı çerçevesinde bir yaşam sürülmeye başlandı. Bu medeniyetin zeminini din, felsefe, bilim, zanaat, sanat oluşturmamaktadır. Kısaca, felsefe-bilim yapısının felsefe tarafı gündemden düşmüştür. Bilim, Galileo-Newton mekaniğinin getirdiği madde anlayışının koymuş olduğu sınırlamaları aşmıştır. Çağdaş bilim, dindışı maddeci bir medeniyette ortaya çıkmaktadır. Ancak giderek madde dışı istikamete doğru yol aldığı görülmektedir. Bahsi geçen bilim, nesnellik ve cisim anlayışı bakımından klasik mekaniğe dayanmakta olandan farklılık göstermektedir. Galileo-Newton bilim anlayışına göre

nesnellik, ‘nesne’den ortaya çıkan anlamına gelmektedir. Nesne, nicel saptamalara dayanan yüklerin toplamını oluşturmaktadır (Duralı, 2018: 250).

İngiliz-Yahudiliğin düşünce yapısını, dünya ile insana bakışını, hâl ve hareketlerini, öncelikle İngilizlik cenahını yeryüzündeki en uzak yerlerine taşıyan bir kuruluş da millîleştirilme eylemini gerçekleştiren kilise durumundaki Anglikancılıktır. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Fransa, Felemenk, İsviçre, İsveç, Danimarka; Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra, özgürlüklerini yeni kazanmış Orta ile Doğu Avrupa’nın ufak ülkeleri bahsini ettiğimiz medeniyetin tesiri altına girmişlerdir. En sonunda bu zaman diliminde Yeni Çağ dindışı Avrupa medeniyeti, kendisinden meydana gelen İngiliz-Yahudi medeniyetine karışmıştır (Duralı, 2017: 107).

Aklın, dizginleyici ve dinginlendirici özelliği kendini göstermediği takdirde; merhamet varlığını acımaya, muhabbet sığ bir ilişkiye, hakkaniyet ise yararcılıktan ziyade çıkarcılığa dönmektedir. Piyasada bulunan Hollywood vari sevgi cıvıklığı, kâr güdücü edep yoksunu ahlak sahnesinde 1600’lerin ortalarından itibaren Yeni Çağ Avrupası, 1800’lerin son yıllarında ise artan miktarda Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyeti boy göstermektedir. Bahsi geçen Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetine başkaldırdığını düşünenler dahi eninde sonunda ahlâkın ayartmasından kendilerini muhafaza edemeyeceklerdir (Duralı, 2018: 379).

Ahlâk inşacı metafizikçiyi radar aygıtına benzetebiliriz. Bulunduğu yerde değerleri toplar, bir araya getirir, ilkeleri kurallara bağlayarak bir sistem olarak sunar. Bu dediğimiz sistemi Kant’ın, Martın Luther’in yorum süzgecinden geçirmiş olduğu ödev ahlakında görmek mümkündür. Kant’ın ödev ahlakı, duyguyu dışta bırakır ve akliliğe dayalıdır. İngiliz; akılcı, deneyci, felsefe, bilim geleneğini örfî ahlâk çığırının getirdiği akliliğin izinden yürümeyerek makullüğü esas almıştır. Yeni Çağ dindışı Avrupa ile Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetlerinin ahlâki yapısı da bahsedilen makullüğü andırmaktadır. Aslında bu bir ahlaktan ziyade örftür. Akliliğin biçimsel yapısına karşı, makullükte aklıselim olmaktır. Aklilik, duyguyu dışlayarak düşünceye odaklanmaktadır. Makullük ve ondan meydana gelen

aklıselim de duyguya üstün bir yer verir. Burada akıl, üretmiş olduğu fikrin bağrını duyguya ayırır (Duralı, 2018: 421).

Canlının evrimselliği düşüncesi, insanoğlunda tarihi bir mevcudiyet olarak ortaya çıkmıştır. Evrim tamamen istenç dışı nüfuz edilmesine karşılık, tarihin devredici toplum dokularının ilmekleri hükmünde olan insanlar, buyruk sahibi olan varlıklardır. Buyruk sahibi olan, istenç sahibi olan ve irade sahibi olan hürdür. Oysaki canlı olan, hürlük dışı bir var olanın kendisidir. Dolayısıyla canlı olmayan var olanın mekanik yasa anlayışı gibi açıklanması mümkün değildir; çünkü organiktir. Bundan dolayı Yeni Çağ dindışı Avrupa medeniyetinde, akılcı ve deneyci bir çizgiye sahip olan Fransız-İngiliz tarafından organiklik, maneviliğin temsil kapısı olduğu için bilimden dışlanmıştır (Duralı, 2018: 38).

16. yüzyıldan itibaren Dindışı Yeni Çağ Batı Avrupası, insan aklını temel almış ve maddeci-mekanistik dünya tasavvurundan etkilenerek varlık bulmuş. Sermayeciliğin zarar verdiği dindar, azla yetinmeyi bilen, ekmeğini taştan çıkaracak kadar çalışkan, toprağına bağlı, ailesine bağlı, kadın ve erkeğin aralarındaki farkları keskin çizgileriyle birbirlerinden ayırt eden, gurur ve namus gibi değerleri temel olarak benimseyen insan tiplerini belirleyen, hayat anlayışını kabul eden bir medeniyettir. Dindarlığa karşı her türlü bağlanmayı küçümseyen, topluluğa ilişkin olma sezişine karşı **Cosmopolitanism** yani insanlar arasında ortak bir sadakat oluşturmaya çalışan, dayanışmacılığa karşı bireyci bir yapının olmasını isteyen, namus ve iffet kavramına karşı en üstün kıymetin kârdır düşüncesini savunan, mücadele gücüne karşı pazarlık düşüncesini getiren, geleneksel yapıyı korumak yerine sürekli değişmeyi bir kural haline getiren ve sonunda hayatta temel başvurulması gereken kudrete karşı insan aklını yerleştiren mekanist maddeci dindışı sermayeci düşünce yapısına karşı organist, romantik, idealist hayat görüşü ortaya çıkmıştır. Bu hayat ve dünyagörüşünün siyasileşmiş yönlerini temsil eden faşizm ile ondan farklı bir düzene sahip olan millî toplumculuk karşımıza çıkmıştır. Özetlemek gerekirse faşizm ve millî toplumculuk, hür sermayeciliğe karşı bir hareket olarak meydana gelmiştir. Lakin faşizmden ziyade, millî toplumculuk kendisine karşı bir hareket olarak dünyaya geldiği hür sermayeci İngiliz-Yahudi anlayışının birtakım esasa dayalı fikirlerinin üzerinde pek düşünmeyerek, bilgiyi

temsil eden bir veri biçiminde idrak etmiş ve bu şekilde yöntemleştirmiştir. Hak ile batıl davalar arasında patlayacağı düşünülen İkinci Dünya Savaşı (Eylül 1939 Mayıs 1945), sonuç olarak batılın batılla çekişmesine sahne olmuştur. Zaferi kazanan da batıl taraflardan biri olmuştur: Sermayeci İngiliz-Yahudi dünyası ile bağlantısı olan Stalin Bolşevikliği. Aslında ikincisi, birincinin düşüncesinden çıkmakla birlikte Bolşevik Sovyetlerin önderi kesilmiş olan Stalin, ileride ne olacağını düşünmeyerek bir hesap hatası yaparak sermayeci İngiliz-Yahudi medeniyetinin başını ağrıtacaktır. Ancak Stalin'in ölümünden otuz sekiz yıl sonra İngiliz-Yahudi sermaye dünyası, kendisine sahte bir seçenek oluşturmak için şekil verdiği toplumculuğu ve onun dallarını tekrar kontrol altına alabilmiştir (Duralı, 2017: 123-124).

Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinin temelinde yer alan kültür, Fransızların kültür yapısına benzemektedir. Bahsi geçen medeniyetin felsefîleşmesine yardımcı olan Fransız filozof bilim adamı René Descartes'tir. Bundan sonra Fransa, kültür önderliğini İngiltere'ye kaptırmış bulunmaktadır. Descartes'tan sonra, Fransa'da yöntem ve düzen kurucu filozof bilim adamı çıkmamıştır. Sonunda, Yeni Çağ Avrupa'sında felsefe-bilimi için adından bahsedilen iki ülkenin olduğunu görüyoruz; ilki, İngiltere iken diğeri de Almanya'dır. İki ülke de Germen ailesinden olan dillerle anlaşır. Eski devirlerde de ortak coğrafya ve kavmi kökenden doğmuşlardır. Bunun yanında, tarih boyunca birbirlerinden farklı şekilde gelenekler ve görenekler geliştirerek farklı anlayış yapılarına ulaşmışlardır. O kadar ki görünüşte aynı dini paylaşıyor olmalarına rağmen, bu iki milletin düşüncelerine çok farklı şekillerde ve renklerde yansıdığı görülmektedir. Mesela, Hristiyanlığın en önemli bayramı olan Noel'in, ikisi tarafından farklı bir şekilde anlaşıldığını görmek fazlasıyla ilginç bir hadisedir. Sonuç olarak, bahsettiğimiz değişik zihniyet yapıları, birbirlerinden çok farklı unsurları ön plana çıkaran felsefe yöntemlerini benimsemişlerdir. Kutsalı ve dini terk eden Yeni Çağ Batı Avrupa medeniyetinin en sonunda, Friedrich Nietzsche'in deyişiyle, İkinci Dünya Savaşı **hiççiliğin** ete kemiğe bürünmesi olayıdır (Duralı, 2017: 140).

İngilizler, duyguları gizlemelerindeki yetenekleri sayesinde, ırkçı düşüncelerinin yayılmasına engel olabilirken, bazı Kuzeyli milletlerin yanında, özellikle Millî toplumcuları 1933'te iktidara getirdikten sonra ırkçılığı, ideolojilerinin ana desteği olarak ortaya koymuşlardır. Germen dillerini konuşan Kuzeybatı Avrupa kültürleri, ırkçı düşünce yapılarını ve anlayışlarını Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa'nın özellikle de Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmesini sağlamışlardır (Duralı, 2017: 141).

Yeni Çağ Batı Avrupa medeniyeti, 1500'lerden bu yana en müthiş hadiselerin, yeniliklerin, iz bırakacak icatların, önemli yöntem kurucu filozofların, bilim adamlarının, bestekârların, mühendislerin, siyasetçilerin, şairlerin, romancıların, devlet adamlarının yer aldıkları, boy gösterdikleri sahnenin sahibidir. Bunlardan örnek verilecek isimler şu şekildedir: Nicolas Copernicus (1473-1543), Cristoforo Colombo (1451-1506), Amerigo Vespucci (1454-1512), Leonardo da Vinci (1452-1519), Fernan de Magellan (PorFernão de Magalhães: 1480-1521), Martin Luther (1483-1546), Galileo Galilei (1564-1642), Isaac Newton (1642-1727), René Descartes (1596-1650), Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716), Vitus Bering (1681-1741), Abel Janszoon Tasman (1603-1659), Johann Sebastian Bach (1685-1750), William Shakespeare (1564-1618), Amadeus Mozart (1756-1791), Immanuel Kant (1724-1804), Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), Friedrich von Schiller (1759-1805), Ludwig van Beethoven (1770-1827), Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), Christian Johann Heinrich Heine (1797-1856), Aleksandır Sergeyeviç Puşkin (1799-1837), Charles Robert Darwin (1809-1882), Karl Heinrich Marx (1818-1883), Fiyodor Mihailoviç Dostoyevski (1821-1881), Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910), Piyotır İlyiç Çaykovski (1840-1893), Friedrich Nietzsche (1844-1900), Miguel de Unamuno (1864-1936), Albert Einstein (1879-1955), José Ortega Y Gasset (1883-1955), Martin Heidegger (1889-1976). Saydığımız birkaç isim dışında, Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa ile Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetleri dönemlerinde ikame etmelerine rağmen, daha önceki dönemlerde dinin tesirini bilim adamlarının hayatlarında görmek mümkündür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dinin tesiri giderek kaybolmaya başlamıştır. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa'da yahut ondan türeyip gelişmiş İngiliz-Yahudi

medeniyetinin önde gelen özellikleri dünya üzerinde esneklik ve yetenek kazanmıştır. Bu dünyevî, fizikî yetenekler ve esneklikler, bahsi geçen medeniyete kendini yenileme ve değişim gösteren durumlara karşı kendini adapte etme olanağı sağlamıştır. Bahsi geçen yenilenme İngiliz-Yahudi medeniyetinin inşasındaki mimarlar tarafından hürriyet olarak adlandırılmıştır (Duralı, 2017: 154-155). Ancak bu hürriyet tam bir bağımsızlık değildir. İngiliz-Yahudi medeniyetinin çizmiş olduğu kulvarlar neticesinde meydana gelen bir hürriyet anlayışından bahsedilebilir.

Dindışı Batı Avrupa Yeni Çağ medeniyetinde bireyden beklenen bulunduğu ortama ve çevresine ayak uydurmasıydı. Şartları en temelden değiştirme tutkusu, Yeni Çağ dindışı Avrupa medeniyetinin, özellikle de onun devamı olarak adlandırılan Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetinin rasyonel insan yani akılcı birey anlayışına mahsustur. Şartları kazanç hedefine doğru yönelten ve artı değere dönüşmesini sağlayan ve sistemleştiren bilgidir. Yeni Çağ Batı Avrupası ile Çağdaş İngiliz-Yahudi dünyasında sistemleşmiş bilgi giderek artmakta ve ilgi görmektedir (Duralı, 2017: 155-156).

Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetinin ve İmperyalisminin üç ana ülkesi ve sahip oldukları üç toplum var: Anayurt olan İngiltere, yavru vatan olan A.B.D. ile İslâm âleminin gönlüne hançermiş gibi batan Ziyoncu İsrail. Yeryüzü ve insanların yaşayacakları bu değişimleri üç merkez ülke tarafından belirlenmektedir ve ona göre hareket etmektedirler. Her şey bu üç merkezden ortaya çıkan hükümler doğrultusunda kabul görmektedir. Dünya ve insanlığa siyasi ve iktisadi açıdan hâkim olmak için yapılan her şey mubahtır. Protestanlığın yarar sağlamak için uygulamış olduğu kararlar örnek olarak düşünülebilir (Duralı, 2017: 159).

Tarihe baktığımızda en yüksek değere ulaşmış medeniyet, Londra ve New York ekseninde dönen Yeni Çağ Batı Avrupa ve devamı olan Kuzey Amerika medeniyeti üç yüz yıldır insanlara din yayma hedefine ulaşmak için İngiliz ve Amerika gibi önemli ülkelerin askeri ve mülki okulları üzerinden incelik ve kurnazlıkla propagandalar yürütmüş ve neticesinde olağanüstü sonuçlar elde edilmiştir. Konusu geçen medeniyete karşı çıkmak, affedilmesi imkânsız bir suçtur. Öldürülmezsiniz, asılmazsınız ancak zindanlarda çürütülmeye mahkûm olursunuz.

Gerici ve faşist olarak, suçlanarak, aforoz edilmiş olarak, yalnız kalır ve unutulmak için bir köşeye itilirsiniz. Diğer bir şekilde, sahte bir çağdaşlığın arkasına saklanmış İngiliz-Yahudi medeniyetin istediği tarzda yaşamalı, yiyip içmeli, giyinip kuşanmalısınız; aksi takdirde varlığınız bir hiç hükmünde olur. Öngörülen buyruklar, alışılmış bir tarzda gelmezler. Yoğun bir reklam ile propaganda ateşi şeklinde zuhur ederler. Bu propaganda ateşiyle yumuşatılamayacak düşman, cephe yoktur. Yapılan propagandalar neticesinde iletişim ağları yıkılmış, insanların birbiriyle olan ilişkilerinin sonucunda cephelerin karşı duracak güçleri zaten en düşük seviyelere indirilmiştir. Bu yaşanan olayların sonucunda, insanların dünyası, İngiliz-Yahudi İmperyalist baskıcı medeniyetine dikensiz bir gül bahçesi olarak tahsis edilmiştir. Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyetinin elinde bulunan toplumlar ile onları meydana getiren bireyler, kültür kimliklerini kaybederek kişiliksiz kitle beşerleri haline getirilmiştir. Yaşanan bu kişiliksizleşme yıkımının yanında, elde edilen gelirler ile hayat seviyelerindeki yaşadıkları dengesizlikler de başka bir olayı peşinden getireceğini göstermektedir (Duralı, 2017: 175-176).

Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa ile küreselleştirilen Çağdaş İngiliz-Yahudi medeniyetlerinin ortaya çıkardıkları arabozucu dünyagörüşü ve anlayışla, tarihte ilk defa dünya, şiir olma özelliğini; doğa, el değmemişliğini; insan ise saf ve temizliğini toptan kaybetmiştir. İngiliz-Yahudi medeniyeti, evrensel merkez odağı olan **Farmasonluk** ile onun alt yapısında bulunan dernekleri ve kurumları, resmi ya da gayri resmi makamlarla, basın-yayın kurumlarıyla, devlete bağlı bulunan örgütlerle yeryüzünü denetleyebilecek güçtedir (Duralı, 2017: 178-179).

Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinden önceki dönemlerde canlı ve canlı olmayan ayrımı varken, İslam medeniyetinde bu ayrım yoktur. Bu meseleyi ayeti kerime şu şekilde açıklar: Dağlara taşlara sorduk, siz bu sorumluluğu üstlenir misiniz? Buradan yola çıkarak dağların ve taşların dahi isteme gücü var ki Allah onlara bu soruyu sorup bir cevap bekliyor. Hepsi olumsuz bir cevap verirken, insan bu soruya olumlu bir yanıt verir. Çin, Eski Çağ Ege medeniyeti ve Hint medeniyetinde de canlı ile canlı olmayan arasında büyük bir ayrım görülmez. Mantıksal bir çerçeveden baktığımızda canlının ortaya çıkarken özden ayrılmasına

gerek yoktur. Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinde din, medeniyetinin temel esası olmaktan çıkmıştır. Bunun neticesinde canlılık da bir kenara itilmiştir. Çünkü canlılık bizi dine, ilahiyata sevk etmektedir. Canlı olan denklemin dışına itilince canlı olmayan ortaya çıkmıştır. Canlı olmayan inorganik madde demektir. İnorganik madde ise bilimin araştırma konusunu oluşturmaktadır (Duralı, 2018: 293-294). Yeniden oluşturulmaya çalışılan medeniyet yapısı; organik-inorganik kavramlar doğrultusunda ilerlemektedir.

Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetinde canlılar, canlı olmayan varlık alanının bilimi olan mekanik cephe tarafından açıklanmaktadır. Oysaki mekanik yapı canlıyı açıklamaktan uzaktır. Canlının canlı olmayan yapıdan farklı olarak bir örgün inşası vardır. Bundan dolayı canlı olan, canlı olmayandan daha karışıktır. Karmaşıklığın sebebi ise de canlının geçmişli bir varlık olmasından kaynaklıdır (Duralı, 2018: 301).

Peygamberin "Faydasız ilimden Allah'a sığınırım." sözünün ne anlama geldiğinin farkında olan Duralı, kurgusal felsefenin ideolojileri ortaya çıkardığının farkındadır. İnsanın nesnel tarafını ele aldığı kadar öznel tarafı ile de ilgilenen Duralı, insanın nesnel tarafını temsil eden bilim anlayışının ahlaktan uzak, makineleşmiş insan ve medeniyeti ortaya çıkardığı ifade etmiştir. Duralı, insanların makineleştiği medeniyeti; mali sermayeci Çağdaş küresel İngiliz-Yahudi medeniyeti olarak adlandırır. İnsanın makineleşme sürecinde olduğunu söyleyen Duralı, bu süreçten pek memnun değildir. Yeni bir felsefeye ve medeniyete ihtiyaç olduğunun farkındadır. Duralı, insana yitirdiği felsefenin yöntemlerini göstermeye çalışarak mevcut medeniyetin farkında olunması gerektiğini beyan etmiştir. Duralı, inşa edilen makineleşmiş dünyada belirtilmeye çalışılan insanın, Rabbi tarafından makine olarak yaratılmadığı ve şükür içinde yaşaması gerektiği üzerine nasihatte bulunur. Duralı'nın eserlerine baktığımızda kültür ve medeniyet, gönüle edebi bir yaşam sunacak dini yapıdan uzak ise yaşantımıza bir çözüm de sunamaz. Çözümsüzlük ise bireyleri ümitsizliğe götürür. Batı medeniyeti ve şu dönemdeki bireyler hikmeti kaybettikleri için Rabbin varlığını inkar ederek hiççiliği çözüm yolu olarak görürler. Duralı, bir felsefe sisteminin değerlerini taşıyan ve aldığı yöntemlerde tutarlılık gösteren medeniyete **felsefileşmiş medeniyet** adını verir.

Metafizik, felsefe, bilim, sanat, teoloji, ahlak kavramlarını bir bütün halinde var olması için mücadele eden Duralı, felsefileşmiş medeniyetin hikmet için önemli bir kavram olduğunu ifade eder. Felsefileşmiş medeniyet çizgisine sahip toplum; eleştirerek, tashih ederek ve bütüncül yapısı ile işe yarayan ve yaramayan kavramları birbirinden ayırarak dogmalıktan uzak bir medeniyet ortaya çıkarabilir. Ona göre kâmil bir insan, hikmeti içinde bulunduran felsefileşmiş medeniyette yetişir. İlmin dayanağı tevazudur, bunu taşıyan ise âlimdir. Bu eğitimi oluşturacak medeniyet, meşru siyasi nizamı dahi içinde bulundurarak toplumu 20. yüzyılın hatalarından uzak tutacaktır (Dağ, 2016: 260-261).

3.BÖLÜM: TÜRKİYE'DEKİ TARTIŞMALAR BAĞLAMINDA TEOMAN DURALININ MEDENİYET ANLAYIŞININ YERİ

3.1. Duralı Nezdinde Çağdaş Medeniyet

Medeniyet üzerine herkes rahatlıkla bir fikir beyan edebilir. Ancak önemli olan beyan ettiği fikir, medeniyet kavramını ne kadar içine almaktadır. İnsanoğlu gerçekte mevcut olmayan şeylere isim takmakla bilinir. Medeniyet kavramı da insanoğlunun bu durumuna verilecek bir örnektir. Mevzubahis olan bu kavram farklı coğrafyalarda dile gelmiş ve çeşitli yazarlar tarafından yazılmış olsa da bazı noktalarda muhtelif kalmıştır. Muhtelif kalan kısımları tartışmak yerine medeniyet kavramının kullanımı üzerinde durmak daha faydalı olacaktır. Medeniyet kavramını kuramsal olguların bütünü olarak görmek mümkündür.

Duralı nezdinde, çağdaşlık sorununun çözümlenmesi için çağdaşlığın kendisi ve çağdaş medeniyet kavramı açıklanmalıdır. Tarihte ilk defa küresel olarak ortaya çıkan ve her kültürü etkileyecek bir medeniyetin tarif edilememesi açık bir fikrin oluşmaması ile alakalıdır. Bu fikir yalnızca Türklerde değil bütün Müslüman fikir adamlarında oluşmamıştır. Ayrıca bu medeniyetin birbirinden farklı aşamalarının olup olmadığı ve bu medeniyeti kuran yöneticilerin kimler olduğu soruları yanıtlanmadan, batılılaşma gibi bir düşüncenin arkasından yol alınacaksa, bu isteğe nereden ve ne şekilde başlamamız gerektiğine dair önemli adımlar atılmalıdır. Çağdaş düşünürlerin Batı veya Avrupa diye isimlendirdiği, Rönesans ile anlam kazanan bu medeniyetin adı, 15-16. yüzyıllarda Yeniçağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti, 17. ve 19. yüzyıllarda İngiliz-Yahudi medeniyeti ve 19. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber dünyadaki tüm kültürlere yayılan küreselleştirilmiş İngiliz-Yahudi medeniyetidir. Descartes'ın **res extensa** anlayışını merkeze alan Yeniçağ dindışı Batı Avrupa medeniyeti, mekanist dünya tasavvurunu ve bu tasavvur ile beraber insancılık fikrini geliştirmiştir. Bu medeniyetin aşamaları içinde yer alan insancılık fikri bir ideoloji olan özelliğini kaybedip, bir dünyagörüşü haline gelmesiyle, insanı bir nesne haline getiren sermayecilik ve sömürgecilik yeni bir ideoloji vasfı olarak

meydana gelmiştir. Bu ideolojileri eyleme döken ise İngiliz-Yahudi medeniyetinin merkezinde yer alan Farmasonluktur (Türker, 2018: 490).

"Nasıl çağdaşlaşırız?" sorusunun cevabını vermeden önce, çağdaşlık teriminin ne anlama geldiği, bulunduğu noktanın neresi olduğuna dair soruları felsefi bir yapıyla açıklamaya çalışarak, Türk düşünürlerin içerisinde önemli bir yer tutan Duralı, tarihte ilk defa çağdaş medeniyet kavramını küresel bir olay olarak adlandırması, çağdaşlık probleminin bilinmesinde etkileyici bir yanı varken, çağdaşlık sorununun çözümlenmesinde zorluk çıkaran bir yapısı vardır. Çünkü medeniyet tarihine baktığımızda, Eski Çağ Ege, İslâm ve çağdaş Avrupa medeniyetlerinin birbiri ardınca gelen ve birbirini tamamlayan fikirlere sahne olduğunu görürüz. Bu medeniyetlerin oluşturduğu etki, çağdaş değil küresel özelliklere sahip olup, birbiri ardından gelmektedir. Kısaca ne çağdaş medeniyet ne de küreselleşen medeniyet birdenbire meydana gelmemiştir. Çağdaş medeniyetin fikir yapısını tam olarak ne İslâm'a ne de Hristiyan Orta Çağına indirgemek çok mümkün değildir. Ancak İslâm medeniyetinin bazı dokularında çağdaş medeniyet yapısını görebiliriz. Klasik düşünce tarihçileri, medeniyet tarihine bakarken Yunan, İslâm yahut Yeni Çağ olağanüstü halleri gibi değer yargılar ile bakarlar. Tarihi dönemlerin birbirlerine tamamen kapalı ve yabancı olmaları tarihsel zincirleri birbirine bağlayamamıştır. Geçtiğimiz zamanda düşünce tarihi çalışmalarının ortaya koyduğu tespitlere baktığımızda, Yunan felsefesinin olağanüstü bir şey olmadığı, Eski Çağ Mısır medeniyetinin, Mezopotamya ve Hint fikirlerinden etkilendiği, bununla beraber felsefî problemin Yunan birleşimi ile alakalı olduğu, İslâm fikirlerinin de Eski Çağ Yunan, Pers ve Hint fikirlerinin etkileşimiyle şekillendiği; fakat bu medeniyetlere indirgenemeyecek bir yapıya sâhip olduğu ve bu birleşimin, ilk olarak 11. ve 14. yüzyıllardaki çevirmelerle, daha sonra 16-17. yüzyıllarda Avrupa'daki beş yayınevinin yayımlarıyla filozofların gelişimi çağdaş Avrupa fikirlerinin meydana gelişine zemin hazırladığı daha iyi anlaşıldıkça, çağdaş medeniyetin bazı ana unsurlarının kendi kültür tarihimize pek de yabancı olmadığı görülecektir. Aynı zamanda bu tarz bir bakış açısına sahip olmak çağdaşlık probleminin çözümlenmesi konusunda izlenmesi gereken yolu belirleyecektir. Duralı'nın tam olarak temellendirmediği fakat üzerinde güzel tespitlerde

bulunduğu, tarihte birbirini takip edip tamamlayan üç büyük medeniyete bir dördüncüsünün eklenmesi gerektiğini düşünür. Bu tarihsel sürecin insana daha yakışır bir şekilde ebedîleştirilmesi gerekir.[1] Çağdaşlık problemi karşısındaki İslâm medeniyeti veya klasik dünyanın karşısında yer alan Avrupa medeniyeti, küresel aklın bir ögesi olarak kabul edilmediği sürece, çağdaşlık problemi tüm dünyanın gözünde Doğu ile Batı arasına sıkışıp kalan bir yapı olacaktır (Türker, 2018: 507-508).

Duralı'nın çağdaşlık ile kastettiği medeniyet İngiliz-Yahudi medeniyetidir. Bu çağdaşlık kavramı biraz karışıktır. Çünkü bu çağdaşlığa Avrupa medeniyeti diyoruz, Batı medeniyeti diyoruz, son zamanlarda da yeni üretilen kavram küresel yahut Global medeniyet de diyoruz. Peki, nedir bu küresel medeniyet? Orta Çağ Hristiyan medeniyetine karşı olarak dünyaya gelmiş Yeni Çağ dindışı Batı Avrupa medeniyetini görüyoruz. Bahsi geçen medeniyet, Batı Avrupa, Fransa, Felemenk, İngiltere ekseninde ilerlemektedir. Yeniçağ dindışı Batı Avrupa medeniyetine İtalyan ve Alman kültürleri de destek olmuştur. Bu medeniyetin en belirgin niteliği, dine dayalı olmayan bir medeniyet olduğunu iddia etmesidir. Tarihsel süreci incelediğimizde tüm medeniyetler ve kültürler dine dayalıdır. Geçmiş kültürlere, gelişmiş medeniyetlere baktığımızda hepsinin temeli din kaynaklıdır. Tarihte ilk defa "Ben dinden esinlenerek hareket etmiyorum." diyen ve aklı dinin dışına çıkararak ortaya koyduğu şeylerin temelinde aklı alan bu Yeniçağ dindışı Avrupa medeniyetidir. Batı Avrupa medeniyeti dine karşı olarak aklın bir sistemi olan felsefeyi çıkarmıştır. Aslında felsefe dinle yakın bir bağlantıya sahip olmasına rağmen 1500'lerden sonra dine karşı bir yapı haline gelmiştir (Çetinkaya, 1999).

Yahudilik, İngiliz-Yahudi medeniyetine şu şekilde dâhil edilmiştir: Yahudiler Avrupa'da itilip kakılan bir millettir. Çünkü Avrupa Roma'nın yıkılmasıyla beraber Germenlerin buyruğu altına girmiştir. Bütün Avrupa topraklarının yöneticileri ve soyluları Germen soyundandır. Tüm hükümdarlar Germen soyundandır. Avrupa nezdinde Yahudiler iki şekilde kötüdür. Birinci

[1] "…İslâm medeniyetinin, yenibaştan inşâsı gerekmektedir. Bu iş ise, hâlihazırda tek merî medeniyet İngiliz-Yahudi olduğundan, onun şablonuna uygun şekilde ve inkırâz bulmuş Klasikten esinlenerek becerilebilir" (Duralı, 2017: 22).

olarak din alanında Hz. İsa'nın bulunduğu yeri söyledikleri için kötüdürler, ikinci olarak da kendi soylarından olmayan kişileri pis işlerinde çalıştırdıkları için kötüdürler. Yahudiler zenginleştikçe onları kovmuşlar. Ne zaman Yahudiler üst bir düzeye çıkmış, o zaman da müthiş bir kargaşa olmuş, tekrar kovulmuşlar. Yahudiler Felemenk ve İngiltere olmak üzere iki yere sığınırlar. Yahudiler 1492'den itibaren İngiltere'ye gidiyorlar, yanlarında para kazanma yöntemini götürüyorlar. İngilizlerin yapacakları ticari girişimciliği para ile destekliyorlar. Yahudi ve İngilizlerin birbirlerine bir sevgi beslemeleri pek mümkün değildir. Ancak iki millet arasında bir çıkar olarak yaşam ortaklığı mevcuttur. Sözleşme birliği, uzlaşma yöntemiyle oluşuyor ve bu beraberliğin neticesi olarak paranın ideolojisi olan sermayecilik ortaya çıkıyor. Sermayeciliğin ilk durağı ise Amerika'dır. Böylece İngiliz kültürü hür sermayecilik ile yepyeni bir tablo ortaya koyuyor. (Çetinkaya, 1999).

3.2. Cumhuriyet Dönemi Türk Düşüncesinde Medeniyet Tartışması Üzerine Duralı'nın Medeniyet Anlayışı

Ziya Gökalp medeniyet kavramını, kültür kavramı ile bağlantılı olarak açıklar. Ortaya koyduğu bu açıklamalar onun felsefi nitelikler taşıyan milli ve toplumsal bir geleneğin kurucusu olmasını sağlar. Mümtaz Turhan, Gökalp gibi Batı medeniyetini, İslam medeniyeti ile kıyâs ederek yeni bir medeniyet inşâ etmeye çalışmıştır. Turhan, bu bahsedilen medeniyette Gökalp'ten bazı noktalarda ayrılmaktadır. Gökalp kültür ve medeniyet ayrımını maddi ve manevî olarak sınıflandırırken, Turhan ise kültürün bir toplumun maddî ve manevî tüm ilkelerini kapsadığını düşünmektedir. Kültürü ortaya çıkaran ögelerin arasında bir nedensellik ilişkisi vardır. Toplum içerisindeki her çeşit olguya sahip olan kültür, bir toplumun diğer toplumlardan ayrılan özel bir yaşam biçimini de oluşturmakla vazifelidir (Turhan, 2018: 36-37). Batı ile aramızdaki farklılıkların ne olduğunu çözmek, farklılıkların giderilmesi için önemli bir adım olacaktır. Turhan'a göre bu ayrılıkların sebebi bilim üzerindeki görüşlerden kaynaklanmaktadır. Turhan, Batı medeniyetinin kuruluşunda önemli rol oynayan ögelerin; teknik ve hukuk olduğunu ve bu iki kavramın bilimin hayata uygulanmasında önemli unsurlar olduğunu

düşünmektedir (Turhan, 2018b: 51). Gökalp ile Turhan bu hususta ortak bir düşünceye sahiptir. Gökalp ve Turhan'a göre Batı medeniyetinin temel ögesi bilimdir. Onlara göre bilimi doğru anladığımızda milli kültür unsurlarımızda bir tezat oluşmayacağı için Batı medeniyetine dahil olabiliriz (Özakpınar, 1997: 216). Turhan'a göre özgün bir kültür oluşturmak için Batı medeniyetinden alacağımız ögeleri kendi kültürümüzle birleştirdiğimiz takdirde eksiksiz bir kültüre sahip olabiliriz.

Güngör nezdinde Gökalp, Türk kültürünü yanlış anlayan biridir. Ziya Gökalp, Osmanlı toplum hayatının üst derece ve Türklerden oluşan alt dereceden oluştuğunu ve aydınlar ile halk arasındaki kültürün birbiri ile bağlantısı olmadığını düşünmektedir. Güngör, Gökalp'in bu düşüncesine karşı şu itirazda bulunur: Aydın kültürü ile halk kültürü arasında yalnızca nitelik farkı vardır. Güngör'e göre kültür, toplumun problemlerini çözmek üzere başvurduğu usullerdir (Güngör, 1997: 68). Toplumların ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkan maddi ve manevi ögeler o toplumun kültürünü meydana getirir. Medeniyet ise, toplumların kültürler vesilesi ile birbirini etkileyerek ortak ögelerin oluşması anlamına gelir. Turhan'a göre milli kültür, her medeniyetin kendi özünü barındırır ve milletlerin birbiriyle olan alışverişini mümkün kılar. Güngör ise Turhan'ın bu görüşüne katılmaz. Ona göre kültür, medeniyetin toplumları anlaması ve herhangi bir medeniyetin kültürler arasında bir değişim ve dönüşüme sahip olmaması anlamına gelir. Güngör, Gökalp'in "Türk milletindenim, İslâm ümmetindenim, Garp medeniyetindenim." cümlesiyle bir ilke oluşturduğunu ancak bu ilkede maddi ögeleri aldığını manevi ögeleri ise almadığını ifade etmektedir. Gökalp'in oluşturduğu bu ilkede günün ihtiyaçları düşünülerek hareket edilmiş, mevcut durum kurtarılmaya çalışılmış, ilerisi düşünülmemiştir. Ancak Güngör, kültür alışverişinde maddi ve manevi olarak bir ayrım olamayacağını savunmaktadır. Çünkü Güngör'e göre maddi ve manevi düzen arasında bir ayrımın yapılması mümkün olmadığı gibi kültür ve medeniyet arasında bir ayrım yapılamaz. Bir medeniyetin kültürünü alırken sıraya bağlı olarak değil seçim yapılarak alınır. Dolayısıyla bir toplum, başka bir toplumun yalnızca teknolojisini yahut manevi kültürünü almak istese dahi bu çok mümkün değildir. Çünkü manevi değişimler teknolojik değişimlere yol açacağı gibi teknolojik

değişimler de manevi değişimlere yol açacaktır. Bu sebeple ortaya çıkan etkileşim kültürden tekniğe yahut teknikten kültüre doğru tek taraflı bir şekilde olamaz (Güngör, 1997: 17-18).

Güngör, milli kültürü muhafaza noktasında Japonya modernleşmesini model alarak açıklamalarda bulunur. Japonya, gelenek ve göreneklerine sadık bir toplum yapısına sahip olduğu için ülke içerisinde değişikliklere karşı şiddetli bir ayaklanma olmuştur. Sıkıca bağlı bir cemiyet yapısına sahiptir ve bu yüzden de ülkede değişime karşı şedit mukavemet hareketleri görülmüştür. Japonların Batı medeniyetiyle ölçülü ilişkileri sonucunda yemek alışkanlıklarında gözle görülür değişimler de olmuştur. Güngör bu örnekten yola çıkarak din ve ahlak değerlerinin değişemeyeceğini ancak sosyokültürel ögelerin değişebileceğini ifade etmektedir. Lâkin Japon modernleşmesi Güngör'ün bahsettiği gibi yalnızca beslenme alışkanlıklarından taviz vermemiştir. Ciddi ölçüde milli kültürlerinden ve dinlerinden de taviz verdikleri ifade edilmektedir (Esenbel, 2015).

Erol Güngör'ün incelediği hususlardan bir diğeri de Türkiye'deki münevverlerin Batı medeniyetine karşı tutumlarındaki ayrımlardır. Güngör'e göre Türk münevverlerinden büyük bir çoğunluğu Batı medeniyetinden Türk kültürü için önemli görülen ögelerin alınması gerektiği düşünürken, küçük bir kısım da Batı medeniyetinin bir bütün olarak alınabileceğini düşünür. Çünkü kültür ögeleri birbirinden ayrı düşünülemez. Güngör'ün modernistlere karşı eleştirisi ise Batı medeniyetinin tek bir vücut halinde görülemeyeceğini, Batı'daki her cemiyetin kendilerine has milli kültürleri olan, modern bir medeniyeti temsil eden kendilerine özgü bir millî kültürlerinin olduğunu söylemiştir (Güngör, 1993: 101). Güngör, Batı medeniyetinin hızlı bir şekilde yayılarak medeniyetlere faydasının olduğu gibi zararlarının da olduğundan bahseder. Batı medeniyetinin ortaya koyduğu maddi olanakların bizi etkilediğini söyleyen Güngör, bu medeniyetin tarihinin son evresi olduğunu düşünmenin yanlış olduğunu ve Batı medeniyetinin yayılması sonucunda milli kültürlerin de kaybolmaya başladığını göz önünde bulundurmak gerektiğini ifade etmektedir. Erol Güngör'ün yazdığı eserlere baktığımızda şunu söyleyebiliriz; onun eserlerinde Batı medeniyetinin içinden neyi almalıyız yahut neyi almamalıyız

gibi bir tartışma yer almamaktadır. Onun eserlerinde Batı medeniyetinden nelerin alındığı yahut nelerin alınmadığı üzerine yapılan gözlemler yer almaktadır.

Modernleşme sürecinin nasıl ilerlemesi gerektiğine ilişkin yanıtlar kültür ve medeniyet kavramları ile iç içedir. Kültür ve medeniyet tartışmaları üzerine ayrıma giden Gökalp ve onu takip edenler arasında ayrımlar olduğu görülmektedir. Bu ayrımları Cumhuriyet dönemi ile bağlantılı olarak okumak gerekir. Kültür ve medeniyet kavramları arasında en başta bir ayrıma giden Gökalp, Turhan ve Güngör kavramların tam olarak ayrılamayacağını ifade etmişlerdir. Ancak bu sürecin bitiminde kavramların birbiri ile aynı düzeyde oldukları fikri ortaya çıkmıştır. Bu süreç üç düşünürün de kendi tözünü oluşturma kaygısıyla bir fikir üretmek için yol almalarıdır. Kendi varlık bilincini muhafaza ederek modernleşme düşüncesi, kültür ve medeniyet anlayışı Gökalp, Turhan ve Güngör nezdinde devamlılık sürecini ve değişiklikleri temin eden temel sorunlardır.

Topçu, Hristiyan Garp dünyasına karşı Müslüman Şark dünyasını koymaktadır. Ancak Şark dünyasının milli kültürün bir çekirdeği olacak ortak bir Doğu medeniyetini inşa edemedikleri "Avrupa'dan sonra bugün Amerika'nın barbar teknik gücü de üstümüze bir leş gibi yığılırken, halâ içimizde Garplılaşmanın sırrını ve san'atını arayanlara milliyetçi adı verilmektedir." sözleri ile ifade etmektedir (Topçu, 1998: 12). Topçu bu düşüncesiyle Gökalp ve ekolünü ele almaktadır. Turhan *'Garplılaşmanın Neresindeyiz?* eserinde Batı'nın bilim ve teknolojisini milli kültürümüzü ön planda tutarak almamız gerektiğini yazmıştır. Ancak Turhan da Gökalp gibi maddeci Batıcılık noktasında yanılmıştır. Topçu: "Garplılaşma maskesinin altında Haçlılaşma barınıyor" (Topçu, 1997: 144) sözleri ile tartışmayı farklı bir boyuta taşımaktadır. Topçu'nun millî kültür ile medeniyet arasında ortaya koyduğu bağ, şekil olarak Gökalp'in kültür ve medeniyet ayrımını anımsatsa da içerik olarak birbirinden çok farklıdır. Gökalp bugünün teknolojisi olan fenni Batı medeniyetinden almamız gerektiğini düşünürken; Topçu her milletin kendine has ilmi olduğunu düşünmektedir. Tarih boyunca bütün fertlerin oluşturduğu değerler vardır. Bu değerler ise her toplumun kendi iradesi, ilmi, fenni ve sanatı tarafından beslenir. Gökalp'in medeniyete dâhil etmek istediği 'bilim' Topçu nezdinde kültür sayılmaktadır. Çünkü ilmin metotları o cemiyetin zihniyeti

ile paraleldir. İlmi alırken zihniyeti almamak mümkün değildir. Topçu, Müslümanları kendi kültürlerinin bir temeli olacak Doğu medeniyeti kurmaya davet ediyor. Ona göre İslami inanç ve ahlakına sahip bir medeniyet dün vardı bugün de İslam ahlakını benimsediğimiz takdirde tekrardan kurulabilir.

Ziya Gökalp ve Cemil Meriç'in kültür ve medeniyet düşünceleri üzerine şu şekilde bir kıyas yapmak gerekir: Gökalp'in eserlerine bakıldığında kültür kavramının tanımının açık olduğu görülmektedir. Meriç ise Gökalp'in tam tersi olarak kültür kavramını uzun uzun açıklar. Gökalp medeniyet tanımını olduğu gibi kullanırken; Meriç ise bu kavramın Türkçe'ye nasıl geçtiğini anlatır. Gökalp milletlerin en temel ögesi olarak kültürü ele alırken; Meriç ise kültürün toplumlar arasında farklılık gösterdiği ifade etmektedir. Gökalp kültürün tanımını yaparken, milli bir yapıya sahip olan kültürün milletin malı olduğunu söylerken; Meriç kültür ve medeniyetin birbirine denk kavramlar olduğunu söylemektedir. Meriç, Gökalp'in kültür kavramı hakkında yapmış olduğu tanımı eleştirir ve kültür kavramı yerine irfan kavramını kullanmayı tercih eder. Meriç nezdinde kültür, Batı medeniyetinin diğer medeniyetlere karşı kullanmış olduğu ideolojidir. Gökalp Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının sebebini son dönemlerde milli kültürün görünmez olmasına bağlarken, Meriç böyle düşünmemektedir. İkisi de dünyada yalnızca Batı medeniyetinin olmadığını, tarih boyunca büyük medeniyetlerin de var olduğunu ifade ederler. Gökalp maddi bir ilerleme olduğu takdirde medeniyetin değerinin artacağını düşünürken; Meriç ise medeniyetin değerini ancak ilime verilen ölçü ile artacağını düşünür. Gökalp medeniyet kavramının net olarak anlaşılmamasının nedenini girift bir kavram olması ile alakalı olduğunu düşünürken, Meriç bunun nedenini halk nezdinde medeniyet kavramının tam olarak kabul edilmemiş olması ile bağlantılı olduğunu düşünür. Gökalp ve Meriç şu noktada ortak bir paydada buluşurlar: Kültürün milli olarak görülmesi gerektiği ve başka bir milletten kültürün alınmasının faydalı olmayacağı düşüncesi. Sonuç olarak, her iki düşünür de milli ögelerimizi ön planda tutarak Batı medeniyetinden bilimsel olarak yararlanabileceğimizi düşünür. Ancak Meriç, Gökalp kadar bunu tutku ile istemez. Çünkü milli benliğimizi aldığımız bilim etkileyebilir. Bu da kendi medeniyetimizde bir aşınmaya sebep olabilir.

Duralı'ya göre Yeni Çağ dindışı Batı medeniyeti ve onun türevi olan İngiliz-Yahudi medeniyeti yeryüzünü kaplayan ve toplumun hayatını belirleyen bir medeniyettir. Ona göre medeniyetlerin birbirinden ayrılışı coğrafi bakımdan değil, insani ilişkiler ve zihniyetlerin birbirinden farklı olması ile alakalıdır. Duralı'nın ortaya koyduğu Yeni Çağ dindışı Batı medeniyeti Hristiyan medeniyetinin uzantısı değildir. Bilakis ona tepki olarak meydana gelmiştir. Ancak yeniden meydana gelen medeniyetler kendinden önceki medeniyetlerin değerlerini içinde barındırır.

İngiliz-Yahudi medeniyetinde maddi ilişkiler üretim ve tüketim dengeleriyle kurulmuştur. Ancak bu ilişki alışılmış olan iktisadi bir türden değildir. Alışılmış olan iktisatta ortaya çıkarılan şeyler temel ihtiyaca göre belirlenirken, buradaysa ilk olarak ihtiyaçlar belirlenir.

Duralı medeniyet kavramını açıklarken kültür kavramından hareketle açıklamaktadır. Kültür kavramını ele alırken din ile bağlantılı olarak ifade eder. Kültürün üç ana ögesi vardır: Zanaat, gelenek ve görenekler, iman. Pusulalarını bulmak için doğrudan yahut dolaylı olarak bir Tanrıdan alan inanç sistemlerine din diyoruz. Geçmişten günümüze kadar din ile kültür, anlamca birbiri ile uyum halinde olmuşlardır. Arapçada kültür veya medeniyet anlamına gelen temeddün, dinle aynı kökten gelir. Şehir devleti, medine ile ondan üretilmiş medeniyet dahi aynı köktendir (Duralı, 2017: 88). Bu tanımda en dikkat çekici hadise, din ile kültürün kavram olarak birbiri ile örtüşmüş olmasıdır. Duralı'da din, kültür, ve hukuk kavramlarını birlikte ele alıp medeniyet tanımını yapmaya çalışacağız.

Din: Duralı'nın eserlerine baktığımızda medeniyet kavramını sade bir şekilde ele almadığını görürüz. Dinden başlayıp kültürel yapıya, kültürel yapıdan hukuka, hukuktan devlete, devletten ise medeniyete doğru yol alan bir düşünce sistemi vardır. Ona göre dinin üç temel ögesi bulunmaktadır: 1) Allah nezdinde en makbul olan din İslam'dır. Kur'an, Allah'ın kelamıdır. Kur'an-ı Kerimden önce gelen tüm kitaplar Kur'an'ın cüzleri hükmündedir. İslam, dinin ta kendisidir. Bir inanç sistemi, İslam'a eriştiği ölçüde dinleşir, İslam'dan çekildiği takdirde dinsizleşir; 2) İslam, inanç düzeni ve disiplinidir: Bütün bildirilerin herkes tarafından kabul edilen noktası Kur'an, inanç sistemlerinin ise İslam'dır; 3) İslam'la

beraber görev ve sorumluluklar bildirilmiştir. İnsan dünyaya gelmeden önce en temel özelliği hür olmasıdır. İnsan, A'raf Suresi 172. ayete göre: "Ben, Rabbiniz değil miyim sorusuna?" "Elbette öyle! Tanıklık ederiz." demiştir. Ancak insan dünyaya geldiği sırada bir bilgi ve değer ile gelmediği için içerisinde bulunduğu toplumun kültürünü alır. Bu minvalde Duralı "Allah, sizi annelerinizin karnından bir şey bilmez hâldeyken çıkarmıştır. Belki şükredersiniz diye size kulak, göz ve kalp vermiştir" Nahl Suresi 78. ayetten hareket eder (Duralı, 2017: 48- 49).

Duralı'nın din kavramını, İslam çerçevesinden ele aldığını ve Hz. Adem'e kadar götürdüğünü söyleyebiliriz. Ancak bunu bir inanç sistemine bağlı olarak açıklamıştır. Nahl Suresi 78. ayetini kanıt alarak insanoğlunun dünyaya geldiği vakit ön bilgiler ve değerlerle beraber gelmediği şeklinde yapmış olduğu değerlendirme ayetin "Allah, sizi annelerinizin karnından bir şey bilmez hâldeyken çıkarmıştır" bölümü ile ele alındığında doğru bir düşünce olarak görebiliriz. Ancak şükrederseniz olarak devam eden kısım dünyada bu bilgi ve değerlere ulaşabileceğimize dair vermiş olduğu organlarımızdan bahseder. Şayet böyle olmasaydı tüm insanların şahsına özel vahiy gelmesi gerekirdi. Bununla birlikte Hz. Adem (as)'den başlayan bir medeniyet kuramının Bakara Suresi 31. ayetini delil göstermesi gerekir. "Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti." Buna göre insan dünyaya geldiği sırada bir bilgi ve değer ile gelmediği için 'İçerisinde bulunduğu toplumun kültürünü alır.' şeklindeki kanaat vahyin tebliğine göre eksik kalır. Hz. Adem, Nahl 78. ayet üzerinden yorumlanamayacak bir ilktir. Bilginin esas membaının vahiy olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca Hz. Adem'in yaratıldığında yapılan ilk anlaşma onun vesilesi ile bütün insanların katıldığı bir sözü temsil etmektedir. Hz. Adem dünyaya tüm isimleri bilerek yani bilgi üzerine gönderilmiştir. Bunun önemi şöyledir: İnsan kültürden önce bir bilgiye sahiptir. İnsanoğlu, içinde olduğu kültür ve toplum koşullarının etkisinde kalarak hayatını şekillendirmemiştir. Bilgi, kültürü meydana getirmiştir. Duralı, "Kişi kültürü ancak başka insanlarla bir arada oluşturabilir. Bu da bize toplumu verir. Şu halde, zamansız kültür, kültürsüz de toplum; toplumsuz kültür, kültürsüz de zaman düşünülemez." der (Duralı, 2017: 31). Duralı'nın bu düşüncesine karşı şu eleştiriyi yapabiliriz: Hz. Adem, dünyaya geldiği vakit Hz. Havva ile aralarında bir nikah

vardır. Dünyaya geldiklerinde Rablerine yalvararak bağışlanmayı dilediler. Nikâh aslında bir kültürü temsil eder. Nikâh akdi öncelikli olarak hukuk ve bir toplumun varlığının ispatıdır. Duralı'nın insanların bir araya gelmesi ile kültürün oluştuğu düşüncesi, Bakara Suresi 31. ayeti temel olarak ele almaması ile alakalıdır. Ona göre, "Devletleşmemiş, demek ki, milletleşmemiş, sonuçta da medeniyetleşmemiş kültürler ise, tarihöncesi (prehistory) dönemde bulunurlar." (Duralı, 2017: 37).

İnsanlar içerisinde ilk kelime listesinin Hz. Adem'e öğretildiğini söylemek mümkündür. Çünkü Allah Bakara Suresi 31. ayette "Ve Adem'e isimlerin hepsini öğretti. Sonra onları meleklere yöneltip: 'Eğer doğru sözlüyseniz, bunları bana isimleriyle haber verin.'" dedi. Bu ayetten yola çıkarak yaratılan ilk insanın meleklerden üstün olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Adem hadiseleri anlama yeteneğini ve eşyaların bilgisini Allah'ın ona bahşettiği bilgiyle öğrenmiştir. Hz. Adem henüz kullanmadığı ilmin ehli oldu ve ilk kullandığı anda düştü. Onun düştüğü noktadan kalkışı bilgi ile alakalı değildir. "Sonra Âdem, Rabbinden kelimeleri telakki etti (öğrendi) (ve Rabbine tövbe etti). Bunun üzerine (Allah), onun tövbesini kabul buyurdu. Muhakkak ki O, Tevvab'tır (tövbeleri kabul edendir), Rahim'dir." (Bakara Suresi 37. Ayet). Öyleki Hz. Adem tövbesini dahi Allah'tan öğrenmişti. Hz. Adem, din kavramını inançlar sistemi olarak anlamamaktadır. Çünkü yalnızca "inanırım" dediğinde yeterli ölçüde olsa idi, cennetten gönderilmeyecekti. Konulan yasağı çiğnediği vakit bilginin kültürü meydana getirdiğini anladı.

Hukuk: Duralı'nın "medeniyet seviyesine erişmek" diye bir ifadesi var (Duralı, 2017: 29). "Medeniyet seviyesine erişebilmiş kültürlerde gelenekleşmiş örfler, ödev- hak dengesi gözetilerek sıkıca belirlenmiş düzenlere dönüştürülmüş, buradan da hukuk, dolayısıyla kanunlar oluşturulmuştur. Hukukun ise, aslı ahlâktır. Hukuk öncesi dönemlerde kişiler, geleneklerle aktarılagelinmiş gevşek ölçülerle örülmüş göreneklerle yaşarlardı." (Duralı, 2017: 29). Duralı'nın bu düşüncesi dini inanç sistemi olarak açıklaması ile alakalıdır. Oysaki Hz. Adem ve Hz. Havva'nın nikahı ve çocuklarının arasındaki ortaya konulan nikah sistemi toplumun oluşmasını sağlayarak hukuk öncesi bir dönemin olmadığının bir göstergesidir. Hz. Adem çocukları arasında nikah sistemini kurarak bir hukuk düzenini oluşturmuştur. Ahlâk sistemi ise hukuk sistemiyle beraber gelmeseydi, oluşan ilk toplum içerisinde

yaşanılan kurban olayı da olmayacaktı. Çünkü Kur'an'da geçen ilk kurban hadisesi Allah'ın yapılmasını istediği bir ibadet değil, iki kardeşin hangisinin haklı olduğunu Allah'a danışmasıyla alakalıdır.

Kültür: Duralı'nın üçüncü önemli kavramı kültürdür.

"Latincede cultus yahut cultura, toprağın sürülüp işlenmesi, ürün vermeye hazır hâle getirilmesi demektir. Anlam genişlemesiyle cultura, toplum varlığı olarak kişinin, toplumsal yoldan -eğitim, öğrenim, öğretim- kendisi ile toplum çevresini öğrenip anlaması, doğal ortamını da işleyip yaşanılabilir duruma sokması biçiminde anlaşılmıştır (...) Buldukları malzemeyi maddi, manevi ihtiyaçları doğrultusunda işleyerek kültürü meydana getiren bireylerin, gerek aralarında gerekse kendilerinden önceki ve sonraki nesillerle kurdukları iletişim bağlarının ana taşıyıcısı dildir." (Duralı, 2017: 31). Duralı'nın "toplum varlığı olarak insanın buldukları ürünleri ihtiyaçlar doğrultusunda işleyerek kültürü oluşturması" şeklindeki düşüncesi vahiy doğrultsunda baktığımızda kısır bir döngü olduğunu görebiliriz. Mesela Hz. Nuh'un gemi yapması sosyal yaşamın oluşturduğu bir ürün değildir. Sosyal ve toplumsal ilişkilerin sonucunda meydana gelmemiştir. Topluma karşı olarak meydana gelmiştir. *"Bizim gözetimimiz altında ve vahyimizle gemiyi yap. Zalimler hakkında benden bir istekte bulunma. Onlar boğulacaklardır. Gemiyi yapıyordu. Halkının ileri gelenleri, onun yanından ne zaman geçseler, onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: "Alay edin bakalım! Görürsünüz, sizin bizimle alay ettiğiniz gibi biz de sizinle alay edeceğiz."* (Hud Suresi 37- 38. Ayet). Duralı'nın **"**Tarih boyunca din ile kültür, anlamca örtüşmüşlerdir. Nitekim Arapçada kültür yahut medeniyet anlamına gelen tamaddun (OsmT temeddün), dinle aynı söz kökünden gelir." (Duralı, 2017: 88) sözlerini yukarıda zikretmiştik. Bu cümle de vahiy gözüyle bakıldığında problemlidir. Din ve kültür birbirinden farklı kavramlardır.

Temeddün teriminin din ile aynı kökten geldiği doğrudur. Ancak cultus veya cultura kavramı ile din kavramı arasındaki bağı tartışmak gerekir. Din ve kültürün birbiri ile ilintisi tartışılmalıdır. Din ve kültür birbiri ile bir uyum halinde değildir. Duralı nebevilerin ilmini ele almadan kültürü açıklamıştır. Oysaki her peygamberin uzman olduğu alanlar vardır. Örneğin, Hz. Adem (as) Kabe'yi inşa etmesi onu ilk

mimar yapar. Mimarlık kültürden sonra ortaya çıkan bir şey değildir. Hatta kültürün öncüsüdür.

Medeniyet Anlayışı: Üç kavramı açıkladıktan sonra Duralı'nın medeniyet fikrini ele alabiliriz:

"*Az yahut çok benzer 'değer örgüleri'ni kuşatan, sınırlandırılmış toprak parçasına 'yurt' yerleşen toplumlar, başta 'tarım' olmak üzere, üretime geçtiler. Böylelikle, iktisât denilen olayı yürürlüğe koydular. En üst teşkilâtlanma seviyesini temsîl eden 'devlet' kurma becerisini (performance) gösterebilmiş bu toplumların, 'kültürler-üstü-kültür' şeklinde niteleyebileceğimiz yapılanması, medeniyet*[2] *terimi ile anılır."* (Duralı, 2017: 33).

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Hz. Adem ve çocukları geçim sağlamayı öğrenmesi, hukuk düzenini kurması toplumsal bir hadise değildir. Hz. Adem'in eşyaların ismini öğrenmesi ile alakalıdır. Hz. Adem'in bir devlet kurması Kâbe'yi inşa etmesiyledir. İnsanoğlu Hz. Adem ile beraber hac ve kurban gibi önemli ibadetleri öğrenmiş ve toplumsal bir yapıyla varlığının ilk anında tanışmıştır. Medeniyet, bir topluluk olma, hukuk temelli sosyal hayatı temellendirme şeklidir.

Duralı'ya göre bir kültürün varabileceği en üst nokta felsefileşmiş medeniyettir (Duralı, 2017b: 65). Onun nezdinde "Türklük, İslâm'dan önceki kısmen Göktürk ve nihayet Uygur devirlerinde Doğu medeniyetleri camiasına mensupken Müslümanlaşmakla Batı medeniyetleri camiasının üyesi olmuştur. Ne var ki, olağanüstü biçim değiştirmesine rağmen kimliğini yitirmemiştir." (Duralı, 2017b: 73). Duralı'ya göre "Dil bilincin ifade aracıdır." (Duralı, 2017b: 70). ve "Felsefe kumandandır, fünun onun ordusudur." (Duralı, 2017b: 73). Türkler Müslüman olmadan önce dahi irfan çatısını oluşturmaya çalıştıkları için Müslüman olduktan sonra bir kırılma yaşamamışlardır. Klasik medeniyet döneminde "alp" unvanı modern medeniyet dönemine geçişlerinde "gazi" unvanı olarak değişime uğramıştır. Türkler Müslüman milletler için seçilmiş bir zümre olan velî ve ârifler ile bir ve beraber olmuşlardır.

[2] Medine: Devlet, kent.

Duralı'nın bu delili Gökalp'in kültür ve medeniyet ayrımına benzemektedir. Gökalp de Türklerin önce Uzak-Şark medeniyeti içinde yer aldığı Şamanizm-Budizm gibi din döngüsüne dahil olduğunu, Müslüman olduktan sonra medeniyet değiştirdiğini ve İslâm-Şark medeniyetininin içinde yer aldığını ifade eder. Gökalp'e göre eski Türkler kavmî devlet hayatı yaşarken Aksa-i Şark medeniyetine bağlıdırlar. Aksa-i Şark medeniyetini incelediğimizde an'aneler, hikâyeler, manzumelere rastlamak mümkündür (Gökalp, 1968: 49). Türkler Müslüman olarak Şark medeniyeti içinde yer almıştır. Gökalp, dinleri ve medeniyetleri ayrı kategoride değerlendirir. Ona göre Hristiyan medeniyeti olmadığı gibi İslâm medeniyeti de yoktur (Gökalp, 1968: 50-51).

Gökalp'ten farklı olarak Duralı, "İslâm medeniyeti çerçevesinde kimliğini kazanan Türk kültürünün, bu medeniyetle et ve tırnak misali" bir bütün olduğunu ifade eder ((Duralı, 2017b: 92).

Duralı, kültürü medeniyet öncesi bir yaşam tarzı ve felsefesiz bir toplumsal düzen olarak açıklar. Duralı'ya göre Göktürkler medeniyet seviyesine erişememiş bir kültür iken, Uygurlarda medeniyetin getirdiği şehir hayatına ait ögeler yer almaktadır (Duralı, 2017b: 68-69)

Gökalp, medeniyetin beşeriyet için evrensel bir değere sahip olduğunu, Batı'nın ise evrensel olan medeniyetinin gelişiminde önemli rol oynadığını, Türklerin şarkî medeniyet yerine garbî medeniyeti tercih ederek Batı medeniyetinin içinde yer alması gerektiğini düşünür. Duralı bu düşünceyi Bilge Kağan-Tonyukuk çatışmasına benzetir. Duralı nezdinde Bilge Kağan Türk kültürünü bırakıp Çin medeniyetine girerek hareketli bir yapıdan durağan bir yapıya geçmeyi teklif etmiştir. Tonyukuk ise bu geçişlerin Türklüğe zarar vereceğini, değişimlerin sonucunda gelenek ve göreneklerin, beslenme alışkanlıklarının, insani ilişkilerin Çinlilerin yaşayışı gibi olacağını düşünür. "Bedenin anlamı maneviyatındadır. Tonyukuk, bir kavmin kültür değerleri çerçevesinde yapılandırıldığı kanısındadır." (Duralı, 2017b: 130). Duralı, geçmiş tarihe baktığımızda Tonyukuk-Bilge Kağan çatışmasına defalarca şahit olduğumuzu söyler. Bu sebeple medeniyetler arasında geçiş yapmak yerine, Türk'ün kendine has kültür yapısına göre maddi ve manevi

olarak bir yapılanmada bulunması gerekir. Ona göre medeniyet içinde yaşanılan sorunları düşman medeniyetinin çözüm önerileri ile çözemezsin. Düşünerek, üreterek kendi öz benliğine ait bir medeniyet inşa edeceksin. Değişim ile karşı karşıya kalan canlı yok olurken, çevresindeki yapıya uyum sağlayan canlı yaşamını devam ettirir (Duralı, 2017b: 130-131). Duralı, *Çağdaş Küresel Medeniyet* adlı eserlerinde dindışı olarak adlandırdığı Batı medeniyetinin membaını ve gelişimini inceleyerek öz eleştirisini yapmaktadır. Ona göre, "İşte, Yeniçağ dindışı Batı medeniyetiyle başlayan yepyeni dönemde 'Ekmek'ten özge bir şeyi gereksemeyen beden ile cisme bağımlı bir var olan biçimindeki insanın beşere indirgenmiş hali baş ilke kılınmıştır." (Duralı, 2017: 153). Duralı, Yeniçağ dindışı Batı medeniyetinin karşısında bir rakip olarak İslâm medeniyetinin olduğunu söylemekte ve onun tekrardan inşa edilmesinin öneminden bahsetmektedir. Duralı'nın bu düşünce yapısı Topçu'nun toplumu Doğu medeniyeti kurmak için çağırdığı davete benzemektedir.

Duralı'ya göre medeni bir yaşam ancak adil bir sistem ile düzende olabilir. Bu ise sadece devletin bünyesinde mümkündür. Medenî hayatın güvencesi devlettir. Türk'ün en birinci seciyesi devlet kurmaktır. Bir devlet sistemi teşkilatlanmış bir cemiyet demektir. Devletsizlik ise bir felakettir. Devlet olmadan medeniyetin olması da çok mümkün değildir (Duralı, 2017b: 99).

Duralı, kültür ile medeniyeti kısmen birbirinden ayırır. Ona göre tarih boyunca yaşayan tüm toplumlar bir kültür yapısına sahip olmuşlardır. Ancak kültürü olan her toplumun kurmuş olduğu bir medeniyet yoktur. Medeniyet seviyesine ulaşmış olan kültürler medeniyet kurabilmiştir. Bu ise onların organize yetenekleri ile bir devlet kurmalarının göstergesidir. Duralı, medeniyeti bir devlet kurma becerisi olarak anlamaktadır. Medeniyetleri ise ulaştıkları siyasi ve iktisadi yapılanmadaki yetenekleri ve zanaatlarındaki çeşitliliğe göre: Yüksek gelişmişlik seviyesine erişmiş olan medeniyetler ile olmayan medeniyetler olarak ikiye ayırmaktadır. (Duralı, 2017: 33). Kısaca; Duralı'ya göre kültür ve medeniyet aynı anlamı taşımaz. Medeniyet kültürden ayrı bir kavramdır. İnsanın olduğu her bölge, her statü kültürü temsil eder. Kültürsüz bir insandan söz etmek mümkün değildir. Medeniyet kültürün bir aşamasıdır. Bir cemiyet medeniyetsiz yaşayabilir ama kültürsüz yaşaması pek mümkün değildir. Her kültür bir medeniyet ile bağlantılı

değildir. Ancak her medeniyet kültür sayesinde yükselir. Alt mekanizma kültürdür, üst mekanizma ise medeniyettir.

Meriç ise medeniyeti iki farklı görüş üzerinden açıklar. Ona göre kültür ve medeniyet kavramını eş değer gören yaklaşımlar olduğu gibi iki kavramın birbirinden farklı olduğunu düşünen görüşler de vardır. Meriç'in de ifade ettiği gibi günümüzde medeniyet kavramı, modernleşme ve sanayileşme ile beraber kullanılmaktadır. Meriç'in bu görüşü, Duralı'nın Çağdaş küreselleşen Yahudi medeniyetinde ele aldığı hür sermayecilikte sanayileşen emperyalist bir medeniyete benzemektedir.

SONUÇ

İlk insanın dünyaya geldiği zamandan günümüze kadar değişen bir toplum yapısına sahibiz. İnsanların ve toplumların hedeflerinde ideal bir yapıya ulaşma vardır. Medeniyetlerin ortaya çıkışıyla bu hedef tamamlanmamış, tam aksine yeni formel bir yapıya doğru ilerlemiştir. Toplumları bir arada tutan bu yapı, medeniyet bağının ilk basamağını oluşturmaktadır. Peki, bu medeniyetlerin bir sonu var mıdır? Batı dünyası medeniyetlerin son basamağı mıdır? Medeniyet ve din arasında bir bağ var mıdır? Medeniyetin siyasi bir yapısı var mıdır? Medeniyet canlı bir organizma mıdır? Çağdaş küreselleşen İngiliz-Yahudi medeniyeti Batı medeniyeti midir? Felsefileşmiş medeniyet nedir?

Medeniyet kavramını anlayabilmek için onlarca soru sorulabilir. Araştırma konusu olarak ele aldığımız medeniyet kavramına Toynbee, Huntington, Gökalp, Turhan, Güngör, Topçu, Meriç ve Duralı kendi perspektiflerinden yeni tanımlar getirerek kavramın genişlemesini sağlamışlardır. Araştırmamızın asıl konusu Teoman Duralı'nın eserlerinde yer alan medeniyet kavramı olsa da tartışmamız boyunca medeniyet kavramına yönelik birçok söylemde bulunduk. Bazı yerlerde Duralı'nın eserlerinin dışında medeniyet kavramı üzerine bir değerlendirme yapmaya çalıştık.

Medeniyet kavramı birbirinden farklı bilim alanlarında önem arz etmekte ve dünyada birçok tezin konusu olmaktadır. Araştırma boyunca ortaya koyduğumuz düşünürlerin medeniyet üzerine söylemleri birbirini tamamlar niteliktedir. Ancak medeniyet denildiği vakit zihinlerde yalnızca Batı medeniyetinin anlaşılması, onun vazgeçilemez ve kurtuluşun anahtarı bir medeniyet olarak görülmesi diğer medeniyetlere karşı yapılan bir adaletsizliktir. Batı medeniyeti Duralı'nın dediği gibi hikmeti kaybetmiş ve bireyleri bir sermaye olarak görmektedir. Diğer medeniyetlerin insanlara ve toplumlara kattığı değerleri ise unutmamak gerekir.

Felsefileşmiş medeniyetin meydana gelişi, bireylerin kendi ihtiyaçlarını giderdikten sonra akıl yürütmesi ile başlamıştır. Bireyler ilk olarak bedensel bir iletişim kurmuşlardır. Daha sonra dilin aracılığıyla haberleşmeye başlamışlardır. Dilin ilerleyişle beraber, kültür yapıları zenginleşerek medeniyetlerin oluşumuna

katkı sağlamaktadır. Bireyler ‘Ben kimim?’ sorusu ile fikretmeye başlamıştır. Bu düşünüş, kişinin kendi iç âlemine bir yöneliştir. Duralı, kişinin bu yönelişini kaldırmaya çalışanlara karşı durduğu için felsefileşmiş medeniyetin oluşması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü fikretmek, üreten bir topluluğu mümkün kılar.

Duralı’nın İngiliz-Yahudi medeniyetinin hür sermayecilik fikrine karşı olmasının sebebi, kapitalist bir yapıya sahip oldukları ve insanları sömürecek bir sistem içerisinde yer almaları ile ilgilidir. Çünkü bireylere faydalı gibi gösterilen sermayecilik anlayışı, kıymetli bir varlık olan insanoğlunun yok oluşunu da içinde barındırır. İngiliz-Yahudi medeniyeti sermayecilik anlayışı, insanın kültür yapısından, medeniyet anlayışından, bilimi meydana getirmek için çalıştığı ruhani halinden onu uzaklaştırarak maddiyata yöneltir ve felsefe-bilimin gelişmesine engel olur. Farmasonluk ise İngilizler ve Yahudiler arasında köprü vazifesi yaparak İngiliz-Yahudi medeniyetinin küreselleşmesine katkı sağlamışlardır.

Duralı’ya göre, bizlerin yapması gerektiği tüm insanlığın gözlerini kamaştıran İngiliz-Yahudi medeniyetine karşı bir medeniyet oluşturmaktır. Bu medeniyetin temelinde İslam’ın dayanakları bulunmalıdır. Çünkü İngiliz-Yahudi medeniyetinin içinde yer alan emperyalizm, İslam’ın ve Almanların ortadan kaldırılması üzerine çalışmışlardır. Bu medeniyet İslam’ı bir tehlike olarak düşünmüştür. Evrensel bir yapıya sahip olan İslam, 19. yüzyılın ilk başlarında kurulan İngiliz-Yahudi medeniyetine karşı bir seçenektir. İslam’ın kuvvetini engellemek için Türklerin Müslümanlık üzerindeki hassasiyetlerini yok etmeye çalışmışlardır.

Duralı’nın İslam medeniyeti üzerindeki müspet düşüncelerine sahip olması ve yeni bir İslam medeniyetinin inşa edilmesi gerektiği fikri, çağdaşları tarafından onaylanmamıştır. İngiliz-Yahudi medeniyetinin meydana gelişinde bir dayanışma olduğu gibi yeni bir medeniyetin oluşumunda da bir işbirliği gerekmektedir. Ona göre bu işbirliği ve dayanışmayı ise sağlayacak olanlar yalnızca İslâm alimleridir. Müslüman yapıya sahip olan aydınların ortaya koymuş oldukları çalışmalarda çağdaş medeniyetin kalıp yargıları bulunmaktadır.

Medeniyetlerin meydana gelişindeki aşamalarda bilginler önemli rol oynamaktadır. Bilginlerin ortaya koyduğu buluşlar, toplumsal düzeni şekillendirir.

Duralı'ya göre bizim böyle bir buluşa ihtiyacımız var. Bu ihtiyaç ise yalnızca felsefe-bilim sistemini oluşturmamızı gerektirir. Türk toplumu içinde yetişen fikir adamları, Çağdaş küreselleştirilen İngiliz-Yahudi medeniyeti ile onun sistemi olan sermayecilik ideolojisine alternatif olacak bir felsefe-bilim mekanizmasını oluşturacaktır. Bu oluşturulan mekanizma, yeni bir medeniyetin inşasına vesile olabilir.

İngiliz-Yahudi medeniyeti bireylerin insani özelliklerini yok sayarak beşere indirgemiştir. Bu ise sömürülen bir toplumun oluşmasını sağlamıştır. Yeni oluşacak medeniyet ise, hak ve adaleti toplumun her katmanında oluşturmalıdır. Bu medeniyete öncülük yapacak kesimin 'umut, gayret, disiplin' kavramlarını özümsemesi gerekmektedir. İdeal bir ahlak üzerine kurulacak medeniyet, günümüzde davranış kurallarını da düzenleyecek bir sisteme sahip olmalıdır. Şayet bizler Şarkın çocukları olarak Batı medeniyetine girme hayalini benliğimizden attığımız takdirde yeni kurulacak medeniyeti inşa edebiliriz.

Şaban Teoman Duralı Türkiye özelinde felsefe-bilimi içerisinde medeniyet kavramına yer vererek büyük bir çığır açmaktadır. Bu çığır onu çağdaşlarından ayırarak, yeni bir medeniyetin dünyaya gelişinde önemli bir rol alacağını göstermektedir. Ortaya koymuş olduğu bilgi çeşitliliği, kavramsal olarak tanımlanması güç olan medeniyet kavramının zihinlerde oturmasına imkân sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

AĞAOĞLU, A. (2013). *Üç Medeniyet,* Doğu Kitabevi, İstanbul.

AJAMI, F. (2014). Davet: "Fakat Dediler ki, Kulak Vermeyeceğiz", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

ALTINOLUK. (2002). "Prof. Dr. Teoman Duralı ile "Medeniyet Tartışması" üzerine… "Cihanşümul Zulüm Var", *Altınoluk Dergisi*, Sayı: 191, İstanbul.

https://dergi.altinoluk.com/index2.php#sayfa=yillar&MakaleNo=d191s009m1, (30.12.2018)

BAHAR, H. İ. (2011). *Sosyoloji*, Hayat Yayın Grubu, İstanbul.

BRAUDEL, F. (2012). *Uygarlıkların Grameri,* Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara.

CANAN, İ. (1984). *Peygamber'imizin Hadislerinde Medeniyet Kültür ve Teknik,* Cihan Yayınları, İstanbul

CİHANGİR, E. (1998) "Prof. Dr. Teoman Duralı: Çağdaş Kapitalizm İngiliz-Yahudi Medeniyetidir", *Türk Diplomatik Dergisi,* Sayı: 39/Mart.

ÇETİN, G. (2007). *Sağ ve Sol Karşısında Cemil Meriç*, Artus Kitap. İstanbul.

ÇETİNKAYA, Y. (1999). "Çağdaşlıktan Kasıt İngiliz-Yahudi Medeniye'dir", Yeni Şafak Gazatesi, İstanbul.

https://www.yenisafak.com/arsiv/1999/aralik/12/gundem/gund5.html (10.12.2020)

DAĞ, A. (2016). "Ş. Teoman Duralı Düşüncesinde Metafizikten Makinaya Batı Medeniyeti", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt, Sayı: 22. https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf/issue/48629/617908 (23.10.2020)

DALLMAYR, F. (2014). Davet: "Medeniyetler Çatışmasının Ötesinde", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

DİKMEN, B. (2011). *Nihilizm,* Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

DOĞAN, İ. (2007). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar,* Pegem A Yayınları, Ankara.

DURALI, Ş. T. (2014*). Felsefe-Bilim Nedir?,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

DURALI, Ş. T. (2011). *Felsefe-Bilimin Doğuşu Aristoteles'te Canlılar ve Bilim Sorunu,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

DURALI, Ş. T. (2017). *Çağdaş Küresel Medeniyet Çağdaş Küreselleştirilen İngiliz-Yahudi Medeniyeti Anlamı, Gelişimi ve Konumu,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

DURALI, Ş. T. (2017b). *Omurgasızlaştırılmış Türklük,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

DURALI, Ş. T. (2018). *Hayatın Anatomisi Canlılar Bilimi Felsefesi Evrim ve Ötesi,* Dergâh Yayınlar, İstanbul.

DURALI, Ş. T. (2004). "Vefatının İkiyüzüncü Yılında Tarihte En önemli Fikir Binalarından Birinin Mimarı Immanuel Kant'ı Anarken", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 5/Ekim, İstanbul.

DURALI, Ş. T. (2006). "Vefatının İkiyüzüncü Yılında Tarihte En önemli Fikir Binalarından Birinin Mimarı Immanuel Kant'ı Anarken-IV", *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi,* Sayı: 10/Ekim, İstanbul.

DURALI, Ş. T. (1999). "Tarihin Dayanılmaz Ağırlığı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Cilt: XL, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

DURALI, Ş. T. (2003). "Çağımızın Değerler Dizisi (Paradigma) Sorunu", *İslami Araştırmalar Dergisi,* Cilt: 16, Sayı: 1, Ankara.

ELİAS, N. (2017). *Uygarlık Süreci: Sosyo-Oluşumsal ve Psiko-Oluşumsal İncelemeler I,* Çev. Ender Ateşman, İletişim Yayınları, İstanbul.

ESENBEL S. (2015). *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı,* İletişim Yayınları, İstanbul.

FUKUYAMA, F. (2014). "Savaşların Geleceği", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

GÖKALP, Z. (1968). *Türkçülüğün Esasları,* Varlık Yayınları, İstanbul.

GÖKALP, Z. (2014). *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşma,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

GÜNGÖR, E. (1997). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

GÜNGÖR, E. (1986). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

GÜNGÖR, E. (1993). *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

GÖRGÜN, T. (2003). "Medeniyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),* Cilt: XXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

GÜNAY, Ü. (1986). "İslam Dünyasında Bir Din Sosyoloji Öncüsü İbn Haldun (1332-1406)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı: 6, Ankara.

https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/30967 (19.4.2020)

GÜREL, H. İ. (2016). "Erol Güngör'ün Modernleşme Tahayyülünde İslam Tasavvurunu Anlamayı Denemek", *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi-Bildiri Kitabı IV,* s. 173-184, Isparta.

İBN HALDUN. (1997). *Mukaddime I,* Çev. Zakir Kadirî Ugan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

HUNTINGTON, S. P. (2014). "Medeniyetler Çatışması mı", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

HUNTINGTON, S. P. (2014). "Medeniyetler Çatışması Değilse Nedir? Soğuk Savaş-Sonrası Dünyasının Paradigmaları", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

HUNTINGTON, S. P. (2014). "Batı Tek'tir, Ama Evrensel Değildir", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

HUNTINGTON, S. P. (2014). "Üçüncü Demokrasi Dalgası", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

KARAL, E. Z. (2007). *Osmanlı Tarihi VIII. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

KESKİN, İ. & PALABIYIK A. (2014). "Muhafazakârlıktan Medeniyet'e: Cemil Meriç", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi,* Yıl: 10 – Sayı: 39, Kadim Yayınları, Ankara.

KUTLUER, İ. (2003). "Medeniyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),* Cilt: XXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

MAHBUBANI, K. (2014). "İnhitatın Tehlikeleri: Diğerlerinin Batı'ya Öğrettikleri", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

MONGIN, O. (2014). "Davet: Jean-Françoıs Bayart ile Mülakat: İdeoloji Olarak Kültürcülük Üzerine", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

MERİÇ, C. (2016). *Kültürden İrfana,* İletişim Yayınları, İstanbul.

MERİÇ, C. (2006). *Umrandan Uygarlığa,* İletişim Yayınları, İstanbul.

MERİÇ, C. (1999). *Sosyoloji Notları ve Konferansları,* İletişim Yayınları, İstanbul.

NİYAZİ, M. (2000). *Medeniyetimizin Analizi ve Geleceği,* Ötüken Yayınları, İstanbul.

ÖZAKPINAR, Y. (1997). *Batılılaşma Meselesi ve Mümtaz Turhan,* Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

ÖZAKPINAR, Y. (2015). *Kültür Değişmeleri ve Batılılaşma Meselesi,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

ÖZAKPINAR, Y. (2014). *Kültür ve Medeniyet Üzerine Denemeler,* Ötüken Neşriyat, İstanbul.

ÖZ, M. (2018). Cumhuriyet Dönemi Milli Düşünce Sistematiğinde Erol Güngör Sempozyumu, *Erol Güngör'ün Medeniyet Anlayışı Çerçevesinde 21. Yüzyıla Bakış,* Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları:86, Ankara.

PAZARBAŞI, E. (1996). *Kur'an ve Medeniyet,* Pınar Yayınları, İstanbul.

SİFİL, E. & ALP, T. H. & KAYA, M. F. (2010). "Mülakat: Şaban Teoman Duralı Hocayla", *Rıhle Üç Aylık İlim, Kültür, Medeniyet Dergisi,* Sayı: 10, Rıhle Yayınları, İstanbul.

STOWASSER, B. (2014). Davet: "Medeniyetler Arası Diyolog Üzerine", *Medeniyetler Çatışması,* Vadi Yayınları, İstanbul.

ŞULUL, K. (2011). *İbn Haldun'a Göre Şehir Hayatı,* İnsan Yayınları, İstanbul.

TANİLLİ, S. (2018). *Uygarlık Tarihi,* Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.

TOYNBEE, A. (1975). *Tarih Bilinci, c. I,* E Yayınları, İstanbul.

TOYNBEE, A. (1991). *Medeniyet Yargılanıyor,* Ağaç Yayıncılık, İstanbul.

TOPÇU, N. (2017). *İsyan Ahlakı,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

TOPÇU, N. (2018). *Kültür ve Medeniyet,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

TOPÇU, N. (1998). *Kültür ve Medeniyet,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

TOPÇU, N. (1997). *Yarınki Türkiye,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

TOPÇU, N. (2018b). *Yarınki Türkiye,* Dergâh Yayınları, İstanbul.

TURHAN, M. (2018). *Kültür Değişmeleri,* Altınordu Yayınları, Ankara.

TURHAN, M. (2018b). *Garplılaşmanın Neresindeyiz?,* Altınordu Yayınları, Ankara.

USLU, İ. (2012). "Prof Dr. Teoman Duralı: Medeniyetler İttifakı, Emperyalizmin Yeni Adıdır", *Gerçek Hayat Dergisi,* Sayı: 594, İhlas Gazetecilik A.Ş., İstanbul.